

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PEDAGOĢIJAS NODAĻA

**SKOLĒNA ADAPTĀCIJA, MAINOT IZGLĪTĪBAS
IESTĀDI PAMATIZGLĪTĪBAS POSMĀ**

MAGISTRA DARBS

Autors: **Līga Āriņa**

Studenta apliecības nr.: la10045

Darba vadītājs: Dr.paed., Doc. Ilze Šūmane

RĪGA 2018

ANOTĀCIJA

Maģistra darbā “Skolēna adaptācija, mainot izglītības iestādi pamatizglītības posmā” tiek pētīts skolēna adaptācijas process, mainot izglītības iestādi. Darba teorētiskajā nodaļā tiek piedāvāts adaptācija jēdziena skaidrojums, adaptācijas veidu izklāsts, skolēna adaptāciju ietekmējošie faktori un pamatizglītības posma ieguves organizācijas apraksts. Darba empīriskajā daļā ir veiktas aptaujas ar vecākiem un pedagogiem, intervijas ar vecākiem un bērniem, lai atbildētu uz pētījuma jautājumiem. Noslēgumā tiek apkopoti empīriskā pētījumā iegūtie rezultāti par adaptācijas procesu pamatizglītības posmā, tiek izdarīti secinājumi un ieteikumi pedagogiem, vecākiem un skolēniem.

Atslēgvārdi: Adaptācijas jēdziens, adaptācijas veidi, pamatizglītība, skolu maiņa

ANNOTATION

This Master thesis “Pupils adaptation while changing school during elementary education stage” studies pupils adaptation process while changing educational institution. The theoretical section of this paper offers an explanation of adaptation notion, description of adaptation types, list of factors influencing pupils adaptation and description of elementary education organization. In order to answer research questions the empirical part of this paper conducts surveys with parents and teachers and interviews with parents and pupils. Finally collected results from empirical study of pupils adaptation process in elementary education stage are presented in conclusions followed by suggestions to teachers, parents and pupils.

Keywords: Adaptation notion, adaptation types, elementary education, school change

SATURS

ANOTĀCIJA	2
ANNOTATION	3
IEVADS	5
1. ADAPTĀCIJAS PROCESA RAKSTUROJUMS	9
1.1. Adaptācijas jēdziens	9
1.2. Adaptācijas veidi	12
1.2.1. Bioloģiskā adaptācija	12
1.2.2. Psiholoģiskā adaptācija	13
1.2.3. Sociālā adaptācija	17
1.3. Adaptācijas posmi	20
2. SKOLĒNA ADAPTĀCIJU IETEKMĒJOŠIE FAKTORI	23
2.1. Ģimene	23
2.2. Skolēna personība	25
2.3. Klasesbiedri	28
2.4. Pedagogi	30
3. PAMATIZGLĪTĪBAS POSMA IEGUVES ORGANIZĀCIJA	32
4. EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS PAR ADAPTĀCIJAS PROCESU, MAINOT IZGLĪTĪBAS IESTĀDI	37
4.1. Pētījuma metodoloģija	37
4.2. Pētījuma struktūra	40
4.3. Kvantitatīvo datu analīze	43
4.3.1. Vecāku aptaujas rezultāti	43
4.3.2. Pedagogu aptaujas datu rezultāti	55
4.4. Kvalitatīvo datu analīze	59
4.5. Kopīgie secinājumi	81
4.6. Ieteikumi par adaptācijas procesu pedagogiem, vecākiem un skolēniem	83
NOBEIGUMS	85
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI	87
PIELIKUMI	92
1. Pielikums	93
2. Pielikums	95
3. Pielikums	98
4. Pielikums	100
5. Pielikums	103
6. Pielikums	105
7. Pielikums	108
8. Pielikums	111

IEVADS

Vai grūtības skolēnu veido par stiprāku personību? Vieglākais ceļš ne vienmēr ir labākais. Pārmaiņas var ietekmēt daudzējādi. Ikkatrs dzīves laikā ir piedzīvojis dažādas pārmaiņas, kurās neizbēgams ir pielāgošanās laiks. Mūsdienu straujās izmaiņas ir ienesušas korekcijas vairākās jomās, un tas ir šobrīd ir zināms ikkatram. Iespēju robežas kļūst arvien mazāk, personīgā brīvība ir vērojama ne tikai realitātē, bet arī kibertelpā. Iespēju apjomi pieaug. Tas ienes korekcijas cilvēka darbības laukā. Dzīves apstākļi ir mainīgi, kas bieži ienes korekcijas visās jomās. Ģeogrāfiskās vietas maiņa ir pamatrādītājs kādām sociālām izmaiņām cilvēka dzīvē, arī tas vairs nav šķērslis mūsdienu paaudzei. Sociologi šobrīd atzīst, ka ir svarīgi attīstīt tādas personības īpašības, kas ir derīgas mainīgajā sabiedrībā, un šis uzdevums sākas ģimenē (Garleja, 2006).

Ik gadu skolās notiek skolēnu migrācija. Tam ir vairāki iemesli. Skolu slēgšana vai apvienošana var būt viens no iemesliem, kā dēļ skolēns ir spiests mainīt skolu. 2017/2018. gadā ir plānots reorganizēt un likvidēt 19 Latvijas skolas (Reorganizētās, slēgtās un dibinātās izglītības iestādes, 2018). J. Turlajs sadarbībā ar Izglītības uz zinātnes ministriju ir izveidojis pētījumu par “Optimālā vispārējās izglītības iestāžu tīkla modeļa izveidi Latvijā”, kura mērķis ir nodrošināt sākumskolas tuvāk mājām; eksperti paredz, kas var turpmāk ienest pārmaiņas skolēniem pamatizglītības pirmajā posmā (Turlajs, 2017). Latvijā pamatizglītība ir obligāta un vecākiem ir noteikti jānodrošina izglītības iestāde, kurā viņu bērns varēs turpināt mācības (MK noteikumi, nr.468, 2014).

Skolas pārejai nepieciešama būtiska izziņas un uzvedības pielāgošana, jo tā bieži vien ietver ne tikai fiziskās atrašanās vietas izmaiņas, bet arī izmaiņas skolas perspektīvā un mācību formātos, pieaug skolotāju skaits, samazinās skolotāju atbalsts, pieaug klases lielums, mainās vienaudžu tīkli un palielinās ekspektācijas par individuālo atbildību, un bieži palielinās pakļaušana noziedzīgu uzvedību potenciālam. Katrs no šiem jaunajiem izaicinājumiem rada arvien pieaugošas prasības bērna attīstītajām prasmēm, jo pieaugošā darba slodze, klases maiņa un lielākas vienaudžu grupas prasa lielāku paškontroli nekā bija nepieciešams uzsākot skolas gaitas 1.klasē (Jacobson, et al. 2011).

Katru gadu ikvienā izglītības iestādē gan aiziet, gan pievienojas kāds skolēns. Statistika liecina, ka ikgadus notiek skolēnu skaita izmaiņas Latvijas skolās (Papule, 2017). Statistika ataino tikai skaitļus šai tendencei, bet ir nozīmīgi izpētīt, kas notiek ar bērnu tajā brīdī, kad tas ir nonācis jaunajā vidē.

Ir būtiski izprast, kas notiek ar skolēnu, kad tam jāpielāgojas jaunajai videi. Izglītības iestāde ir pamatinstitūcija, kurā skolēns pavada visvairāk sava laika un kas ietekmē viņa personību (Skačkova, u.c. 2017). Ir secināts, ka vecāki vairāk koncentrē uzmanību uz bērna mācību sasniegumiem (Bergholce u.c., 2007). Tomēr, mainot izglītības iestādi, pārņem vairākas satraucošas izjūtas: kāda būs klase? Kādi būs jaunie klasesbiedri? Kādas būs skolotājas? Skolēns vēl pamatizglītības posmā vēl ir bērns, par kuru atbild vecāki un jebkuras ārējas pārmaiņas var radīt iekšējas pārmaiņas bērnam uz visu mūžu.

Ir zināms, ka bērnam atšķirībā no pieaugušā fiziskās attīstības līmenis ir vājāks, tāpēc bērnus nelabvēlīgi var ietekmēt krasas dzīves pārmaiņas. Pierasto dzīves apstākļu pārmaiņas var bērnam radīt stresu visās fizioloģiskajās sistēmās, kas var arī pavājināt imūnsistēmu, bet tas individuāli atkarīgs arī no bērna brieduma pakāpes (Puškarevs, u.c. 1999).

Sociālā saskarsmē bērna dzīvē noteicošo lomu ieņem skola. Tā ir vide, kurā bērns var apgūt sociālās prasmes. Tipiskākais adaptācijas posms notiek vai uzsākot skolas gaitas, vai, pārejot nākamajā izglītības pakāpē. Tomēr pētījuma autore vēlas pievērst uzmanību, ka ir situācijas, kad skolēnam nākas mainīt izglītības iestādi dažādu apstākļu dēļ, reizēm tie var būt paredzami un reizēm neparedzami.

Veiktajā pētījumā par skolēnu piederību dažādām sociālajām grupām pirmās trīs nozīmīgākās institūcijas ir ģimene, draugi un klase, kurā mācās. Piedzīvojot skolas maiņu, galvenais uzdevums ir atkal panākt piederības sajūtu jaunajā klasē (Koroļeva, u.c. 2005).

Analizējot Latvijā pieejamos pētījumus par adaptāciju tika secināts, ka pētījumi saistībā ar adaptēšanos ir par adaptāciju darba vietās (Kalniņš, 2011), adaptēšanos vidusskolā (Skačkova, u.c. 2017) un par adaptāciju 1.klasē (Āboltiņa, 2004), bet pamatizglītības posms ir mazs izpētīts. Izglītībā būtu jāpievērš uzmanība adaptācijas procesam pamatizglītības posmā, jo mūsdienu mainīgajā vidē pielāgošanās jauniem apstākļiem ir vērojama arvien biežāk.

Analizējot starptautiskos pētījumus par adaptāciju pamatskolā tika secināts, ka minētais izglītības lauks ir maz pētīts, un pārsvarā atrodami Lielbritānijas pētījumi par skolēnu mobilitāti. (Leithwood, et al., 2009), (Strand, et al., 2006) kā arī nozīmīgi pieminēt skolēnu mobilitātes pētījumu ASV sākumskolās, kas ietver adaptāciju (Gibbons, et al., 2011). Atrodams arī specifiskāks pētījums par adaptāciju sākumskolā, kas skar bērnus ar dzirdes traucējumiem Dienvidkorejā (Shin-Jeong, et al., 2015).

Starptautiskajā pētījumā “Pamatizglītību nepabeigušie skolēni”, kurā piedalījušies pētnieki arī no Latvijas tika secināts, ka skola tiek uztverta kā bērna pienākums, bet bieži netiek

nodrošināta atbalstoša un draudzīga vide skolēnam, lai īstenotu skolēnam atbilstošu mācīšanās atmosfēru (Šranková, et al. 2005).

Darba autore adaptācijas jautājumā saskata sekojošu problēmu: izglītības iestādēs netiek pievērsts pietiekami daudz uzmanības bērnu adaptācijai, pārejot uz citu skolu, kas var radīt problēmas mācību procesā, ja tas tiek ievērots novēloti. Skolēns pamatizglītības posmā vēl ir bērns un viņam ir nepieciešams atbalsts no vecākiem un pedagogiem, kas palīdzēs sagatavoties dzīves pārmaiņām, bet abām šīm pusēm ir jāapzinās adaptācijas nozīme.

Pētījuma mērķis: Pētīt skolēna adaptācijas procesu, mainot izglītības iestādi.

Pētījuma objekts: Skolēna socializēšanās process pamatizglītības posmā.

Pētījuma priekšmets: Skolēna socializācijas process.

Pētījuma jautājumi:

1. Kāda ir skolēna adaptēšanās specifika pamatizglītības posmā?
2. Kādi adaptēšanās faktori ietekmē iekļaušanos jaunajā izglītības iestādē?

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt zinātnisko literatūru par adaptācijas veidiem, adaptācijas procesa būtību un ietekmējošiem faktoriem skolēniem pamatizglītības posmā.
2. Raksturot vispārējās izglītības pamatizglītības posma ieguves organizāciju skolu maiņas kontekstā.
3. Skaidrot empīriskā pētījuma pētniecības metožu teorētisko pamatojumu.
4. Veikt aptauju vecākiem un pedagogiem par tendencēm, mainot izglītības iestādi.
5. Izpētīt adaptēšanās gadījumu pamatizglītības posmā no vecāku un skolēna, perspektīvas.
6. Apkopot un analizēt pētījumā iegūtos datus atbilstoši izvēlētajām metodēm.
7. Izstrādāt ieteikumus skolēnu adaptācijas sekmēšanai pedagogiem, vecākiem un skolēniem.

Pētījumā izmantotās metodes:

1. Teorētiskās: Zinātniskās literatūras analīze.
2. Empīriskās datu ieguves metodes:
 - Elektroniska aptauja vecākiem.
 - Intervijas ar vecākiem, bērniem.
 - Aptauja pamatskolas pedagogiem.

3. Pētniecības metode: Jauktā pētījuma metode (*mixed method research*), integrējot kvantitatīvo un kvalitatīvo datu ieguvu.

Darba struktūra: maģistra darbu veido ievads, 4 nodaļas, kas ietver teorētiskās nostādes par adaptācijas procesa būtību, to ietekmējošiem faktoriem un pamatizglītības posma ieguves organizāciju, kā arī no empīriskās pētījuma daļas, kas ietver pētījuma metodoloģiju, struktūru un datu analīzi. Darbs ir veidots no kopējiem secinājumiem un ieteikumiem, un nobeiguma. Darba noslēgumā ir izmantotās literatūras saraksts un saraksts un pielikumi.

1. ADAPTĀCIJAS PROCESA RAKSTUROJUMS

1.1. Adaptācijas jēdziens

Vārda “adaptācija” tulkojums no latīņu valodas *adaptatio* nozīmē *pielāgot, piemērot* (Svešvārdu vārdnīca, 1999). Sākotnēji adaptācijas jēdziens ir cēlies no bioloģiskās perspektīvas, organisma pielāgošanās fiziskās vides apstākļiem. Tikai vēlāk šis jēdziens attīstījās arī citās perspektīvās. “Adaptācija ir pielāgošanās neparastiem, mainīgiem apstākļiem, kas palīdz uzturēt cilvēka organisma iekšējās vides stabilitāti, nodrošina darbaspējas.” (Garleja, 2006., 80). Adaptācija arī tiek definēta kā process, kas pielāgojas vides ierobežojumiem (Goodman, et al. 1988). Adaptācija ir spēja pielāgoties, no kuras izriet norise, kā skolēns iekļausies jaunajā mācību vidē; tas no skolēna prasa noteiktu psiholoģisku un fizisku gatavību. Nepieciešamību adaptēties izraisa stresa situācija, ja tādas nav, tad nenotiek adaptācijas process (Aleksejeva, u.c., 2002).

Adaptācija ir skaidrojama kā pielāgošanās stāvoklis starp organismu vai sociālo grupu un tās vidi, kas veicina eksistenci un izaugsmi, vai arī procesu, ar kuru šāda vienotība rodas un turpinās šajās labvēlīgajās attiecībās. Vide ir gan fiziska vai materiāla, gan sociāla vai garīga. Adaptācija var būt pasīva vai aktīva. Pasīvā fiziskā pielāgošanās ietver bioloģisko evolūciju un tās somatiskās izmaiņas. Pasīvā garīgā pielāgošanās ietver psihisko attīstību zem sociālu, piemēram, valodas, tiesību, izglītības, iestāžu spiediena. Aktīvs pielāgošanās procesā nozīmē mērķtiecīgu organisma vai grupas modifikāciju, lai atbilstu tās videi vai pārveidotos atbilstoši videi, lai tā būtu labvēlīga dzīvei. Aktīvā garīgā pielāgošanās ietver mērķtiecīgu indivīda pielāgošanos viņa garīgajai videi (Way, et al., 2007).

Adaptāciju var aplūkot no dažādām perspektīvām, kas šo jēdzienu padara universālu. Cilvēks ir biosociāla būtne, tādēļ adaptācija ir jāanalizē atbilstoši trim veidiem: bioloģiskajam, psiholoģiskajam un sociālajam. Visiem trim veidiem ir mijsakarība, kas cits citu ietekmē, un tas veido ķermeņa sistēmas vispārējās funkcionēšanas neatņemamas norises. Adaptācijas jēdzienu izglītībā var aplūkot no dažādām perspektīvām: bioloģiskās, psiholoģiskās un sociālās, kuri ir saistīti viens ar otru un veido personības veselumu (Frank, 1972; Выготский, 2005).

Indivīdam nav iedzimtu spēju adaptēties, pieredzes rezultātā tās tiek attīstītas. Nespēja pielāgoties noved pie postošas ietekmes uz bērna personību. Ir ļoti svarīgi saprast labvēlīgas un nelabvēlīgas situācijas, kas ietekmē bērna pielāgošanos, motivāciju un pakāpeniski noved pie mācību sasniegumiem. Skola ir mūsu dzīves pamats, tāpēc tai vajadzētu būt pietiekami stiprai, lai nākotnē izveidotu pārliecinātu personību (Lakhani, et al 2017).

Pielāgošanās skolai ir ļoti nozīmīga bērna dzīvē, un tā ir kā pīlārs, uz kura balstās visa bērna dzīve. Tas nav saistīts tikai ar bērna attīstību un sasniegumiem, bet arī ar viņa attieksmi pret skolu, raizēm, vientulību, sociālo atbalstu un mācīšanās motivāciju. Starppersonu attiecības ietekmē bērnu mācīšanās motivāciju (Lakhani, et al, 2017).

Piažē savā teorijā par cilvēka attīstību ir skaidrojis, ka cilvēka dzīvē nemitīgi norit vienlaicīgi divi procesi - asimilācija un akomodācija. Asimilācijas process ir tāds process, kurā tas, ko cilvēks uztver, tiek mainīts tā, lai tas varētu iekļauties pastāvošā struktūrā. Savukārt akomodācija ir process, kurā izziņas struktūras tiek mainītas tā, lai tās saderētu ar uztverto. Asimilācija pārvērš jaunas idejas tādās, kas iederas jau esošajos izziņas modeļos. Asimilācija un akomodācija ideju apstrādē ir līdzsvara saglabāšana starp cilvēkiem un vidi. Jaunajā vidē, lai iekļautos, indivīds maina savu ierasto uzvedību - tā ir asimilācija. Bet akomodācija notiek, kad cilvēki pielāgo savas idejas, cenšas kaut ko atcerēties, atrast līdzību vai analogiju, lai realitāte kļūtu izprotama (Piažē, 2002).

Pievēršot uzmanību adaptācijas procesam skolā, tad būtu noteikti skolēnam jānodrošina pamatvajadzības, bez kurām nav iedomājama neviena normāla adaptācija cilvēkam mainīgos apstākļos. Maslova vajadzības hierarhijas piramīda parāda, ka vispirms ir jāapmierina pamatvajadzības, lai varētu sasniegt augstāka līmeņa vajadzības (skat. 1.1. attēlu). Tātad, ja bērnam nav nodrošinātas pamatvajadzības, viņš nebūs spējīgs adaptēties jaunajā vidē. Pamatvajadzību apmierināšanu primāri nodrošina vecāki. Bērnam drošas vides pamats sākas ģimenē, ja ģimene ir spējīga to nodrošināt, tad vajadzību piramīdā skolēns var nonākt augstākajā pakāpē.

1.1. att. Maslova vajadzību piramīda (Maslow, 1970)

Ikviens skolēns atnāk uz klasi un ir savā būtībā unikāls, tas izskaidro to, kāpēc uz vienādu pieredzi un vienādām ietekmēm atbild atšķirīgā veidā (Balsons, 1996). Tieši unikalitāte reizēm var būt par trūkumu adaptācijas situācijas novērtēšanai, īpaši pedagogam. Pamanīt individuālās īpatnības var būt par izaicinājumu jebkuram pedagogam. Vairumā gadījumu adaptācija norit veiksmīgi, bet ir arī vērā ņemams skaits to skolēnu, kuriem adaptēšanās sagādā grūtības. Adaptācija norit visiem jebkurā gadījumā, bet atšķirība ir tā, ka kādam citam skolēnam tā ir veiksmīga un nemanāma, savukārt citam skolēnam tā var noritēt grūtāk.

Var pieņemt, ka adaptācija ir aktīva darbības izpausme, kuras laikā indivīdam ir jāspēj tikt galā ar vairākiem savā organismā notiekošiem procesiem. Adaptācija ietekmē visu cilvēka būtību. Cik gan vēl vairāk adaptācijas process spēj ietekmēt bērna personību, kas ir vēl nenobriedis savā attīstībā?

Pieņemot, ka skolēnu ir jāuzlūko kā kopveselumu, kura nostādnes tiek plaši apspriestas arī jaunajā kompetenču pieejā (Skola 2030), kuras pamatā balstās individuāla pieeja katram skolēnam kā personībai, tad nākamajās apakšnodaļās darba autore apskatīs adaptāciju no dažādām perspektīvām.

1.2. Adaptācijas veidi

1.2.1. Bioloģiskā adaptācija

Skatoties bērnu kā veselumu, ir svarīgi saprast bioloģiskos mehānismus adaptācijas procesā. Bioloģiskā adaptācija ir organisma atbilstība apkārtējai videi (Smith, 1980). Bioloģiskās adaptācijas skaidrojums saprotams kā ārējās vides spēks vai stress, kas izraisa spriedzi organismā un noved pie kāda veida pozitīvas vai negatīvas reakcijas organismā. Spriedze veicina adaptīvo procesu. Adaptācija parasti tiek definēta kā spēja izdzīvot, funkcionēt un reproducēt (Goodman, et al., 1988).

Darba autore piedāvā apskatīt skaidru fizioloģisku aprakstu organismā notiekošiem procesiem, ko raksta medicīnas nozares speciālisti: “Adaptācijas fizioloģiskais mehānisms realizējas, pateicoties organisma vienotajai neirohumorālajai regulācijai, ko nodrošina starpsmadzeņu veidojuma – hipotalamas - un vadošā endokrīnā dziedzeru – hipofīzes – sadarbība. Hipofīze un virsnieru dziedzeris izdala hormonus, kuru ietekmē organismā intensificējas oksidēšanās procesi, tiek radīta enerģija organisma mobilizēšanai, pastiprinās aizsargspējas.” (Puškarevs, 1999, 28). Fizioloģiski adaptācijas process jeb saskarsme ar jauno organismā izstrādā aizsardzības mehānismus, kas skaidrojami hormonu līmenī.

Adaptēšanās process cilvēka organismam izraisa nepatīkamas izjūtas, bet parasti cilvēks spēj ar visu nepatīkamo izjūtu aprast, un tā pārvēršas labdabīgā sajūtā.

Bioloģiskās adaptācijas laikā organisms cenšas uzturēt līdzsvaru šādos fizioloģiskajos procesos:

1. Reprodukcijas - spēja izdzīvot, reprodūktīvā priekšrocība.
2. Veselība - saslimstība, slimību izturība.
3. Uzturs – nepieciešamās barības vielas, izmantošana un efektivitāte.
4. Nervu sistēma - maņu, kustību un nervu funkcija.
5. Augšana un attīstība - fiziskās un garīgās attīstības pakāpe un sasniegumi.
6. Izturība - vispārēja izturība pret stresu.
7. Fiziskās spējas - fiziskā slodze un kustību spējas; prasmes.
8. Emocionālās spējas - laime, tolerance.
9. Intelektuālās spējas - mācīšanās, izteiksme (Mazess, 1975).

Tomēr grūtāk pielāgoties ir bērna vecumā, īpaši kritiskajos vecumposmos. Nenobriedušais ķermenis vēl attīstās un aug, kas papildus rada organismam slodzi adaptēšanās situācijās. Tie bērni, kuri labi adaptējas, ir ar stabilāku nervu sistēmu un līdzsvarotiem nervu

procesiem, līdz ar to pārmaiņas tiek uztvertas mierīgāk. Bērnam arī mēdz būt arī kritiskie periodi, kad organisms ir īpaši jūtīgs pret vides pārmaiņām un sakritības rezultātā adaptācija tad notiek vēl grūtāk. Šie krīzes vecumi ir sešu līdz astoņu gadu vecumam un pubertātes periods, kas ir vidēji vecumā no vienpadsmit līdz piecpadsmit gadiem, tomēr jāņem vērā individuālas attīstības atšķirības. Var pievērst uzmanību tam, ka skolas gaitas parasti bērni uzsāk tieši šajā krīzes periodā, šiem posmiem izteikti raksturīgas ir bioloģiskās pārmaiņas organismā. Straujš organisma augšanas periods sešu līdz deviņu gadu vecumā un vienpadsmit līdz piecpadsmit gadu vecumā - pubertātes laiks, kad notiek hormonālās līdzsvara izmaiņas, kas var radīt papildus grūtības adaptēšanās procesā jaunajā skolā (Puškarevs, u.c., 1999).

Pierasto dzīves apstākļu maiņa nelabvēlīgi ietekmē bērnus, jo organisma funkcijas vēl nav nobriedušas un ir vājākas nekā pieaugušajam. Sasprindzinājums rodas visā organismā, kas arī var pavājināt organisma imūnsistēmu. Tomēr bērna neirālā darbība var atšķirties, cits bērns pārmaiņas uztvers vieglāk, cits grūtāk (Puškarevs, 1999). Tiem skolēniem, kas sastopas ar adaptācijas grūtībām, fizioloģiski var izpausties dažādi simptomi, piemēram, kā trauksmainība, apetītes trūkums, nogurums, slikts miegs, bieža slimošana - tie ir saistīti ar psihosomatiskiem simptomiem, kas ir sīkāk aprakstīti nākamajā 1.2.2. apakšnodaļā.

1.2.2. Psiholoģiskā adaptācija

Psiholoģiskā adaptācija ietver indivīda pašreizējo vajadzību apmierināšanu, nodrošinot atbilstošu cilvēka uzvedību atbilstoši apkārtējās vides prasībām (Ukstina, 2012).

Jau zināmais psihologs E. Eriksons ir aprakstījis par dažādam cilvēka attīstības stadijām konkrētajos vecumos. Kopā tās ir astoņas stadijas, tomēr šī pētījuma ietvaros akcentu vēlos vērēt uz ceturto stadiju, kas ir vecums no sešu līdz vienpadsmit gadu vecumam. Šajā vecumā vides pārmaiņas bērna dzīvē var apdraudēt iekļaušanos un pašapliecināšanos, kas ir nozīmīgs laiks, kad veidojas cilvēka pašapziņa. Tas ir laiks, kad bērns aktīvi izzina pasauli, apgūstot jaunas zināšanas un prasmes. Bērnam pašam darbojoties rodas pārliecība par sevi (Erikson, 1950). Saskaņā ar Eriksona teoriju, cilvēks dzīves laikā piedzīvo dažādus krīzes posmus un viens no tiem ir arī skolas maiņa. Mainot izglītības iestādi, ir svarīgi atkal nostabilizēt savu vietu klasē, lai izzināšanas procesi var notikt pilnvērtīgi.

ASV psihologs U. Bronfenbrenners uzsver nozīmīgumu pētīt bērna attīstību, t.sk. adaptāciju mācību iestādē, dažādu ārējo ietekmes loku kontekstā. Bronfenbrennera piedāvātais modelis paredz 5 ietekmes līmeņus, kas kategorizēti no vistuvākās vides virzoties tālāk.

1) mikrosistēmā - skolēna vistuvākie un sabiedrība ar ko uztur tuvākas attiecības, t.sk. vecāki, ģimenes locekļi, klases biedri, skolotāji.

Svarīgi ne tikai kā šie grupas locekļi izturas pret skolēnu, bet arī kā skolēns izturas pretī. Šīs grupas locekļi visvairāk ietekmē skolēna attīstību un adaptāciju. Apkārtējo attieksmi nosaka skolēna personīgās iezīme kā temperaments, ko veido unikāli ģenētiski un bioloģiski faktori. Viens no nozīmīgākajiem Bronfenbrennera atklājumiem saka, ka pat brāļi un māsas atrodies vienā un tajā pašā vidē var justies un adaptēties dažādi.

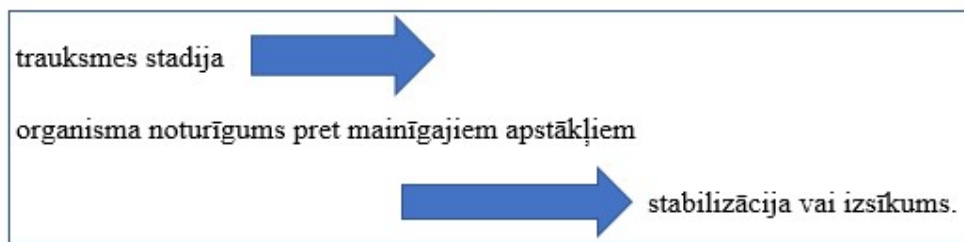
2) mezosistēma aptver savstarpēju mijiedarbību starp vairākām mikrosistēmām tādejādi savienojot izglītības iestādi un māju, vai ģimeni un kādu reliģisku organizāciju. Ja vecākiem labas attiecības ar bērna draugiem, tos uzņem ciemos un pieņem, tas labvēlīgi ietekmē bērna adaptāciju jaunā vidē. Turpretī, ja vecāki noraida un kritizē bērna draugus, bērns jūt nestabilitāti un konfliktējošas emocijas, kas traucē adaptācijai un attīstībai.

3) eksosistēma - netieša ietekme uz skolēnu no tieši nesaistītām pusēm kā vecāku darbavietas vai attālāki radnieki. Piemēram vecāki darbā uzkrātās emocijas atnes līdz skolēnam.

4) makrosistēma - lielākā un tālākā ietekmes telpa, kam pieder kultūras iezīmes un vērtības, idejas, ticība, politiskie uzskati. Skolēni kara skartā vidē attīstīsies un adaptēsies pavisam savādāk kā tur, kur valda miers.

5) hronosistēma pievieno laika dimensiju adaptācijai ar pārejošu ietekmi. Šim ietekmes līmenim pieder izmaiņas ģimenes struktūrā, vecāka darba zaudējums, ekonomikas cikli un citas mainīgas ietekmes uz skolēnu definē adaptāciju kā grupā veidojamo uzvedības normu, vērtību, mērķu, komunikācijas un aktivitāšu stilu apguvi, kas nozīmē, ka tad, kad persona nonāk jaunā grupā, viņam / viņai ir jānovērtē un jāapgūst starppersonu īpatnības, attiecības, un grupas prasības. Šajā posmā ir iespējamas divas alternatīvas: vai nu persona pieņem visas grupas vērtības, tas ir, pielāgo grupā vai arī tā nepielāgojas grupu vērtībām, kas var būt personas izslēgšana no grupa. Šajā gadījumā persona no "personīgās attiecības" sistēmas tiks "izslēgta", kas savukārt palēninās adaptācijas procesu. Grupā "nepiederošie" vienmēr paliek adaptācijas fāzē, nepārvietojoties uz nākamo posmu. Sakarā ar šo faktu personība veido tādas personības iezīmes kā kautrība, nepilnvērtības sajūta vai neticība sevī. (Bronfenbrenner, 1979)

Situācijās, kurās cilvēkam ir jāpielāgojas var raksturot arī ar stadijām, kurām tas iziet cauri (Aleksejeva, u.c., 2002).:

1.2.att. Cilvēka reakcijas stadijas adaptācijas laikā

Pētījuma autore uzskata, ka šīs stadijas (skat. 1.2. attēlu) var konstatēt, kad trauksmes stadija iestājas visiem adaptācijas sākumā, kas jau iepriekš tika minēts, ka adaptācija nenotiek bez stresa cilvēka organismā. Tālāk seko stadija, kur veidojas noturīgums pret mainīgajiem apstākļiem, tieši šī stadija nosaka, vai adaptācija būs veiksmīga, kas nākamajā stadijas pakāpē parādīs, vai ir iestājusies stabilizācija, ja nav, tad adaptācija izvērsas ilgāka, kas rada problēmas pielāgoties.

Vecumposms no seši līdz vienpadsmit gadi, ko iezīmē Eriksons ir liels pārmaiņu laiks bērna dzīvē. Ja līdz tam bērns ir bijis “snaudošā stāvoklī”, tad skolas dzīve ir kļuvusi par aktīvu dzīves posmu, tiek attīstītas daudz spējas skolēnā. Tas ir posms, kad bērnu ietekmē ne tikai ģimene, bet arī skola (Erikson, 1950).

Šajā trauslajā vecumposmā, kad notiek pašvērtējuma veidošanās, ir liela loma ne tikai vienaudžiem, bet arī skolotājam. Neapdomīgs vārds var bērnam izraisīt dziļas sekas (Baldins, u.c. 1999). Pedagogiem ir jābūt īpaši uzmanīgiem kādu tie radīs pirmo iespaidu jaunajā skolā.

Pielāgošanos skolai var uzskatīt no psiholoģiskās perspektīvas kā personīgo mijiedarbību ar savu vidi, ko veicina sociālās attiecības un draudzība. Skolas vidē uzsvars tiek virzīts uz skolēna labklājību dažādās jomās, piemēram, akadēmisko sasniegumu un sociālās uzvedības, kā tas redzams starppersonu attiecībās ar citiem skolēniem un personālu, kā arī citos skolas pasākumos, piemēram, kopīgās nodarbībās. Individam netieši jāmaina savu uzvedību, lai atbilstu noteiktā vidē nepieciešamajām ekspektācijām. Pielāgošanās ir nepārtraukts process, kurā persona maina savu uzvedību vai mēģina mainīt vidi, vai rada izmaiņas abos, lai radītu apmierinošas attiecības ar savu vidi. Var apgalvot, ka apmierinošs personiskās un emocionālās pielāgošanās stāvoklis eksistē, ja indivīda fiziskās un psiholoģiskās vajadzības ir apmierinātas ar sociāli pieņemamiem uzvedības modeļiem. Bērna emocijas spēcīgi ietekmē viņa attieksmi un uzvedību. Tāpēc nevaldītas emocionālas reakcijas var nopietni ietekmēt spēju izmantot lēmumu pieņemšanas brīvību un uzvedību. Tie skolēni, kurus apmierina viņu dzīvesveids, kuru vēlmes tiek apmierinātas, parasti pilnībā izbauda dzīvi un kļūst emocionāli pielāgoti (Agarwal, et al., 2017).

Psihologs Berns akcentē ieteikumus skolotājiem, ka iepazīstoties ar jauno klasi, svarīgi noteikt bērna (Берн, 1996):

- “Es” tēla saturu
- Pašvērtējuma līmeni
- Attieksmi pret skolu

Psiholoģe S.Omārova uzskata, ka iekļaušanās grupā cilvēku veido par personību, kuras pamatā arī ir kā bērnam nepazaudēt savu “Es” . Tieši “Es” koncepts pēc psihologu domām ir pats nozīmīgākais, lai bērns būtu spējīgs labāk adaptēties un pārvarēt grūtības (Omārova, 2006). “Savas identitātes izpratne un sociālās prasmes veicina skolēna adekvātas uzvedības attīstību.” (Rutka, 2012, 18) Pielāgošanās jaunajai situācijai var attīstīt skolēna jaunas sociālās prasmes, jo tiek dibināti jauni kontakti un tiek paplašināta sociālā pieredze.

Kopumā var secināt, ka psiholoģiskā adaptācijā skolu maiņas kontekstā ir uzskatāma kā krīzes laiks, kurā skolēns var piedzīvot lielu stresu, kas saistāms ar pielāgošanās spējām klasē un ir svarīgi nepazaudēt savu “Es”. Nākamajā 1.2.3. apakšnodaļā tiks apskatīta sociālā adaptācija mainīgajā vidē.

1.2.3. Sociālā adaptācija

Sociālās adaptācijas jēdziens tiek lietots visvairāk no visiem adaptācijas veidiem, adaptācijai visvairāk ir sociāls raksturs, jo tieši sociālā vide ir mainīgs process, kurā bērns veido savu sociālo raksturu attiecībā ar sociālo mikrogrupu, piemēram, ar klasi (Puškarevs, 1999). “Sociālā adaptācija ir aktīva indivīda vai grupas piemērošanās noteiktiem sociāliem, materiāliem apstākļiem, normām, vērtībām” (Garleja, 2006., 80). Patiesībā skolēns vienlaikus skolā apgūst divas programmas:

- 1) Izglītības mācību programmu;
- 2) Apslēpto socializācijas programmu, kuras pamatā ir savstarpējās attiecības (Берн, 1996).

Sociologs Pārsons raksturo sabiedrību kā sistēmas, kas pilda kādas noteiktas lomas, kuras mērķis ir saglabāt līdzsvaru uz attiecīgo vidi. To sauc par AGIL paradigmas shēmu. Tā ietver četras sabiedrības sistēmas vajadzības. Adaptācija (Adaptation), mērķa sasniegšana (Goal attainment), integrācija (Integration) un sistēmas saglabāšana (Latency/ pattern maintenance):

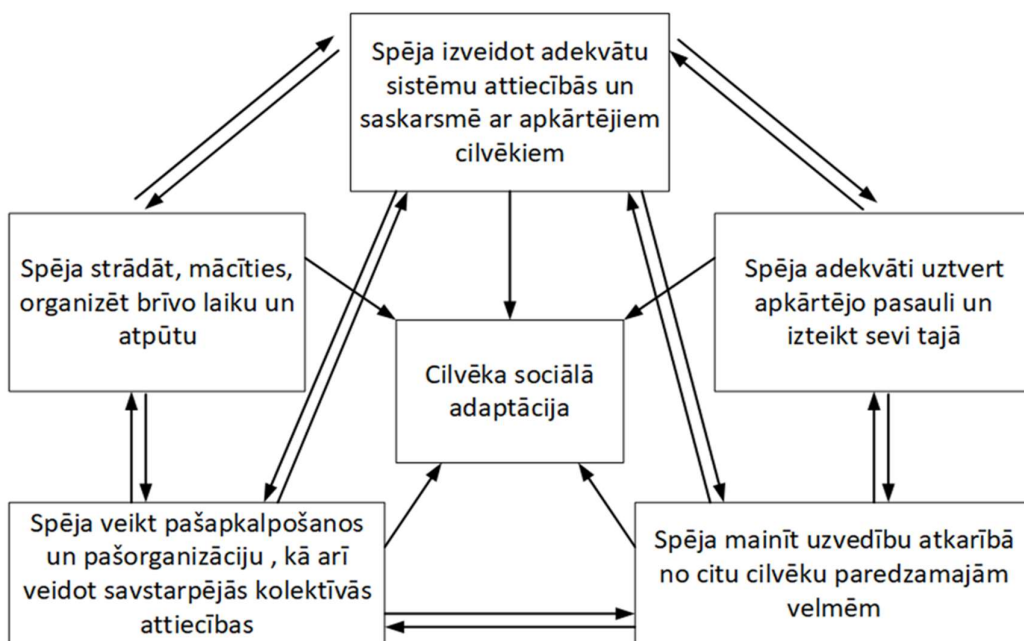
(A) Adaptācija: sistēmai ir jātiek galā ar situācijas vajadzībām, kas nāk no ārpusēs. Viņam vajadzētu pielāgoties un pielāgoties vides prasībām. Piemēram, jābūt spējīgam nodarboties ar sevi vai pielāgoties videi, kurā tam ir jāizdzīvo.

(G) Mērķa sasniegšana: sistēmai ir jānosaka un jānodrošina tās galvenie mērķi. Tas nozīmē, ka pašam ir mērķis sasniegt savu dzīvi. Jo, ja viņam nav mērķis, viņš nevarētu izdzīvot.

(I) Integrācija. Sistēmai būtu jāregulē attiecības starp dažādiem objektiem un jāspēj izpildīt normas.

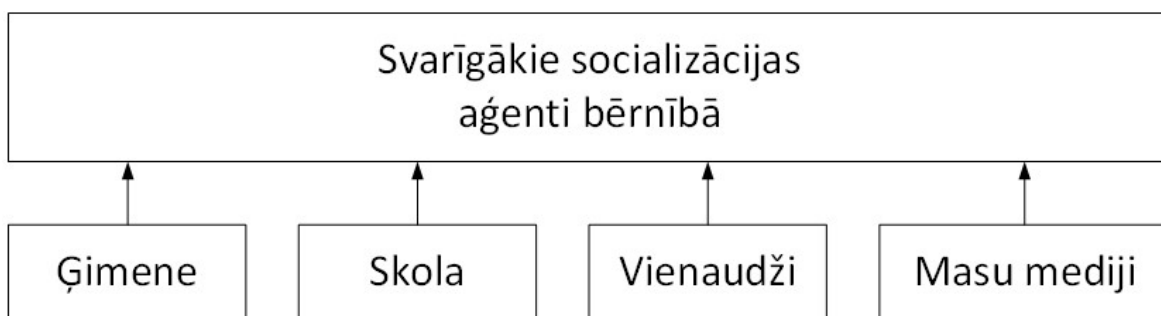
(L) Sistēmas saglabāšana. Sistēmai ir jāaprīko, jāuztur un jāatjaunina individuāli motīvi un kultūras modeļi, kas rada un uztur motivāciju (Parsons, 1997).

Sociālā adaptācija norit visas dzīves laikā un katrā gadījumā tiek pieņemtas kādas sociālās lomas. Skolēnam ir svarīgi saprast sevi un savus sociālos sakarus (Aleksejeva, u.c., 2002). Adaptācijas pētījuma kontekstā ir jāņem vērā, ka katrs skolēns jau reiz saskāries ar iespaidīgu sociālo adaptāciju mācību vidē, uzsākot skolas gaitas 1. klasē, kuras laikā jau ieguvis kādu sev zināmu pieredzi un pārdzīvojumu, kas arī devis priekšstatus par savu lomu skolā un klasē. L. Āboltiņas (2014) pētījumā par sociālo adaptēšanos 1. klasē, tiek minēts, ka bērns šajā periodā iemācās savu jauno sociālo lomu “skolēns”, kas, konkrēti šajā pētījumā, jau ir radījis zināmus priekšstatus par skolas sociālo vidi.

1.3.att. Cilvēka sociālā adaptācija (Aleksejeva, u.c. 2002, 28)

Sociālās adaptācijā cilvēks var īstenot dažādas savas spējas kādos konkrētos apstākļos (skat. 1.3. attēlu). Cilvēka dzīvē ir vairāki sociālie institūti, kur notiek socializācijas realizācija, lai apmierinātu sociālās vajadzības un indivīda sabiedrības attiecību stabilizēšanai (Jurčenko, 2008). Sociālā adaptācija formē skolēnu kā personību, kuras laikā ir iespēja sevi realizēt, ja tas nav pretrunā ar valdošo grupu, jo ir jāatrod sev atbilstoši paņēmieni, lai integrētos sabiedrībā. Šajā procesā notiek skolēna sociālā attīstība, kad tiek meklēti, pielāgoti uzvedības modeļi, kas nav pretrunā ar pieņemtajām normām klasē.

1.4. att. Svarīgākie socializācijas aģenti bērnībā (Omārova, 2002)

Omārova shematiski ir atainojusi, kuri ir svarīgākie socializācijas aģenti bērnībā. Tā ir ģimene, skola, vienaudži un masu mediji (skat. 1.4. attēlu). Ģimene vienmēr ir uzskatīta par pirmo un galveno vidi, kam ir galvenā ietekme socializācijā. Skola un vienaudži ir nākamie aiz ģimenes, kas ietekmē bērnu visvairāk. Omārovā shēma parāda, kas ir svarīgākie faktori

bērnībā. Adaptācijas procesā ir jāpievērš uzmanība, ka mūsdienās arī vērā ņemama ietekme adaptācijā ir masu informācijas līdzekļiem, kas ir kā sociālais fons dzīves darbībās (Aboļeviča, u.c., 1998). Šo ietekmi ir grūti novērtēt, bet lielākā daļa apzinās, ka tā koriģē vispārīgus uzskatus. Masu mediju informācijai ir liela ietekme stereotipu veidošanās procesā. Stereotipi par skolu arī var lielā mērā ietekmēt adaptēšanās noskaņu.

Nespēja pielāgoties un bailes būt atstumtam ir galvenais faktors, kas rada problēmas mācībās un uzvedībā. Sociāli adaptēties ir primārais skolēna uzdevums, nevis akadēmiskie apliecinājumi. Bieži vien tieši akadēmiskie rādītāji ir tie, kurus izvērtē, bet būtiski ir pievērst uzmanību skolēna sociālām prasmēm. Dzīves svarīgākie jautājumi skolēnam ir saistīti ar attiecībām ar citiem un tieksmi apliecināt savu vietu klasē (Balsons, 1996).

Kaut arī daudzi skolēni veic šo pāreju veiksmīgi, citiem pārejas problēmas izraisa negatīvas sekas, grauj viņu pašvērtējuma sajūtu, pasliktina psiholoģisko stāvokli, attālina no skolas un palielina viņu iesaistīšanos potenciāli riskantā uzvedībā. Dažiem skolēniem šai pārejai ir ilgtermiņa ietekme uz attīstību, ar lielāku negatīvu ietekmi uz bērniem, kuriem ir zems sasniegums vai kuri jau ir pakļauti riskam sociālo faktoru dēļ. Šiem bērniem pāreja var ievērojami samazināt sasniegumus un akadēmiskos centienus un palielināt uzvedības un sociāli-emocionālās problēmas. Tika konstatēts, ka pēc pārejas uz lielām pamatskolām skolēni saskārās ar grūtībām, kas skāra viņu pašcieņu, klases attieksmi, sociālo atbalstu, iesaistīšanos skolā un vidējā vērtējuma samazināšanos, kā arī ikdienas skolas problēmu palielināšanos (Jacobson, et al., 2011).

Sociālās vērtības ir tās, kas virza skolēnu uz noteiktu sociālo aktivitāti un tieši sociālā adaptācija ir saistīta ar noteiktu sociālās normas ievērošanu (Aboļeviča, u.c., 1998).

Cilvēkam visa mūža garumā ir pamatizpausme piederēt kādai sabiedrības daļai. Ikkatram skolēnam ir svarīgi izjust savu piederību katrā vietā (Vilciņa., 2011). Piederības sajūtu skolēnam dod drošības sajūta, kas ir pamats labizjūtai skolā. Klasi var uzskatīt par grupu, kurā nonāk skolēns, kad ir mainījies izglītības iestādi. A. Špona raksta, ka grupai mūsdienās ir svarīga loma un tā arvien pieaug, jo sabiedrības vērtības un normas cilvēks pieņem ar sociālo grupu palīdzību (Špona, 2000).

Bērnam motivācijas pamatā ir piederība. Bērnam svarīgi, ka viņam ir noteikta vieta klasē un viņš pieder klasei. Galvenie faktori, kas skolā rada problēmas mācībās un uzvedībā ir bailes būt atstumtam. Tipiskā pamatskolas klasē, kurā mācās trīsdesmit skolēnu, katram skolēnam ir savs veids, kā tas realizē savu piederību klasei. M. Balsons uzskata, ka vides ietekmei ir liela nozīme, bet fokuss ir skolēna attieksmei pret vidi, un bieži tā nav objektīva (Balsons, 1998).

Svarīgi ir šajā sociālās adaptācijas procesā sevi nepazaudēt un tajā pašā laikā pieņemt jaunus apstākļus (Garleja, 2006).

Spēja sadarboties ar vienaudžiem lielā mērā ietekmē arī mācību sasniegumus, jo klases atstumtība negatīvi ietekmē bērna emocionālo stāvokli un attīstību, kas skolēnam var izrādīties kā sociālā izolācija (Damberga, u.c., 2013).

M.Balsons arī uzskata, ka visa bērna rīcība ir mērķtiecīga un atbilstoša viņa pūlēm integrēties sociāli. Jāņem vērā, ka bērni savu vietu klasē tiecas atrast ar visiem līdzekļiem. Ja nav gadījušies labie, tad neapzināti tiek izmantoti sliktie paņēmieni (Balsons, 1998).

Skolas vide ir tā vieta, kas no bērna prasa ievērot iekšējās kārtības noteikumus un bērnam ir jāpielāgojas skolai. Noteikumi ir arī atbilstoši katrai skolas telpai, piemēram, sporta zāle, ēdnīca, klase, gaitenis u.c. (Damberga, u.c., 2013). Bet skolēnam ir jāspēj pielāgoties jaunajai sabiedrībai, kurā sevi būs jāpierāda no jauna. Jebkas “jaunais” prasa lielāku vai mazāku adaptācijas procesu. Izglītības procesā to var saistīt kā skolēna pielāgošanās jaunajai skolai, it visam, kas līdz šim nav pieredzēts, pat fiziskai telpai. Būtībā šādā situācijā skolēns ir spiests visam pielāgoties, jo, kā tika iepriekš noskaidrots, adaptācijas jēdziens ietver saskarsmi un mijiedarbību ar jaunu vidi, jaunām vienaudžu attiecībām, kurā bērns ir spiests pielāgoties jaunajam. Sociālās situācijas izpratne ir būtiska, lai saprastu ne tikai rakstītos likumus, bet arī sabiedrības nerakstītos likumus jeb reziodālos likumus.

Kopumā var secināt, ka sociālā adaptācija skolēna gadījumā ir saistīta ar pielāgošanos klasē un vajadzību pēc piederības izjūtas tai, kā arī apjaust sociālās lomas un tās pildīt atbilstoši skolas sociālajai videi. Nākamajā apakšnodaļā 1.2. tiks apskatīti adaptācijas posmi.

1.3. Adaptācijas posmi

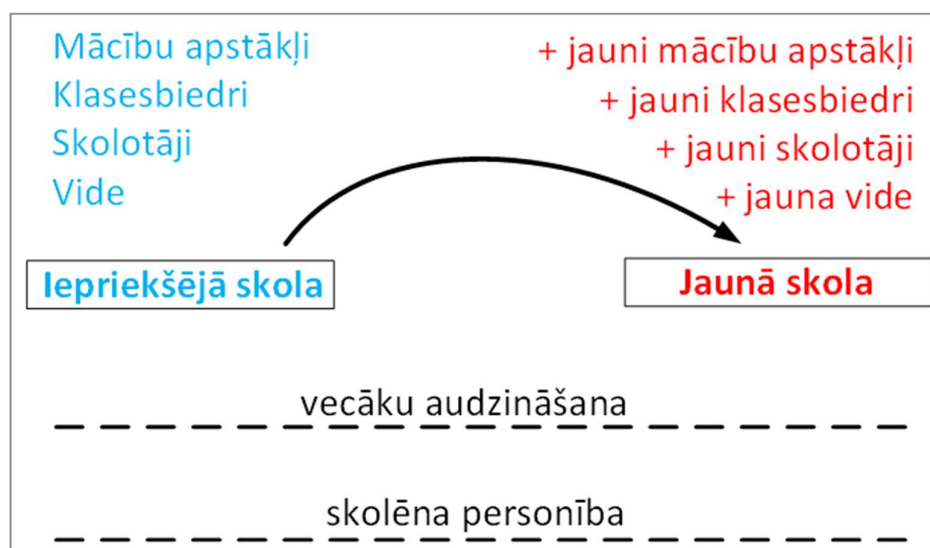
Optimāls adaptācijas process norit vidēji sešas nedēļas. Adaptāciju var iedalīt dažādos līmeņos, kas palīdz noteikt skolēna stāvokli. Ir pazīmes, kas liecina par skolēna adaptācijas stāvokli. Tos var iedalīt trīs līmeņiem:

1. Augsts līmenis. Skolēnam ir pozitīva attieksme par skolu. Adevkāti izpilda prasības, uzņemas atbildību, izpilda uzdoto bez ārējas kontroles. Izrāda interesi par dažādiem mācību priekšmetiem.

2. Vidējs līmenis. Skolēnam ir pozitīva attieksme par skolu. Saprot pamatprogrammu un to ir spējīgs patstāvīgi izpildīt. Draudzējas ar citiem klasesbiedriem savā klasē.
3. Zems līmenis. Skolēns pret skolu izturas negatīvi. Ir sūdzības par sliktu veselību, sliktu garastāvokli, ir disciplīnas traucējumi. Mācību materiālu apgūst nepietiekoši. Nespēj veikt uzdevumus bez kontroles un palīdzības. Klasē nav tuvu draugu (Aleksejeva, u.c., 2002).

Normāla adaptācijas norise ilgst pirmās divas nedēļas un pazīmes ir īslaicīgas, bet sarežģīta adaptācija var ilgt pat vairākus mēnešus ar nopietnākām grūtībām, kas skar arī fizisko attīstību. Tās rezultātā iestājas deadaptācija (Aleksejeva, u.c., 2002).

Pētījuma autores izveidotā shēmā par skolas pārejas posmā mainīgajiem (1.2.1. attēls) ir attēlots laiks, kad, pārejot uz jaunu skolu, skolēnam ir jāsaskaras ar jauniem mācību apstākļiem, klasesbiedriem, skolotājiem un vidi, bet nemainīgi jebkuros apstākļos, adaptēšanās procesu ietekmē skolēna personības iezīmes un vecāku audzināšanas rezultāts.

1.5. att. Adaptācijas mainīgie

Iepriekšējā shēmā (skat. 1.5. attēlu) sasaucas ar Betheres raksturojumu par pārmaiņām, kas saistītas ar izglītības iestādes maiņu, kam ir raksturīgi vairāki savstarpēji saistīti aspekti:

- Fiziskās vides pārmaiņas: mācību vides specifika, izglītības iestādes pieejamība, satiksmes līdzekļi, drošības noteikumi, u.c;

- Sociālās pārmaiņas: nepazīstami pieaugušie un bērni dažādos vecumos, nepazīstama komunikācija un saskarsmes veidi (Bethere, 2013, 11).

Šie dažādie aspekti ir tie, kas skolēnam rada lielākos izaicinājumus adaptācijas posmā un piespiedu kārtā ir jāmaina kādi līdzšinējie uzskati un attieksme, kas bijušas iepriekšējā skolā. Savukārt, ja adaptācija norit grūti, ir manāmas problēmas, tad ar skolēnu tiek strādāts un uzmanība jau ir vērsta uz ātrāku skolēna adaptāciju jaunajai skolai. Pamatā - kā bērns sevi realizēs sabiedrībā, sākas no mikrovides ģimenē (Bethere, 2013).

Sarežģītas sociālās adaptācijas rezultātā iestājas dezadaptācija, kas rada dažāda veida grūtības mācību laikā skolā. Adaptācijas posmu nomaina dezadaptācija. Deviantā uzvedībā ir galvenais izpausmes veids, kas ir ārēji redzams, ja adaptācija nav noritējusi veiksmīga. Dezadaptācija skaidrojama kā dažādu pazīmju kopums, kas neatbilst skolas mācību prasībām, kas izpaužas kā uzvedības problēmas, grūtības mācīties, nesekmība, savstarpējo attiecību problēmas ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Izglītība tiecas uz vēlamās uzvedības veicināšanu un nevēlamās uzvedības apspiešanu (Valbis, 2005). Skolas dezadaptācijas galvenais rādītājs ir psihiskās attīstības grūtības. Šo posmu var tikai nedaudz apskatīt, jo tas prasa jau dziļāku analīzi. Tāpēc ir būtiski jau agrīni konstatēt adaptācijas procesu, vai tas norit normāli. Ja laicīgi netiek konstatētas adaptēšanās grūtības, tās ietekmē visu tālāko mācību laiku skolā. Pāreja uz citu skolu var radīt draudus adaptācijai, savukārt, ja skolēnam nenāktos saskarties ar skolu pārmaiņām, tad tādas problēmas netiktu piedzīvotas (Aleksejeva, u.c., 2002).

Spēja veikt šo pāreju veiksmīgi ir atkarīga no vairākiem faktoriem, tostarp personīgā brieduma un izdzīvošanas prasmēm, jaunās skolas vides īpašībām, kā arī sagatavošanās un sociālā atbalsta līmeņa, kas skolēnam ir pieejams pirms un pēc pārejas. Ir arī viedoklis, ka veiksmīga pāreja ir arī atkarīga no bērnu izpratnes par izmaiņām, kā arī par "atbilstību" jaunās skolu vides īpatnībām un viņu attīstības vajadzībām, ar bērnu izpratni par skolas klimatu, kas saistīta ar pielāgošanos pamatskolas laikā. Veiksmīgas adaptācijas posma pārvarēšanā ir lielā mērā atkarīga no tā, kā skolēns pats vērtē subjektīvi mainīgās prasības (Bethere, 2013). Atsevišķas "izdzīvošanas prasmes" ietver spēju efektīvi risināt problēmas un demonstrēt paškontroli dažādās klases un sociālajās situācijās (Jacobson, et al., 2011).

Kopumā var secināt, ka adaptācijas posms var noritēt gan kā viegls, gan kā grūts, kas lielākoties ir atkarīgs no individuālām īpatnībām. Tādēļ, darba turpinājumā tiks apskatīti faktori, kas ietekmē adaptācijas procesu.

2. SKOLĒNA ADAPTĀCIJU IETEKMĒJOŠIE FAKTORI

2.1. Ģimene

Ģimene tiek uzskatīta kā svarīgākais sociālās adaptācijas faktors, jo tās psiholoģiskais klimats lielā mērā ietekmē bērna turpmāko dzīves uztveri un sociālo pašsajūtu (Aboļeviča, u.c., 1998). Par ģimeni var uzskatīt bioloģisko vai adoptētāju māti, tēvu, vecākus, kas šķīrušies, ir atraitņi vai precējušies otrreizēja laulībā, un ir likumīgie bērna aprūpētāji. Pie ģimenes pieder arī vecvecāki, brāļi, māsas ārpus ģimenes locekļi, kas arī var būt bērna galvenie aprūpētāji (Cowan, 2005). Ģimenē nostiprinās pirmie uzvedības modeļi. Ģimenes vidē skolēns pavada 60%, skolas vidē līdz 30% laika, un tad seko formālā un neformālā sociālā vide (Braše, 2010).

Iespaidi, kurus bērns gūst ģimenē sākas jau no piedzimšanas brīža, kas veido bērnu par topošo personību. Vecāku ietekmējošā loma adaptācijas procesā sākas jau pirms ir iestājies adaptācijas process jaunajai skolai. Vecāki ir tie, kas bērnus sagatavo socializācijai un arī vēlāk atbalsta tajā.

Skolas laikā ģimenē parasti galvenā uzmanība tiek pievērsta mācībām, mazāk svarīgas atstājot dzīves prasmes un attieksmes. Ja skolā bērnam nav problēmu, tad vecāku līdzdalība nav sistemātiska, bet tā rodas, kad ir kādas izmaiņas. Dzīvei nepieciešamo iemaņu, kas sastāda 70%, bērns iegūst tieši ģimenē, bet pārējos 30% skolā. Ģimene veido pieredzi, prasmes, attieksmes pret sevi, līdzcilvēkiem, pasauli un dzīvi (Braše, 2010).

Kaut gan skolas vide arī veido būtisku atšķirību bērnu dzīvēs, nesenie pētījumi turpina atspoguļot korelācijas, kuras autori interpretē kā pierādījumu ģimenes attiecību spēcīgajai lomai, ietekmējot bērnu sasniegumus pārbaužu rezultātos un uzvedības problēmas klasē. Vienmēr ir iespējams, ka korelācijas pamatā ir fakts, ka bērna uzvedības problēmas un neveiksmes skolā rada ģimenes attiecību traucējumus. Pedagogiem skolās ir svarīgi novērtēt ģimenes attiecības pirms bērnu nonākšanas sākumskolā, lai novērtētu gan stabilitāti, gan pārmaiņas pārejas periodā (McIntyre, et al., 2006).

Pašreizējie pētījumi vai saikne starp to, kas notiek ģimenē un kas notiek ar bērnu skolā, parasti koncentrējas uz vienu vai ne vairāk kā divām ģimenes funkciju jomām (piemēram, vecāku depresija, laulības konflikts, laulības šķiršana vai vecāku-bērnu attiecības) un korelāciju starp adaptāciju šajās jomās un bērnu mācīšanās vai sociālo kompetenci, vai problēmu uzvedību. Audzināšanas uzvedība un vecāku-bērnu attiecības darbojas piecu jomu kontekstā starp attiecībām ģimenē, ģimenes locekļiem un lielākajām sociālajām sistēmām, kurās viņi visbiežāk atrodas.

Ir iespēja prognozēt bērna adaptāciju skolai, kura var noteikt, cik smaga vai viegla adaptācija būtu, kas veido izpratni par sagaidošām izmaiņām vai adaptāciju dzīvē. Izvērtējot ģimenes tipisko funkciju piecās jomās vai aspektos:

1. Atsevišķu ģimenes locekļu psiholoģiskā pielāgošanās.
2. Katra vecāka attiecību kvalitāte ar bērnu.
3. Vecāku attiecību kvalitāte kā pārim.
4. Attiecību modeļu pārraidīšana starp trīs paaudzēm.
5. Stresa un atbalsta līdzsvars ārpus ģimenes (Cowan, 2005).

Skatot vecākus un bērnus pirmsskolas periodā, paplašinās skatījums uz starppaaudžu perspektīvu par audzināšanu, kas norisinās audzināšanas laikā. Tika konstatēts, ka tad, ja mātēm un tēviem bija sarežģītas attiecības ar saviem vecākiem, kad viņi auga, viņi joprojām īsteno šo agrīno cīņu sekas ar saviem bērniem, un tiem varētu būt grūtāk izveidot pozitīvu saikni ar saviem partneriem vai bērniem. Ir novērots, ka šo vecāku bērniem ir lielāks risks saskarties mācīšanās grūtībām un vienaudžu attiecību sarežģījumiem (Pianta, et al., 1995).

Katrā ģimenes modelī var pateikt ģimenes un skolas sadarbības pozitīvu seku izteiksmē: siltām un gādīgām attiecībām ar vecākiem, tas nozīmē, ka tajās ģimenēs ir palielināta vecāku un vecāku un bērnu attiecību harmonijas varbūtību, kam vajadzētu veicināt bērnu pielāgošanos akadēmiskajiem un sociālajiem izaicinājumiem skolā (McIntyre, et al., 2006).

Skolēna mazvērtības kompleksi var būt kavējošie faktori adaptācijai. Mazvērtības kompleksus visbiežāk rodas audzināšanas galējībās – no bērna izlutināšanas līdz bērna apspiešanai (Pļaviņa, 2000). Mazvērtības sajūtas pamatā ir kļūdaina pašvērtējums, kura rezultātā cilvēki paliek nedroši un ieraujas sevī, mēģina disancēties no citiem, tādējādi apgrūtinot iejušanos jaunajā vidē. Tādēļ ir svarīga ir sadarbība ar skolu. Sadarbības forma bieži mēdz būt pastarpināta, kas notiek ar skolēna starpniecību. Tomēr šai sadarbības formai var būt riski, jo ne vienmēr skolēns nodos mājās objektīvu informāciju un var arī tikt slēptas kādas problēmas. Tāpēc ir būtiski sadarbību ar vecākiem veidot tiešā veidā. Šis uzdevums lielā mērā tiek uzticēts klases audzinātājiem. Bieži vien sadarbība sākas, kad jau konstatētas problēmas. Adaptācijas procesam ir nozīmīgs tās sākums, kur jāsadarbojas visām pusēm (Baldiņš, u.c., 2001). L. Braše saskata, ka skolas un ģimenes sadarbība veicina bērna integrēšanos sabiedrībā, kas ir būtiski adaptācijas situācijās (Braše, 2010).

Adaptācijas situācijas nerodas tikai, uzsākot mācības skolā vai mainot skolu, tā regulāri notiek bērna dzīvē, bet skolai ir iespaidīgāka forma ārpus ģimenes, jo tajā skolēns pavada savu

lielāko bērības laiku atšķirībā no citām socializācijas vietām. L. Āboltiņas pētījumā tika izvirzīti vairāki ieteikumi vecākiem, kas palīdzētu bērna adaptācijai skolā:

- Vecāku rīcība adaptācijas laikā ir jāvērs uz komunikāciju ar bērnu par notiekošo jaunā vidē, kuras laikā tiek demonstrēta lielāka ieinteresētība bērnam. Tie ir faktori, kuri ietekmē ātrāku adaptāciju.
- Sadarboties ar skolotājiem, pārrunājot bērna iekļaušanos klasē.
- Sekmēt bērna patstāvību un prasmi meklēt palīdzību, kad tas nepieciešams.
- Novērtēt bērna sasniegumus un pozicionēt kā kopīgu ģimenes vērtību.
- Konsultēties ar visu priekšmetu skolotājiem (Āboltiņa, 2014, 214).

Vecākiem ir liela nozīme savu bērnu autonomijas atbalstīšanā, jo tas, cik ļoti lieli vecāki būs tās atbalstītāji, ietekmēs bērna mācību procesu skolā. Autonomiju vecāki nevar uztrenēt, bet gan veicināt (Krastiņa, u.c., 2004).

Psihologiskie pētījumi pierāda, ka adaptācijas laiks ir arī izaicinājums vecākiem. Tiem ir jārisina dažādi uzdevumi pārmaiņu procesā. Arī vecākiem ir nepieciešams skolas atbalsts, lai mērķtiecīgi plānotu iekļaušanos (Bethere, 2013).

Vecāku sadarbība ar skolotājiem ir tā, kas arī veicina integrēšanos sabiedrībā, jo īstajā laikā tiek pamanītas bērna vajadzības. Sadarbojoties ar vecākiem arī tiek saskaņotas pedagoģiskās prasības pret bērnu, redzot vecāku iesaistīšanos, bērns kā personība iegūst pašapziņu, atbalstu savām pūlēm, vecāku sapratni (Klauža, u.c. 2009).

Pārejas posma norise vecākiem ir piesātināta ar komplicētām emocijām, kuras raksturo gan pozitīvas izjūtas, prognozējot bērna sociālos panākumus, gan raizes par nepazīstamajiem izaicinājumiem. Vecāki vēlas, lai viņu bērns būtu lietpratīgs, un sagaida, ka skolotājs rūpēsies par viņu, nodrošinot nepieciešamo atbalstu (Bethere, 51., 2013).

Kopumā var secināt, ka adaptācijas posmā ir svarīga sadarbība starp skolu un vecākiem, tā ir galvenā vieta vecākiem adaptācijas procesā – sadarbība. Nākamajā 2.2. apakšnodaļā tiks apskatīta skolēna personība kā adaptāciju ietekmējošais faktors.

2.2. Skolēna personība

Skolēna personība lielā mērā nosaka, kā noritēs adaptācijas process. Ikviens ir indivīds ar sev piemītošām rakstura iezīmēm, kas, to apzinoties, palīdz paredzēt tipiskākos rīcības modeļus. Raksturu nosaka temperaments un audzināšana, jo tas arī iznākumā raksturo cilvēka

individuālo stilu. Pēc psihologu domām, raksturs izveidojas līdz sešu gadu vecumam, pēc tam izmaiņas notiek noteiktās robežās. Īpaši svarīgi tas ir adaptācijas procesā, jo tādejādi spilgti var redzēt pielāgošanās īpatnības jaunajā vietā (Reņģe, 2000).

Ir divi tipoloģijas veidi, kas ir atšķirīgi, ar kuriem ir iepazīstinājis K.G. Junga – ekstravertais un introvertais tips, kas pazīstami galvenokārt ar to vai personībai patīk atrasties cilvēkos, vai nepatīk, jo tas ietekmē skolēna rīcību mainīgajā vidē (Jungs, 1996). Ja ir zināms attiecīgais personības tips, tas ļauj paredzēt skolēna rīcību sabiedrībā.

Ekstravertais tips ir vērst uz komunikāciju un ir atvērts sabiedrībai. Šis psiholoģiskais tips vēlas īstenot sevi jebkuros apstākļos un kopumā ir orientēts uz pozitīvu attieksmi. Šo tipu cilvēki ātri veido kontaktus ar nepazīstamajiem un attiecības ar citiem cilvēkiem vērsas plašumā. Jauni kontakti ekstravertajam cilvēkam sagādā gandarījumu. Šiem cilvēkiem parasti ir liels paziņu loks, bet šīs attiecības ir virspusējas, paziņu līmenī. Tipiski ekstravertie cilvēki koncentrējas uz tagadni, nesatraucas par pagātņi un pārāk nepārdomā nākotni. Šie cilvēki atklāti pauž savas emocijas - gan pozitīvās, gan negatīvās (Jungs, 1996).

Introvertais tips ir noslēgts un distancēts. Šie cilvēki jaunās situācijās iejūtas pamazām, tam ir vajadzīgs ilgāks laiks. Attiecības ar citiem cilvēkiem veido pakāpeniski, viņiem ir grūti ātri iejusties un nodibināt kontaktus. Paziņu loks ir šaurs un tiek veidotas dziļas attiecības, bet to skaits ir ļoti neliels. Priekšroku dod darbam ar lietām, nevis cilvēkiem. Emocijas netiek parādītas uz āru, grūti ir pateikt, kā šie cilvēki jūtās, jo paši nemēdz to izpaust (Jungs, 1996).

Tālāk tiks apskatīti **četri temperamentu tipi** (Rolve, 2002) – sangviniskais, holeriskais, melanoliskais un flegmatiskais, kas nav nošķirami no iepriekš apskatīto divu pamat tipu personības tipa dalījuma, kas palīdz saprast kā skolēns var uzvesties pie jaunas skolas nosacījumiem. Temperamentu tipu jau var nomanīt agra bērna vecumā. Skolas vecuma bērniem tas jau ir stabili redzams.

Sangviniskajam temperamentam spilgtākā iezīme ir komunikabilitāte, kas nozīmē, ka šiem cilvēkiem izdodas nodibināt labas attiecības ar citiem. Šie cilvēki ātri iejūtas jaunās un nepazīstamās situācijās un ātri tiek izveidotas attiecības ar citiem. Sangviniķi spēj labi piemēroties dažādiem cilvēkiem. Attiecības ar citiem cilvēkiem iet plašumā, un šie cilvēki ir tipiski ekstraverti, kas norāda uz plašām attiecībām ar citiem. Šie cilvēki sabiedrībā bieži ir līderi un tiem piemīt spēja radīt psiholoģiski labvēlīgu klimatu (Reņģe, 2000).

Holeriskajam temperamentam spilgtākā iezīme ir straujas garastāvokļa maiņas un šie cilvēki tajā pašā laikā ir komunikabli cilvēki. Bet nereti šiem cilvēkiem rodas domstarpības, bet

vienatni viņi necieš. Emocijas netiek slēptas. Šiem cilvēkiem ir spēja otru iespaidot tieši emocionāli, bet ne loģiski. Ar savām emocijām tie aizrauj daudzus cilvēkus (Reņģe, 2000).

Melanholiskajam temperamentam ir jūtīga nervu sistēma un šie cilvēki ir ļoti jūtīgi pret apkārtējo vidi. Aizvainojuma jūtas šiem cilvēkiem saglabājas ilgi. Ir grūti pieņemt lēmumu, ja tiek piedāvātas daudz opcijas. Šiem cilvēkiem ir raksturīga iekšējā nedrošība. Bet šo temperamentu cilvēki spēj vairāk saprast citu cilvēku jūtas ir empātiski. Skumjas un pesimistiskums ir tipiska izpausme. Pret jauniem cilvēkiem tie izturas atturīgi un distancēti un tas arī pierāda, ka tie ir intraverti. (Reņģe, 2000). Jaunu attiecību veidošana ir ilgstošs process. Nav spējas iejusties ātri jaunās situācijās un grūti pielāgojas jaunajam. Tiem raksturīga nevēlēšanās komunikācijai ar cilvēkiem

Flegmatiskajam temperamentam arī ir raksturīgs intravertums, jo šie cilvēki neizceļas ar sabiedriskumu un ir diezgan distancēti. Tie ir mierīgi un nosvērti, emocijām nav izteiktas nozīmes. Šiem cilvēkiem ir grūtības uzsākt kaut ko jaunu, kas nav bijis zināms, jo tie vislabāk jūtas vietās, kur pie visa jau ir pierasts. Jaunām situācijām pielāgojas ļoti lēni un nevēlama ir mācību vietu mainīšana, jo grūti ir uzsākt ko jaunu (Reņģe, 2000). Skolu maiņa šos skolēna tipus var ietekmēt negatīvi.

Mūsdienās arvien vairāk pievērš uzmanību ne tikai pētījumiem par bērna personību, bet arī dzimuma atšķirībām. **Zēnu un meiteņu atšķirības** nav tikai ārēja rakstura, bet aptver ārkārtīgi daudz psiholoģisko atšķirību. Dabas dziņas fundamentāli ietekmē tipiskās rīcības īpaši apstākļos, kas prasa pielāgošanos jaunajam. Ir izpētīts, ka mācību priekšmetu izvēlē, piemēram, meiteņiem, ja ir vienlīdz labas spējas matemātikā un valodā, tā izvēlēsies valodu. Šo izvēli ietekmē socializācijas process, kas norit ģimenē, izglītībā un masu medijos. Šo modeli arī saista ar sociālo uzvedību, kuras darbību ir ietekmējuši sabiedriskie uzskati (Hamilton, 2008). Var pieņemt, ka arī, mainot skolu, skolēna uzvedību noteiks kādi sabiedrības uzskati par noteikto uzvedību, kas tiek sagaidīta no konkrētā dzimuma.

Pētījumā par skolu maiņu pamatizglītība rezultāti attiecībā uz dzimumu atšķirībām pārejas periodā un adaptācijas procesā ir bijuši pretrunīgi. Ņemot vērā, ka meitenes sasniedz pubertāti agrāk nekā zēni, viņām ir lielāka iespēja saskarties ar grūtībām adaptēties, jo ir vienlaikus jāsaskaras ar bioloģiskām pubertātes izmaiņām. Turklāt jaunākas meitenes veido ciešas draudzības saites, atšķirībā no zēniem, kas to dara vēlāk. Meitenes emocionālam atbalstam un pašvērtējuma saglabāšanai vairāk paļaujas uz draugiem. Meitenes vairāk saskaras ar augstāku stresa līmeni. Kaut arī augstāk minētie attiecību līmeņi meiteņu draudzībās var kalpot kā aizsargājošs faktors, šī īpašība var radīt lielāku ievainojamību, kad vienaudžu

attiecības neizveidojas vai tiek pārtrauktas. Meitenes uz stresu starppersonu attiecībās reaģē ar lielāku trauksmi un depresiju nekā zēni. Ja meitenes saskaras ar traucējumiem attiecībās ar vienaudžiem pamatskolas pārejas posmā, var rasties lielāks psiholoģisko ciešanu (*krīzes*) risks (Kingery, et al., 2011).

Ir vēl kāds veikts pētījums par emociju atpazīšanu, un tās saistība ar sociālo adaptāciju septiņu līdz desmit gadus veciem bērniem. Tika pētīta spēja atpazīt pamatemocijas no sejas mīmikas un balss intonācijas. Rezultāti parādīja, ka emociju atpazīšana bija saistīta ar sociālās adaptācijas noriti, jo šīs attiecības ietekmēja bērna dzimums. Meiteņu emociju atpazīšanas precizitāte bija būtiski saistīta ar sociālo pielāgošanos, bet ne zēnu. Meitenēm ar sociālo pielāgošanos it īpaši bija saistīta pārsteiguma atpazīšana. Pētījumā tika secināts, ka spēja atpazīt citu emocionālo stāvokli no neverbālām izpausmēm, ir svarīga skolas vecuma meiteņu sociāli-izzinoša prasme (Jacobson, L, A., et al., 2011).

Kopumā var secināt, ka skolēna personību nosaka temperamenta iezīmes arī tas, vai ir intraverts vai introverts skolēns. Ir vērojams meiteņu un zēnu atšķirības adaptācijas procesā. Nākamā 2.3. apakšnodaļā tiks apskatīts ietekmējošais faktors “klasesbiedri”.

2.3. Klasesbiedri

Komunikācija un sadarbība ar **klasesbiedriem** adaptāciju ietekmē arī pozitīvi, ja skolēnam ir iespēja dalīties gan ar pozitīvajām emocijām, gan ar pārdzīvojumiem mācību darbā, tas sekmē viņa iekļaušanos. Šim faktoram vairāk var būt sakritība tam, kādi būs jaunie klasesbiedri, bet to arī var ietekmēt skolotājs.

Skolas var veicināt ar mācību apstākļiem skolēnu iesaistīšanos klasē. Pētījumi rāda, ka bērnu vientulība un sociālā neapmierinātība negatīvi ietekmē sasniegumus skolā. Draudzība ar citiem klasesbiedriem atbalsta bērnus skolas vidē un palīdz viņiem pielāgoties. Vienaudži var būt atbalsta avots, lai risinātu problēmas, un bērns spēj tikt galā ar adaptēšanās posmu (Lakhani, et al., 2017).

Draugu iespaidu uz skolēnu adaptāciju skolai ietekmē četri motīvi:

1. Vajadzība pēc atzīšanas, identifikācija, pašpilnveidošanās un vajadzība būt pareizam. Skolēni vēlas patikt citiem, tāpēc viņi mēģina izpatikt draugiem un iesaistīties pasākumos, kurus atzīs draugi.
2. Identifikācija nozīmē vajadzību domāt un darboties kā to dara draugi.

3. Pašpildveidošanās nozīmē, ka skolēni sociāli salīdzina sevi ar draugiem un daļēji vērtē savas spējas, pamatojoties uz šiem salīdzinājumiem.
4. Vajadzība būt pareizam attiecas uz skolēna vēlmi būt ar pareiziem uzskatiem. Uzticami draugi tiek uzskatīti par svarīgiem informācijas avotiem uzskatu apstiprināšanai. Lai labāk izprastu situāciju, skolēni var koncentrēties uz to, ko saka viņu draugi (Lakhani, et al., 2017).

Pētījumi par pamatskolas vecuma grupām liecina, ka vienaudžiem ir būtiska ietekme uz akadēmisko veikumu, sasniegumu motivāciju, emocionālo pielāgošanos, attieksmi pret skolu un veiksmīgai pāriešanai uz nākamo klašu līmeni (Kingery, et al., 2011).

Tie bērni, kuri ir spējīgi ātri nodibināt draudzību, kas ir pozitīvi vērsti attieksmes uzvedībā, ir populārāki bērni vidū ar augstāku pašapziņu, ar mazāk emocionālām problēmām, ar labāku attieksmi pret skolu un mācībās sasniedz augstāku līmeni, salīdzinājumā ar citiem skolēniem. Savukārt, tie bērni, kas nespēj paši nodibināt draudzību, noved pie mazākas skolēna iesaistīšanās klasē un vairāk traucējošas uzvedības. Interesanti, ka draugu skaits vāji korelē ar pielāgošanos skolai. Tādējādi attiecību kvalitāte ir daudz ietekmīgāka nekā kvantitāte. Vienaudžiem ir dinamiska loma attiecībā uz skolēnu pielāgošanos skolai. Bērniem, kuri labi pielāgojas, ir piederības sajūta jaunajai skolai - viņi jūtas ērti, droši un mierīgi, nevis trauksmaini, bailīgi vai skumji. Viņi klausās un ievēro instrukcijas, labi mijiedarbojas ar citiem, tiek galā ar normāliem ikdienas konfliktiem un ir spējīgi pienācīgi pārvaldīt savas jūtas un emocijas. Viņi ir ieinteresēti mācīties un ir motivēti piedalīties skolas aktivitātēs (Bowker, 2004).

Amerikas Savienotajās valstīs preventīvi ir izveidota atbalsta programma skolēniem, lai veicinātu piederības izjūtu skolai. Skolēniem, kuriem ir mācību grūtības, tiek piesaistīts mentors un veicināta kopēja sadarbība. Ja skolēns pāriet uz citu izglītības iestādi, tad mentors turpina darboties, galvenais mentora mērķis ir uzturēt pārliecību par izglītības nozīmi turpmākajā dzīvē (Lehr, et al., 2004).

Kopumā var secināt, ka draudzīgas attiecības ar klasesbiedriem var veicināt iekļaušanos jaunajā klasē, turpretī, ja skolēnam nav izdevies nodibināt draudzīgas attiecības ar klasesbiedrenēm, tad pastāv draudi, ka būs grūtāks adaptācijas process jaunajā klasē. Nākamajā 2.4. apakšnodaļā tiks apskatīts pedagogs kā skolēna adaptāciju ietekmējošais faktors.

2.4. Pedagogi

Pedagogu galvenais uzdevums ir jaunatnācējam likt justies piederīgam jaunajā vidē, jo ne vienmēr pedagogs var redzēt patieso situāciju starp klasesbiedriem, tāpēc jebkurā situācijā pedagogu uzdevums ir nodrošināt skolas vidi, kurā tas tiek gaidīts (Kolčanovs, u.c. 2014). Kad skolēni jūtas droši, iesaistīti un ievēroti, viņi var koncentrēties uz saviem mācību mērķiem. Efektīva rakstura pedagogi nodrošina šo vajadzību apmierināšanu. Raksturs vai morālā izglītība ir pamats, uz kura skolēni var sasniegt mācību sasniegumus. Tas nav tikai par mācīšanu bērniem būt labiem. Tas ir par mācīšanu būt pašiem labākajiem pēc savām spējām.

Mācību sasniegumi ir pašreizējās un iepriekšējās ģimenes kopienas un skolas pieredzes mijiedarbīgā funkcija. Mācību sasniegumi ir svarīgi, jo tie ir cieši saistīti ar pozitīvajiem rezultātiem, ko vērtē izglītībā (Heritage, 2007). Pieaugušie, kuri ir akadēmiski veiksmīgi un ar augstu izglītības līmeni, visdrīzāk būs nodarbināti, ar piemērotu nodarbošanos, ar vairāk darba iespēju nekā tiem, kuriem ir zemāka izglītība. Viņi ir mazāk iesaistīti noziedzīgās darbībās. Un tie ir aktīvāki kā pilsoņi un ir veselīgāki, un laimīgāki. Mācību panākumi ir svarīgi, jo strādājošajiem cilvēkiem būs nepieciešams augstāks izglītības līmenis, lai stātos nākotnes tehnoloģiski pieprasītās profesijās. Mācību veikums nosaka skolēna īpašības (Lakhani, et al. 2017).

Galvenā loma adaptācijas procesā ir klases audzinātājiem, kuriem ir jāatbalsta jaunpienācēji un jāatpazīst problēmas, jo priekšmetu skolotāja sadarbība ar vecākiem parasti epizodiska (Balduņš, u.c., 2001). Skolotājiem adaptācijā būtu jāizrāda pozitīva attieksme. Skolotāju izteiktie vārdi var ļoti spēcīgi ietekmēt ne tikai sākotnējo adaptācijas laiku, bet arī turpmāko izjūtu par jauno skolu. Uzslava ir efektīvs ietekmējošs līdzeklis adaptācijas procesā, tā apmierina indivīda pašapziņu un apliecina darbības pareizumu, kas pozitīvi ietekmē pielāgošanos jaunajai videi (Pļaviņa, R., 2000).

Pedagogu atbalsts pārejas posmā ir nepieciešams ne tikai skolēnam, bet arī skolēnu vecākiem. Tas tika apskatīts jau pētījuma 2.1. apakšnodaļā par ģimenes lomu adaptācijā. Pedagogiem pārejas posmā ir jāsniedz mērķtiecīgi pasākumi sadarbības veicināšanai. Pētījumi liecina, ka pedagogu aktīvajiem centieniem vecāki atsaucas pasīvi (Bethere, 2013). Iespējams, tas ir arī kavējošais faktors adaptācijas procesā, kas jau ir izveidojusi negatīvus priekšstatus sadarbības jautājumos.

Pedagogi galvenokārt ir apmācīti strādāt situācijas, kuras ir veiksmīgas un normālas. Tie ir sagatavoti strādāt ar klasi kopumā, bet ne individuāli. Nav nemaz īsti apzinātas pedagogu un skolēnu pienākumu robežas. Katrā skolā arvien vairāk tiek ieviesti pedagogu palīgi, kas ir

speciālais pedagogs, psihologs, logopēds (Čepele, 2008). Adaptācijas posms skar individuālu pieeju tam skolēnam, kas ir jaunatnācējs.

Psiholoģisko klimatu klasē nosaka pedagogs, kas ir atkarīgs no pedagoga darba stila. Psiholoģiskais klimats ietekmē arī adaptēšanas norisi. Tiek iezīmēti divi pedagoga darba stili: autoritārs un demokrātisks. Autoritāra stila skolotājs uzņemsies atbildību par skolēna rīcību un uzvedību, savukārt demokrātiska stila skolotājs mudinās skolēnus uzņemties līdzdalību un palīdzēs skolēnam sociāli adaptēties (Čepele, 2008).

Kopumā var secināt, ka pedagogu uzdevums ir nodrošināt pozitīvu vidi, kurā ienāk jaunais skolēns. Lielāka loma ir tieši klases audzinātājiem, jo ir biežāka saskarsme ar skolēnu nekā priekšmetu skolotājiem. Vēl izriet, ka vecāki atsaucas pasīvi uz pedagogu centieniem uz sadarbības veidošanu, kas tomēr ir nozīmīgi adaptācijas procesā. Maģistra darba nākamajā 3.nodaļā tiks atspoguļots pamatizglītības posma ieguves organizācija.

3. PAMATIZGLĪTĪBAS POSMA IEGUVES ORGANIZĀCIJA

Izglītības sistēmu Latvijā regulē Izglītības likums un Vispārējās izglītības likums. Tie ir pamatlikumi, kas nosaka vispārējo izglītības organizāciju, pamatprincipus un standartus.

“Pamatizglītība dominē vispārējā izglītībā, kuru papildina profesionālās izglītības un papildizglītības elementi un ievirzes” (Jurgena, 2010). Par pamatizglītības papildinājumiem ir sīkāk aprakstīts tālāk šīs nodaļas ietvaros.

Pamatizglītība ir Latvijā obligātā izglītība un ir bezmaksas, kas vispārīgi sagatavo skolēna garīgo un fizisko spēju attīstību, kuras mērķis ir indivīdu sagatavot tālākai izglītības turpināšanai un integrēšanos sabiedriskajā aprītē. Visiem bērniem ir tiesības uz bezmaksas izglītību. No tā izriet, ka izglītības mērķis ir iespēju radīšana sabiedrības un cilvēka individuālajā dzīvē nepieciešamo pamazināšanu un pamatprasījumu apguvei, vērtību orientāciju veidošanai (MK noteikumi, nr. 468, 2014). Tāpēc ir grūti nošķirt adaptācijas posmu, kas ir visa fundamentālais pamats skolēna attieksmei pret izglītības sistēmu.

Obligātās izglītības prasības ir skaidri dalītas un tā sākas no piecu gadu vecuma sagatavošanas pamatizglītības apguvei un iegūšanai, kas turpinās līdz 18 gadu vecumam. Visbiežāk pamatizglītības apguvi sāk no septiņu gadu vecuma. Pamatizglītības ieguvu sāk tajā kalendāra gadā, kurā bērnam aprit septiņi gadi. Ir iespēja arī pamatizglītību uzsākt gadu ātrāk, kas ir atkarīgs no bērna sagatavotības un vecāku individuālā lēmuma, ja bērns uzsāk mācības vienu gadu vēlāk, tad nepieciešams medicīniskās pedagoģiskās komisijas slēdziens (Jurgena, 2010). Pamatizglītības posmu var iedalīt divos posmos. Pirmais posms, ko sauc par sākumskolu, ir no 1. līdz 6. klasei un otrais posms ir no 7. līdz 9. klasei, kuru sauc par pamatskolu. Pamatizglītībā ir arī izglītības iestādes, kuras praktizē pamatizglītības pirmo posmu līdz 4. klasei (NIID, 2017).

Pamatizglītību ir iespējams iegūt pamatskolās, kas ir paredzētas deviņu klašu izglītībai un tās īsteno pamatizglītības programmas. Pilnu pamatizglītības programmu īsteno izglītības iestāde, kuras nosaukums ir pamatskola. Gadījumos, kad pamatskola nevar nodrošināt pilnu pamatizglītības programmu apguvi, tad skola var īstenot 1.-6. klašu pamatizglītības programmas daļu. Pagastos var tikta īstenota 1.-4. klašu pamatizglītības programmas daļa, tāda veida skolas sauc par sākumskolu. Pamatizglītības posmā tiek īstenotas arī profesionālās izglītības programmas, kas sagatavo otrajam profesionālās izglītības līmenim (Jurgena, 2010). Arī vidusskolas var īstenot pilnu pamatizglītības programmu. Tāpat pamatizglītību var īsteno arī arodskola, speciālās izglītības iestāde, vakara (maiņu) skola, internātskola, sociālās vai

pedagoģiskās korekcijas izglītības iestāde vai klasē, vai citā izglītības iestādē, piemēram, ģimnāzijas, ja tajā īsteno pilnu vai daļu pamatizglītības programmas.” (NIID, 2017)

Pamatizglītības posms ilgst deviņus gadus un saskaņā ar Ministra kabineta noteikto kārtību, katru gadu tiek veikta uzskaitē par katru bērnu vecumā no pieciem līdz astoņpadsmit gadiem, kam jāuzsāk un jāturpina skolas gaitas (MK noteikumi, nr.468, 2014). Mācību iestādes reģistrē katru bērnu, kas apmeklē un kas neapmeklē izglītības iestādi, un šī informācija nonāk Izglītības un zinātnes ministrijai, kas apkopo datus mācību gada sākumā. Iemeslus, kāpēc bērns neatrodas izglītības iestādē noskaidro pašvaldības (Bebriša, u.c. 2007). Tomēr ir jāņem vērā arī, ka šie dati varētu būt arī neprecīzi. Piemēram, dzīvesvietas deklarēšanas iespējas, bērni ar vecākiem ir izceļojuši no valsts, bērnu iespējas mācīties privātajās izglītības iestādēs, kuras nav valsts pakļautībā.

Pamatizglītības obligātajam noteiktajam saturam, kas veido tādas izglītības jomas kā valoda, tehnoloģiju un zinātņu pamati, cilvēks un sabiedrība, māksla, kuriem ir izveidoti atbilstoši mācību priekšmeti. Izglītības iestādes arī var īstenot mācību priekšmetus, kuri nav minēti pamatizglītības obligātajā saturā. Tos saskaņo ar Valsts izglītības satura centru, bet nepārsniedzot noteikto mācību slodzi dienā (MK noteikumi, nr.468, 2014). Tas nozīmē, ka skolēns, mainot izglītības iestādi, var saskarties ne tikai jaunu vidi un sabiedrību, bet, arī ar jauniem mācību priekšmetiem.

Valsts pamatizglītības standarts nosaka, kādas prasmes ir jāapgūst pamatizglītības posmā: saziņas, sociālās, matemātiskās, analītiski kritiskās, pašizpaušmes un radošās, mācīšanās un praktiskās darbības prasmes (Andersone, 2007).

Pārejas posmā notiek iepriekš apgūto kompetenču pārnesa un kvalitatīva pārveide veiksmīgai izglītības turpināšanai nākamajā izglītības pakāpē. Jebkurš pārejas posms ir saistīts ar pārmaiņām. Pārejas posmi mūsdienu izglītības sistēmā par tradicionāliem tiek uzskatīti:

- Pārejas no ģimenes izglītību uz pirmskolu institūciju;
- Pāreja no pirmskolas uz pamatskolu;
- Pāreja no pamatskolas uz turpmākajām izglītības pakāpēm;
- Ikdienu pāreja no skolas uz citām izglītības iestādēm;
- Pārejas sakarā ar pirmskolas vai skolas maiņu attiecīgās izglītības pakāpēs (Bethere, 2013, 10).

Kārtību, kādā skolēns var mainīt izglītības iestādi, nosaka Ministru kabineta likumi. Pieteikšanu izglītības iestādes maiņai var iesniegt vecāki, atbildīga amatpersona vai pats skolēns, kas ir sasniedzis pilngadību. Ir jāiesniedz divi iesniegumi brīvā formā:

- 1) Skolas direktoram, no kuras skolēns grib izstāties;
- 2) Skolas direktoram, uz kuru vēlas pāriet, papildus norādot, no kuras izglītības iestādes skolēns pārnāk (MK noteikumi, nr.591, 2015).

Ministru Kabineta noteiktajā kārtībā nosaka termiņus, kā notiek skolēna pāreja uz citu izglītības iestādi. Triju darba dienu laikā jaunā izglītības iestāde nosūta informāciju par skolēnu uzņemšanu un uzņemšanas datumu. Pēc šī saņemtā pieteikuma iepriekšējā izglītības iestādei ir jānosūta desmit darba dienu laikā skolēna lieta uz jauno izglītības iestādi. Jaunā izglītības iestāde, kad ir saņēmusi skolēna lietu, tad tā informē iepriekšējo izglītības iestādi par saņemšanu un ar rīkojumu trīs darba dienu laikā skolēns tiek atskaitīts no iepriekšējās izglītības iestādes, kurā norāda jauno izglītības iestādi. Skolēns tiek uzņemts jaunā izglītības iestādē ar direktora rīkojumu (MK noteikumi, nr.591, 2015).

Likums nosaka pārejas nosacījumus atšķirībā no standarta skolas maiņas, kas jāievēro šādu skolu maiņas gadījumos:

- ja skolēns pāreju veic no speciālās izglītības iestādi uz vispārējo izglītības iestādi;
- ja izglītības iestāde tiek reorganizēta vai likvidēta;
- ja skolēns iepriekš mācījies Latvijā un atgriežas no mācībām citā valstī;
- ja skolēns nav iepriekš ieguvis izglītību Latvijā un plāno uzsākt mācības Latvijā (MK noteikumi, nr.591, 2015).

Šie dažādie gadījumi nosaka kādas darbības jāveic izglītības iestādei noteiktajā kārtībā, kas palīdzēs integrēt skolēnu jaunajā mācību iestādē. Izglītības ieguves formas var būt dažādās: klātienes, neklātienes, pašizglītības, izglītība ģimenē. Katrai formai ir nodalītas īstenošanas prasības, kas noteiktas izglītības likumā un tiesību aktos (MK noteikumi, nr.468, 2014).

Valsts pamatizglītības standarts un spēkā esošie mācību priekšmetu standarti netiek mainīti. Valsts pamatizglītības standartam ir pievienoti četri programmu paraugi:

1. Pamatizglītības programma;
2. Speciālās izglītības programma;
3. Pedagoģiskās korekcijas programma;
4. Sociālās korekcijas programma.

Programmas var realizēt klātienē, vakara (maiņu), neklātienē formā, tajās ir noteikti mazākumtautību programmas modeļu paraugi, iekļauti pamatizglītības humanitārā un sociālā virziena, matemātikas, dabaszinību un tehnikas virziena, kā arī profesionāli orientēta virziena izglītības programmu paraugi. Pirmo sešu (vai dažos gadījumos četrus) klašu jeb pamatizglītības pirmā posma izglītības programmas var īstenot sākumskola. Skolas var īstenot dažādas izglītības programmas vienas skolas ietvaros. Skolu līmenī ir atšķirīgas izglītības programmas un mācību priekšmetu programmas, kas atšķiras ar apjomu un nozīmi. To struktūru nosaka izglītības normatīvie dokumenti, kas sevī ietver mērķus, uzdevumus, saturu, plānoto rezultātu vērtēšanu. Šīs programmas ir kā uzskatāmas norādes, kā var tikt īstenoti izglītības mērķi (Andersone, 2007).

Analizējot Latvijas pamatizglītības posma skolu piedāvājumu, kurā skolēns var īstenot pamatizglītību, tiek secināts, ka piedāvājumā ir dažādas iespējas, kā vecāki var izglītēt savu bērnu. Programmu dažādība var būt arī par risku adaptācijas procesam. Skolēnu migrācijas plūsma ir rādītājs, kas var liecināt par skolu maiņu. Statistikas rādītāji nav lieli, bet saistībā ar “Optimālā vispārējās izglītības iestāžu tīkla modeļa izveidi Latvijā” skolēnu migrācija var turpināt palielināties (Turlajs, 2017). Latvijā skolēnu migrācija skolās ir aktuālāka Pierīgas reģionos, kur katru gadu skolēnu skaits palielinās. Statistikas dati liecina, ka aktīvākais jauno skolēnu pieplūdums ir vērojams Pierīgas skolās un Rīgas skolās. Ir dažādi iemesli kāpēc skolēni maina skolu, tomēr tipiskākais iemesls tam ir dzīvesvietas maiņa (Papule, 2017).

3.1.tabula

Lielākās Latvijas pamatskolu skolēnu skaita izmaiņas (Papule, 2017)

Skola	Novads	Skolēni 01.09.2017.	Skolēni 01.09.2016.	Izmaiņas
Jēkabpils pamatskola	Jēkabpils	755	766	-6 (1%)
Rīgas Pļavnieku pamatskola	Rīga	712	659	53 (8%)
Jaunmārupes pamatskola	Mārupes nov.	690	605	85 (14%)
Mežciema pamatskola	Rīga	647	624	23 (4%)
Jelgavas 2.pamatskola	Jelgava	645	636	9 (1%)

Savukārt, mazākās pašvaldībās pamatskolu skolēnu skaits turpina samazināties. Visvairāk procentuāli ir samazinājies skolēnu skaits Skrundas nov. Jaunmuižas pamatskolā. Bez izmaiņām skolēnu skaitā ir Dunavas pamatskolā, bet Grāveru pamatskolā ir pievienojies jauns skolēns (skat. 3.2. tabulu).

3.2.tabula

Mazākās pašvaldību pamatskolas pēc skolēna skaita (Papule, 2017)

Skola	Novads	Skolēni 01.09.2017.	Skolēni 01.09.2016.	Izmaiņas
Jaunmuižas pamatskola	Skrundas nov.	16	20	-4 (-20%)
Dunava pamatskola	Daugavpils nov.	17	17	0
Asares pamatskola	Aknīstes nov.	18	22	-4 (-18%)
Grāveru pamatskola	Aglonas nov.	24	23	1 (4%)
Ilzenes pamatskola	Alūksnes nov.	25	29	-4 (-14%)

Kopumā var secināt, ka pamatizglītība Latvijā ir obligāta un bezmaksas. Pamatizglītība vispārējā izglītībā ir galvenais izglītības pamatveids. Izglītību programmu dažādība ir atkarīga no katras skolas individuāli. Skolas var papildus īstenot kādus mācību priekšmetus. Pāriet uz citu izglītības iestādi nav sarežģīts process, no vecāku puses ir nepieciešami divi iesniegumi, lai to varētu veikt atbilstoši likumā noteiktajai kārtībai.

4. EMPĪRISKAIS PĒTĪJUMS PAR ADAPTĀCIJAS PROCESU, MAINOT IZGLĪTĪBAS IESTĀDI

4.1. Pētījuma metodoloģija

Pētījuma mērķa sasniegšana tika izmantotas divu veidu pētījuma metodes, kuras tiek apzīmētas kā jauktā pētījuma metode (mixed research method), kas ietver kvantitatīvo pieeju un kvalitatīvo pieeju. Jauktā pētījuma metode koncentrējas uz kvantitatīvo un kvalitatīvo datu savākšanu, analīzi un apvienošanu vienā pētījumā. Tās galvenās priekšrocības ir tās, ka kvantitatīvu un kvalitatīvu pieeju izmantošana apvienojums sniedz labāku izpratni par pētījumu problēmām nekā vienīgi viena pieeja. Jauktu metožu pētījums apkopo un analizē gan kvantitatīvos, gan kvalitatīvos datus. Dažādos veidos sajaucot divu veidu datus (Creswell, et al., 2011).

Saskarsmes punkts, kurā divas pētniecības metodes virzieni ir sajaukti, ir datu vākšana kvantitatīvi vai kvalitatīvi rezultāti, kas iegūti, lai pēc tam vāktu kvalitatīvus vai kvantitatīvus datus. Datu analīze: pārveido viena veida datus par cita veida datiem un analizē apvienotos datus. Interpretācija: salīdzinot vai apvienojot rezultātus abās metodēs. Sociologi iesaka vispirms iegūt kvantitatīvos datus un tad kvalitatīvos datus, lai palīdzētu izskaidrot atbildes no kvantitatīviem datiem (Creswell, et al., 2011). Pētījuma autore izvēlējās sākumposmā ievākt kvantitatīvos datus un tad kvalitatīvos.

Tika izvēlētas divas pieejas, lai sniegtu vispusīgāku priekšstatu par pētījumu:

1. Kvantitatīvo pieeju, kas palīdzēja noskaidrot galvenās tendences skolu maiņā.
2. Kvalitatīvo pieeju, kas sniedza dziļāku priekšstatu par adaptācijas procesa būtību (Creswell, et al., 2011).

Jaukto metožu izmantošana, kurā ir ietverti gan skaitļi, gan vārdi, savstarpēji papildina cits citu pētījums tiek padziļināts, kļūst jēgpilnāks. Dati tiek iegūti atsevišķi, bet tālākos pētījumu posmos tie saskaras un veido vienu interpretāciju (skat. 4.1. attēlu). Šim pētījuma dizainam ir pragmatiska pieeja, kuras pamatā ir prasme izprast pasauli, kurā dzīvojam un kopīga vispārēja loģika (Mārtinsone, 2011).

4.1.att. **Jaukto metožu datu izmantošana** (Creswell, et al., 2011)

Kvantitatīvo un kvalitatīvo datu integrācijā pētniekiem ir arī izaicinājumi. Kopumā ir definētas trīs datu integrācijas pieejas:

1. Datu sapludināšana.
2. Datu savienošana.
3. Datu iedarināšana.

Pētījuma autore izvēlējās integrācijas pieeju – datu savienošana. Tas nozīmē, ka vispirms notiek kvantitatīvo datu vākšana, lai izmantotu šo informāciju tālāk kvalitatīvo datu vākšanai, piemēram, intervijas jautājumu veidošanai, intervijas dalībnieku atlasei. Šajā integrācijā notiek pirmā posma analīzes savienošanu ar otrā posma datu vākšanas pētījuma fāzi (Mārtinsone, u.c. 2016). Kvalitatīvo datu analīzes uzdevums ir atklāt adaptācijas procesa dziļāku izpratni no vecāku, bērnu un pedagogu perspektīvas.

“Jaukto pētījuma dizaina veidošanā nav noteikt viens klasisks veids kā plānot, bet ir ieteikti vispārīgi soļi, pēc kā pētnieks var vadīties. Ir būtiski (pirms sākt plānot pētījumu) apsvērt sava pētījuma filozofisko pamatu un teoriju, pārliecināties par pietiekamiem resursiem. Pētnieks tālāk var veikt šādus soļus”:

- 1) Izvirza pētījuma mērķi un pētījuma jautājumus, kas prasa abu metožu izmantošanu;
- 2) Izvēlas kvantitatīvo un kvalitatīvo datu vākšanas un analīzes metodes;
- 3) Izvēlas jaukto pētījumu dizainu, kas palīdzēs atbildēt uz pētījuma jautājumiem un realizēt datu vākšanu un integrāciju;
- 4) Ievāc un analizē datus;
- 5) Interpretē, kādā veidā kvantitatīvo un kvalitatīvo pieeju kombinācijas ir devusi ieguldījumu pētījumu problēmas risināšanā un atbilžu sniegšanā uz pētījuma jautājumiem;

- 6) Izveido pētījuma gala pārskatu, kurā ir tiešas norādes uz jaukto pētījumu dizaina ieguldījumu pētījumā (Mārtinsone, u.c. 2016, 201.).

Pētījumā tika izmantota **gadījuma izpēte** (*case study*), ko izmanto arī dažādu metožu dizainā, kas ietver kvantitatīvās un kvalitatīvās izpētes metodes. Galvenais gadījuma metodes mērķis ir atbildēt uz jautājumu "kā" un "kāpēc". Gadījuma izpēti pielieto dažādu veidu vienībām gan indivīda, gan kopienas, gan sociālo grupu, gan organizāciju izpētei, gan dažādu lomu un attiecību analīzei (Yin, 2014). Adaptācijas posmā šie visi komponenti ir pētāmi.

Tā kā adaptācijas process ir kompleksa parādība sabiedrībā, tad tika izmantota **vairāku gadījumu izpēte** (*Multiple-case studies*), kas ļauj pētniekam izpētīt atšķirības starp vienu gadījumu un starp vairākiem gadījumiem. Tā kā, tiks izdarīti salīdzinājumi, ir svarīgi, lai lietas tiktu izvēlēti uzmanīgi, lai pētnieks varētu prognozēt līdzīgus rezultātus dažādos gadījumos vai arī prognozēt kontrastējošus rezultātus, pamatojoties uz teoriju (Yin, 2003).

Kopumā tika izmantotas intervijas un aptaujas datu vākšanas metodes. Kvantitatīvās datu iegūšanas metodes bija veiktās aptaujas ar vecākiem un pedagogiem, kas saturēja slēgtos jautājumus, puslēgtos jautājumus un atvērtos jautājumus. Kvalitatīvās datu iegūšanas metodes bija intervijas ar vecākiem, skolēniem un ekspertintervija ar izglītības psiholoģi. Lai izprastu katras datu vākšanas nozīmi ir svarīgi apzināt katras trūkumus un priekšrocības.

Aptaujas trūkumi ir datu virspusīgums, jo nevar iegūt izpratni par sociālajiem procesiem to reālajā vidē. Aptaujai ir augstāks noturīgums, bet vājāka pamatotība (Mārtinsone, 2011). Tādēļ, lai kompensētu aptaujas trūkumus tika izveidotas kvalitatīvās metožu ieguves veids intervijas, lai padziļinātu pētījuma būtību.

Intervija ir visplašāk izmantotā kvalitatīvo datu ieguves metode, bet intervijai pastāv vēl dažādi iedalījumi. Pētījuma ietvaros tika izmantotas individuālās daļēji strukturētās (semi-structured). Daļēji strukturētās intervijas veidam ir raksturīgi, ka jautājumiem ir vispārīgs jautājumu saraksts, kurus var mainīt intervijas laikā. Pētniekam šādas intervijas laikā vajag reaģēt uz atbildēm un noskaidrot papildus interesējošos jautājumus. Daļēji strukturētās intervijas priekšrocības ir elastība un atvērtība (Mārtinsone, u.c. 2016).

Pētniecības procesā pētniekam ir jāievēro korekta prakse, kas nepārkāpj pētījumā iesaistīto personu tiesības. Fizisko datu aizsardzības pamatā, veicot pētījumu, ir jāievēro konfidencialitāti un privātumu. Turklāt uz atsevišķu grupu kā bērni ir papildus informācijas publicēšanas ierobežojumi. Lai veiktu pētījumu, ir nepieciešama vecāku vai likumisko pārstāvju atļauja, ja pētījums tiek veikts izglītības iestādē, tad nepieciešama atļauja arī no

izglītības vadītāja (Mihailovs, u.c., 2016). Pētījumā visi augstāk minētie tiesiskie pamati tika ievēroti. Nākamajā 4.2. apakšnodaļā tiks skaidrota maģistra darba pētījuma struktūra.

4.2. Pētījuma struktūra

Darba ietvaros, atbilstoši pētījuma uzdevumiem nr. 5 un nr. 6, kas ir aprakstīti ievadā, tika veikts pētījums ar četrus veidu respondentiem: pamatizglītības skolēniem, vecākiem, pedagogiem un adaptācijas ekspertiem, lai varētu atbildēt uz pētījuma jautājumiem: 1. Kāda ir skolēna adaptēšanās specifika pamatizglītības posmā? 2. Kādi adaptēšanās faktori ietekmē iekļaušanos jaunajā izglītības iestādē?

Pētījuma pirmajā posmā tika izmantota aptauja vecākiem, kuras mērķis bija noskaidrot vairākuma viedokli, kas šo datu ieguves veidu padara par kvantitatīvu. Šie dati palīdzēja veidot respondentu atlasu kvalitatīvajai pētījuma daļai. Šī datu ieguves metode ir sistemātiska datu ievākšanas no indivīdiem un biežāk šo metodi izmanto kvantitatīvajos pētījumos. Aptaujas priekšrocības ir tās, ka dod iespēju pietiekami precīzi raksturot lielu populāciju. Aptaujā jautājumiem visiem respondentiem bija vienādi un tika uzdoti ar vienādu mērķi.

Pirmā aptauja tika izveidota pētījuma posma sākumā, lai iegūtu vispārīgus datus par skolu maiņas iemesliem, to kavējošiem un ietekmējošiem faktoriem, kas ir aplūkojama 1.pielikumā. Aptauja tika izveidota internetā, izmantojot tiešsaistes anketēšanas rīku *Google aptauja*. Pētījuma vajadzībām tas tika izmantots, jo ir parocīgs veids, kā ērti izveidot un apkopot aptaujas. Kopumā tika sniegta 91 atbilde. Aptaujas analīzes rezultātā tika iegūta respondentu izlase kvalitatīvajam pētījumam. Atlase tika veikta atbilstoši pētījumā iegūtiem rezultātiem par to, kurās klasēs skolas maiņa notikusi visbiežāk. Aptaujā tika iekļauti divi atvērtie jautājumi, kuriem datu analīze tika veikta, izmantojot atklātās kodēšanas metodi (open coding). Kodēšana noritēja divos līmeņos. Pirmajā līmenī tiek iegūti lieli kodi jeb pastāvīgie kodi. Pētot datus, teikumu pa teikumam tiek meklēti nozīmīgi procesi vai parādības, kuru rezultātā tekstam tiek veikta detalizēta izpēte.

Otrā aptauja tika veikta ar pamatizglītības posma pedagogiem, kas ir aplūkojama pielikumā nr.2. Tika plānots veikt 50 pedagogu anketēšanu, bet lauka darbā izdevās iegūt 30 aptaujas. Anketēšana tika veikta nejaušās izlases veidā. Pedagogu aptaujas mērķis bija, noskaidrot adaptācijas procesu no izglītības viedokļa.

Intervijas tika veiktas ar vecākiem un bērniem. Kopumā tika veiktas desmit intervijas. Piecas intervijas ar skolēniem un piecas ar kādu skolēna vecāku. Visos gadījumos atbildes sniedza bērna māte. Interviju transkripti ir aplūkojami pielikumos 3., 4., 5., 6., 7., 8., Respondentu atlase notika pēc kvantitatīvo datu analīžu rezultātiem, tika atlasīti respondenti atbilstoši katram klases līmenim, kas pēc kvantitatīvo analīžu rezultātiem tika norādīts visvairāk. Tās ir: 2., 3., 6., 7., klasē. Papildus tika veikta intervija, kur skolas maiņa notikusi 4. klasē. Padziļinātākas intervijas tika veiktas ar vecākiem, bet ar bērniem katrā situācijā individuāli, jo bija atšķirīga vecuma bērni. Vidēji intervija ar vecāku aizņēma 15-20 minūtes, bet ar skolēnu vidēji 7-10 minūtes. Intervijas tika veiktas dažādās lokācijas vietās. Tika izmantots daļēji strukturēts interviju veids. Kvalitatīvajā pētījumā tika veiktas intervijas šādiem gadījumiem (skat. 4.1. tabulu) :

4.1. tabula

Respondentu atlases raksturojums

Skolu maiņa	Klase, kurā mainīja skolu
Mazpilsētas sākumskola → Pilsētas vidusskola	7.klase
Vidusskola → Profesionālā vidusskola	6. klase
Pilsētas vidusskola → Pierīgas vidusskola	4.klase
Sākumskola → Pamatskola	3.klase
Vidusskola → Privātā vidusskola	2.klase

Pētījuma analīze tika veikta vadoties pēc **interviju blokiem**, kas tika sadalīti pēc galvenajām tēmām, kas ir jānoskaidro. Interviju ievadā tika noskaidrots, katra respondentu raksturojums, kas iekļāva šādus punktus: bērna personība, vecāku audzināšanas stils, kurā klasē mainīja skolu, no kurienes uz kuriem notika pāreja. Jautājumā no kuras uz kuru skolu pārgāja, ja respondenti vēlējas šo informāciju anonīmu, tad tika viņu tiesības ievērotas un pētījumā ir norādīta tikai skolas īstenotā īstenotās izglītības forma. Raksturojumā ir ietverta klase, kurā notika maiņa, kas ir būtiska pētījuma sastāvdaļa, lai izprastu adaptēšanās īpatnības. Interviju laikā tika novērots, ka ne vienmēr konkrētais jautājums atklāja jautājuma mērķi, dažu jautājumi atbildes netieši atklājās citos jautājumos. No pētnieka perspektīvas ir būtiski to pamanīt un datu analīzes procesā to iesaistīt.

Pētījuma autore kvalitatīvajai datu analīzei izmantos nepārtraukto salīdzinošo analīzi, kura analīzes pamatā ir katras intervijas analīze, kas balstās uz astoņiem jautājumu blokiem. Šī

ir visbiežāk izmantotā kvalitatīvo pētījuma metode, jo ir radoša iespēja savienot teorētiskās pamatnostādnes ar pētījuma datiem (Mārtinsone, u.c. 2016).

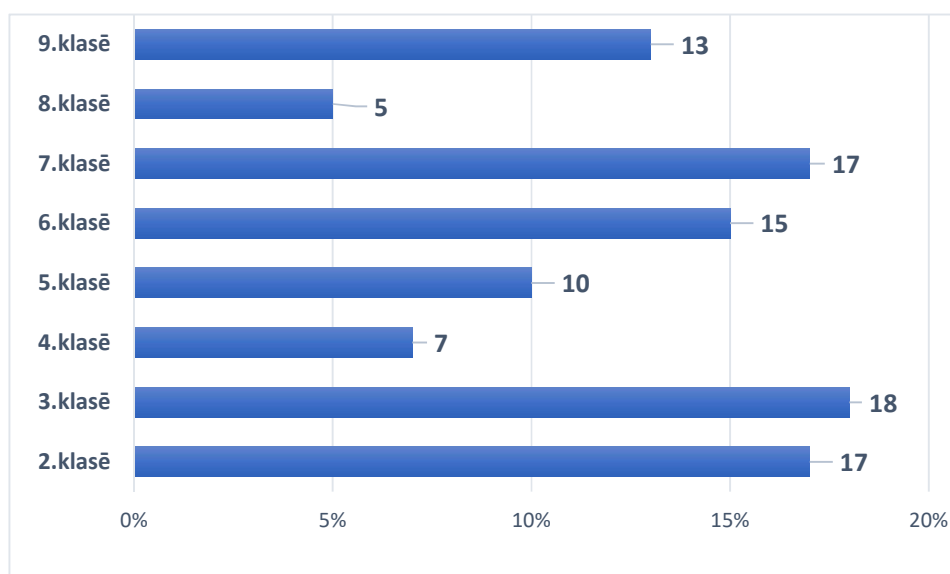
Intervija ir izdalīta pēc 8 blokiem, kas ietver šādas analīzes tematikas:

- 1) Lēmums mainīt skolu**
- 2) Pārejas posms**
- 3) Pirmā nedēļa skolā**
- 4) Iepazīšanās process**
- 5) Skolēna attiecības**
 - ar klasesbiedriem
 - ar skolotājiem
- 6) Izmaiņas**
 - veselība
 - uzvedība
 - sasniegumi
 - mācīšanās process
- 7) Vecāku izaicinājumi**
- 8) Ieteikumi vecākiem**

4.3. Kvantitatīvo datu analīze

4.3.1. Vecāku aptaujas rezultāti

Pētījuma ietvaros bija uzdevums noskaidrot, kādās klasēs notiek skolu maiņa visbiežāk. Datu analīze 91 respondentam ataino, ka skolas maiņai ir tendence notikt visbiežāk 2., 3., 6., 7., klasē, savstarpēji rezultāti līdzīgi ir katrai klasei, vidēji katrai klasei rādītājs ir 17 gadījumi. Pētījuma autore skaidro ar to, ka sākumskolas klasēs vēl nav nostiprinājušies daudzi faktori, gan personība, gan mācīšanās priekšstati, daudz kas ir jauns un nepierasts, kas var spēlēt lomu biežākai skolas maiņai, meklējot bērnam labāko skolu. Savukārt, 7.klases maiņa tiek skaidrota ar skolu īstenotām sākumskolas programmām līdz 6.klasei, pēc kuras skolēniem obligātā kārtā ir jāmeklē jauna skola, kurā tas varēs turpināt mācīties. Visretāk skolu maiņa notiek 8.klasē (5), bet 9.klasē skolu maiņai ir 13 gadījumi, kas ir augstāks rādītājs, kaut arī tā ir pēdējā klase pamatzglītības posmā (skat. 4.2. attēlu).

4.2.att. Klase, kurā mainīta skola

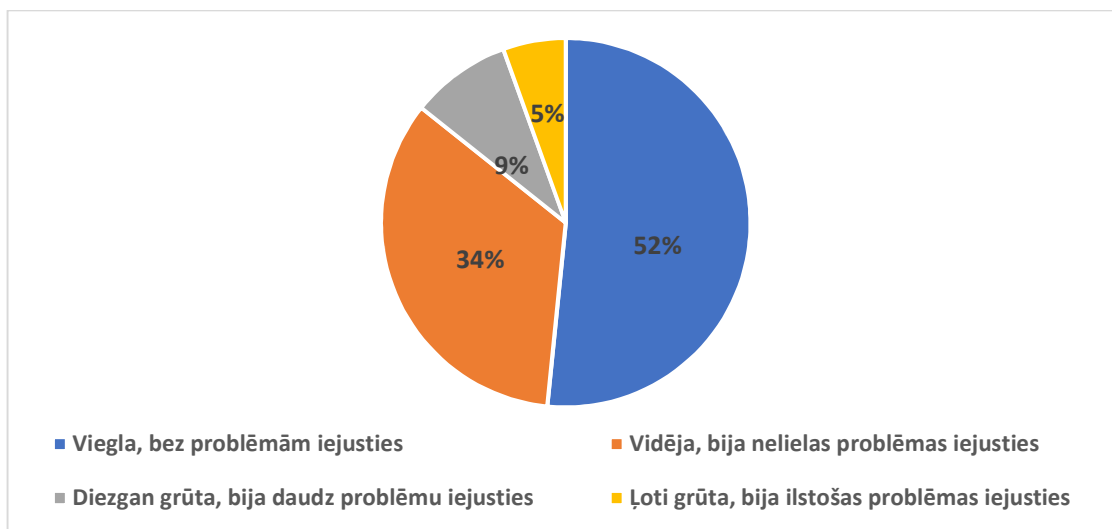
Pēc kvantitatīvo aptauju datu rezultātiem biežāk minētais iemesls skolu maiņai vecāki norādījuši *dzīvesvietas maiņa* (42), tad līdzīgās robežās ir *klasesbiedri* (16) un *skolotāji* (15), tad seko arī līdzīgās robežās *skolai bija pārāk zemas akadēmiskās prasības* (12) un *paredzama pāreja, jo skola bija līdz konkrētai klasei* (11) (skat. 4.2. attēlu). Dzīvesvietas maiņa kā iemesls skolu maiņai nav saistīts ar pedagoģisku raksturu, jo tas ir apstākļi, kas skolēnu ietekmē ārēji. Tā iemeslus skaidrot būtu sociologu uzdevums. Savukārt, līdzīgās pozīcijās skolu maiņai ir

klasesbiedri un skolotāji, kas pedagoģiskā vidē ir galvenie faktori. Šo iemeslu dziļāku būtību pētījuma autore analizēs kvalitatīvajā datu analīzes nodaļā.

4.3.att. Iemesli skolu maiņai

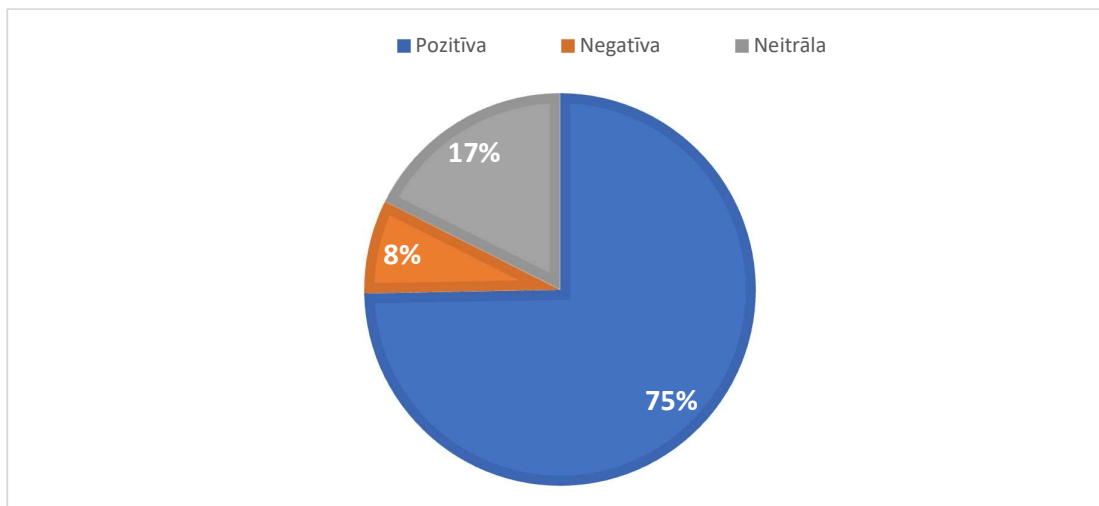
Lielākā daļa vecāku (52%) savu bērnu adaptācijas posmu atzīmējuši kā vieglu, bez problēmām iejusties. Vidēju, ar nelielām problēmām iejusties atzīmējuši 34% vecāku, diezgan grūta tika atzīmēta 9% un ļoti grūta atzīmējuši 5%. Var secināt, ka vecāki savu bērna adaptācijas posmu ir raksturojuši tādu, kas nav radījis nozīmīgas problēmas. (Ir tikai mazs īpatsvars, kam bijušas ilgstošas problēmas iejusties.)

4.4.att. Adaptācijas posma raksturojums

Aptaujas jautājumā : Kā kopumā vērtējat adaptāciju jaunajā skolā? Adaptācijas pieredzi vecāki atspoguļo pārliecinoši pozitīvi (75%), neitrāls viedoklis ir 17% un negatīva pieredze ir

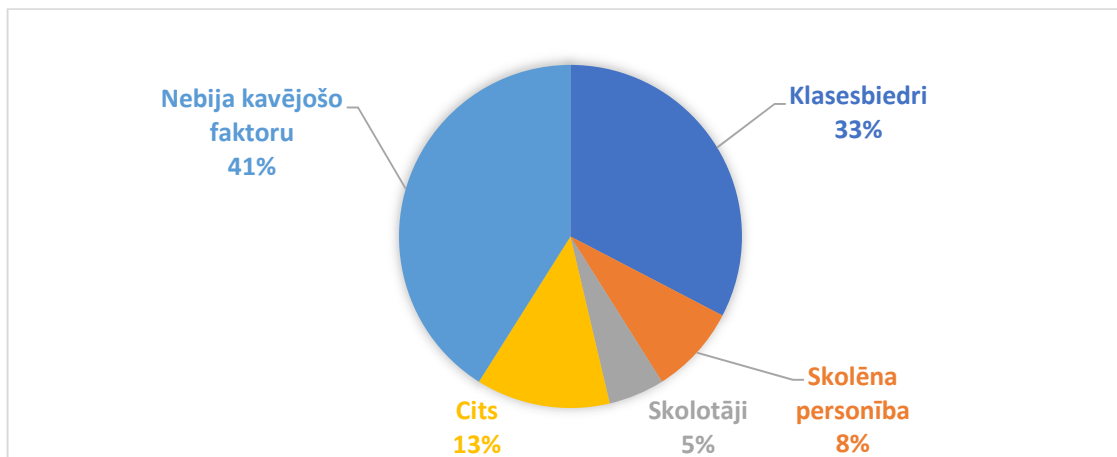
8%. Šie dati liecina, ka vairākumam vecāku adaptācija kopējo pieredzi vērtē pozitīvi (skat. 4.5 attēlu).

4.5.att. Adaptācijas pieredze

Kvantitatīvā aptaujā tika iekļauti divi jautājumi ar atvērtām atbildēm, kuru mērķis bija noskaidrot vairākuma viedokli par veicinošiem un kavējošiem faktoriem adaptācijas procesā. Analīzes gaitā tika izveidoti lielie kodi abām faktoru grupām: *skolotāji, klasesbiedri, skolēna personība* un *cits* (atbildes, kas nesastādīja lielāko vairākumu un bija unikāla tipi, kurām kopējos rezultātos nav svara). Tika atlasītas arī dažas atbildes, kuras tika izvērtētas atvērtajā atbilžu logā “cits” un tika piekodēts tiem kodiem, kas lika secināt, ka atbilst kādam no trīs lielajiem kodiem. Lielie kodi tika izmeklēti atbilstoši analizētai pētījuma teorijai un, analizējot atklāto atbilžu rezultātus, kur tika sniegtas atbildes uz jautājumiem :“Kādi bija kavējošie faktori, kas apgrūtināja iejusties jaunajā skolā?” un “Kādi bija veicinošie faktori, kas palīdzēja iejusties jaunajā skolā?”

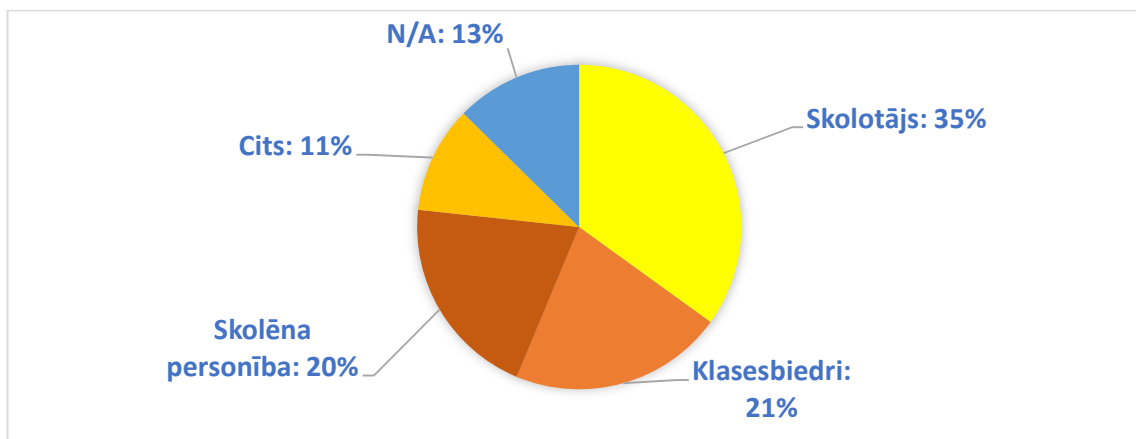
Jautājumā “Kādi bija kavējošie faktori, kas apgrūtināja iejusties jaunajā skolā?” atvērto atbilžu kodēšanas pirmajā posmā lielie kodi tika analizēti procentuāli. Šim jautājumam tika izdalīti lielie kodi: klasesbiedri, skolotāji, skolēna personība, nebija kavējošie faktori un cits.

4.6.att. Adaptāciju kavējošo faktoru lielie kodi

Kā jau pētījuma sākumā tika minēts, tad vispārējā situācijā bērni, kas saskaras ar adaptācijas problēmām, nav ievērojama daļa, tāpat kā problemātiskie skolēni, bet ikviens gadījums ir ievērināts. Adaptāciju kavējošo faktoru nebija 41% daļai vecāku, savukārt kā biežāk pieminēto kavējošo faktoru vecāki minējuši klasesbiedri (33%), un tad seko tikai 8% skolēna personība. Nebūtisku analīzes daļu veido dažādie atbilžu varianti cits (13%), kas neatbilst nevienam no kodiem un neveido arī jaunu lielo kodu. Šie rezultāti (skat. 4.6. attēlu) ļauj secināt, ka tiem, kam ir bijušas adaptācijas grūtības, galvenais kavējošais faktors ir klasesbiedri, šī faktora piešķirto dabu pētījuma autore analizēs sīkāk.

Jautājumā “Kādi bija veicinošie faktori, kas palīdzēja iejusties jaunajā skolā?” lielo kodu analīze parāda, ka galvenais faktors, kas adaptāciju veicina, vecāki ir minējuši, ka tas ir skolotājs (35%), tad seko klasesbiedri (21%), tad ar 1% starpību ir skolēna personība (20%). Tad 11% vecāku ir minējuši citus iemeslus, kam nav svara pētījumā, bet ir unikāli (skat. 4.7. attēlu). Visu faktoru sīkāku analīzi pētījuma autore izskatīs turpmākajā darba daļā.

4.7.att. Adaptāciju veicinošo faktoru lielie kodi

Veicinošo faktoru analīze lielajam kodam “Skolotājs” tika izveidoti mazie kodi, kuri atklāja lielā koda dabu. Tika veikta analīze visiem raksturojumiem atklātajās atbildēs, ko vecāki minēja saistībā ar skolotāju, atlasot visus raksturojošos vārdus par skolotāju, autore sadalīja mazos kodus divās grupās:

1. Īpašības vārds, ar kādu raksturo skolotāju.
2. Saskarsme ar audzēkņiem, kas liecināja par kādu pedagoga darbību.

Starp īpašības vārdiem ar kādiem respondenti vērtē skolotāju, kas palīdz iejusties jaunajā vidē biežāk tiek atbildēts ar vārdu pozitīva (5), tad seko jauka (4) un tad pārējie īpašības vārdi, kuri raksturo skolotāju kā atsaucīgu, lielisku, labu, saprotošu, stingru, godīgu, zinošu u.c. (3.2. tabula) “Skolotāju kā profesionāli raksturo tas, kuram patiesi interesē, kas notiek klasē, viņam nebūs vienaldzīga katra bērna personības attīstība. Šāda pedagoga attieksme ietver ticību un uzticēšanos skolēniem un palīdz veidot pozitīvas attiecības. Pie šāda skolotāja skolēni vienmēr meklē palīdzību, ja radusies problēma, un viņš vienmēr "izglābs" situāciju, ja tas būs nepieciešams” (Nīmante, 2008, 33).

Saskarsme ar audzēkņiem visbiežāk tiek raksturota ar vārdiem palīdzība iejusties (3), tad seko atbalsts (2), iesaistīja (2), motivācija (2), pretimnākšana (2) u.c. Psihologs A. Ādlers (2001) ir devis ieteikumus izglītotājiem, ja kāds bērns ienāk skolā un nepārliecināts par sevi, tad viņš ir jāiedrošina. Analizējot teorētisko skaidrojumu par pedagogu, tad tika iepriekš darbā jau minēts, ka *galvenais uzdevums ir jaunatnācējam likt justies piederīgam jaunajā vidē, jo ne vienmēr pedagogs var redzēt patieso situāciju starp klasesbiedriem, tāpēc jebkurā situācijā pedagogu uzdevums ir nodrošināt skolas vidi, kurā tas tiek gaidīts* (Kolčanovs, u.c. 2014).

Mazo kodu atspoguļojums

1. Īpašības vārds	2. Saskarsme ar audzēkņiem
<i>Pozitīva (5)</i>	<i>Palīdzība iejusties (3)</i>
<i>Jauka (4)</i>	<i>Atbalsts (2)</i>
<i>Atsaucīga (2)</i>	<i>Iesaistīja (2)</i>
<i>Lieliska (2)</i>	<i>Motivācija (2)</i>
<i>Laba (2)</i>	<i>Pretimnākšana (2)</i>
<i>Saprotoša</i>	<i>Draugs</i>
<i>Stingra</i>	<i>Domubiedrs</i>
<i>Godīga</i>	<i>Profesionalitāte</i>
<i>Zinoša</i>	
<i>Mierīga</i>	
<i>Jauna</i>	

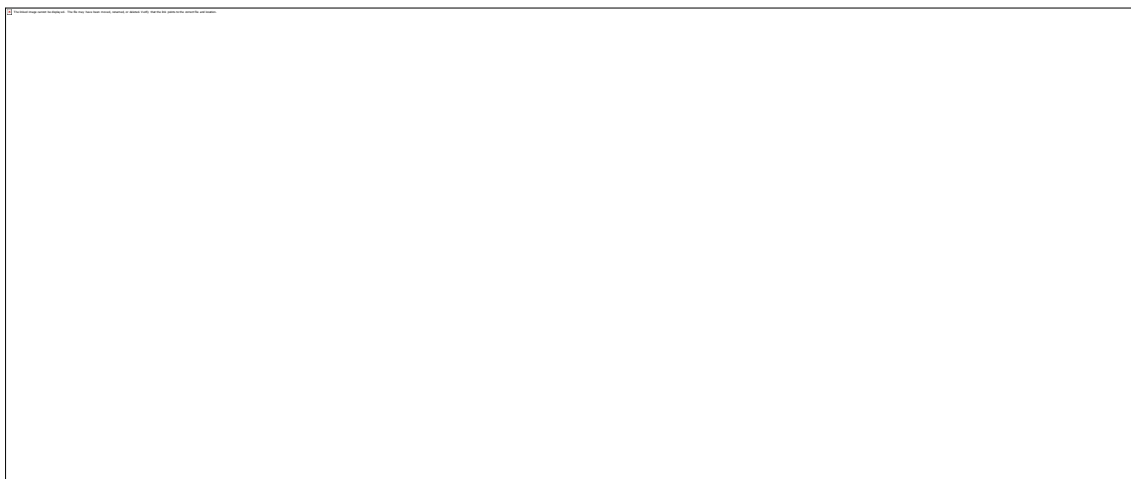
Veicinošo faktoru analīze lielajam kodam “**klasesbiedri**” tika piešķirti trīs mazie kodi, kas atklāj lielā koda dabu. Tika izdalīti trīs kodi: raksturojums, pazīstamie, sadraudzējās. Katrs no mazajiem kodiem ir atvērto atbilžu detalizēta analīze. Klasesbiedri kā vecinošais faktors pēc raksturojuma ir draudzīgi, veicinošais faktors ir arī, kā klasē ir klasesbiedri jau zināmi skolēnam un raksturo arī tas, ka tiek atrasti jauni draugi un ir notikusi sadraudzēšanās. Saskaņā ar pētījumiem, kuri tika aprakstīti darba teorētiskajā daļā, tieši vienaudži ir tie, kas palīdz pārvarēt adaptēšanās grūtības (Lakhani, et al., 2017).

Klasesbiedru atspoguļojums

Raksturojums	Pazīstamie	Sadraudzējās
<i>Draudzīgā attieksme</i>	<i>Bija jau iepriekš pazīstami klasesbiedri</i>	<i>Sadraudzēšanās ar citiem vienaudžiem.</i>
<i>Pozitīvi klasesbiedri</i>	<i>daži pazīstami bērni klasē un paralēlklasēs</i>	<i>Atrada pāris draugus un tad jau palika vieglāk.</i>

<i>Draudzīgie klases biedri</i>	<i>Pazīstami skolēni</i>	<i>Iedraudzējās ar jaunu draugu un viss bija kārtībā</i>
<i>Bērns pats teica, ka foršāki klasesbiedri</i>	<i>Bērni, kuri mācās tajā skolā</i>	
<i>Klasesbiedru atsaucība</i>	<i>Proģimnāzijas klasē bija vairāki skolēni no bijušās skolas</i>	
<i>Daudz draudzīgi bērni</i>		

Skolēna personība ir veicinošais faktors adaptācijas posmā, ko vecāki norādījuši. Skolēna personības kodam netika izveidoti mazie kodi, jo tie iezīmēja vienu virzienu, kur tika norādītas dažādas rakstura īpašības un izpausmes (skat. 4.8. attēlu).

4.8.att. Veicinošā faktora “skolēna personība” atbilžu atspoguļojums

Kavējošo faktoru analīzes uzdevums ir noskaidrot jautājumu: “Kas bija kavējošie faktori adaptācijas procesā?” - kas atvērto atbilžu datu analīzē izveidotajiem lielajiem kodiem piešķir tā dabu. Tie ir: nebija kavējošie faktori (41%), kas sastāda procentuāli visvairāk norādīto atbildi, klasesbiedri (33%), skolēna personība (8%), skolotāji (5%) un cits (13%). Šo atvērto atbilžu izvērtēšana ir ļoti būtiska, lai noskaidrotu problemātiskos faktorus, no kuriem būtu jāizvairās vai preventīvi jāparedz. Reizēm normālās situācijas netiek pamanītas un analizētas.

Liela daļa vecāku atbildēja, ka adaptācija noritēja bez grūtībām un kavējošo faktoru nebija, to norādīja 41% vecāku, bet, salīdzinot individuāli iesniegtās anketas, aptaujas analīze pierādīja, ka tie vecāki, kuri uzskata, ka adaptācijas procesā grūtību nebija tomēr norādīja, kādi

bija veicinošie faktori adaptācijas procesā. Salīdzinošās analīzes jautājumam “Kādi bija kavējošie faktori, kas apgrūtināja iejusties jaunajā skolā?” tika atlasīti visi atbilžu varianti, kur vecāki norādīja, ka nav kavējošo faktoru nebija. (skat. 4.4. tabulu) Pētījuma autore atlasīja paralēli atbildes par veicinošiem faktoriem, kur tika secināts, ka situācija nav tik vienkārša kā vecāki varbūt pirmajā brīdī to skaidro, jo veicinošais faktors var kļūt ātri par kavējošo faktoru, ja kaut kāda veida apstākļi nebūtu konkrētajās labvēlīgajās adaptācijas situācijās. Nīmantes rokasgrāmatā skolotājiem ir uzsvērti tieši skolotājas iznesība un spēja darboties preventīvi, kur tiks radīti tādi apstākļi, kas nepieļaus problēmu veidošanos klasēs. Skolotājs klasē veidos pozitīvu atmosfēru, kas pamatojas uz savstarpējo cieņu un atklātību (Nīmante, 2007). Veicinošo faktoru analīzē tieši var saredzēt, ka atbildes atklāj skolotājas lomu, kas netieši atklājās citās atbildēs. Šo analīzi arī papildina teorijas analīze, kur tika aplūkota veiksmīgas adaptācijas posma pārvarēšana, kas ir lielā mērā atkarīga no tā, kā skolēns pats vērtē subjektīvi mainīgās prasības (Bethere, 2013). Tas arī ļauj secināt, ka pie vienādiem apstākļiem dažādi skolēni var reaģēt katrs citādi. Citiem vairāk pozitīvo faktoru nosaka skolotājs, citiem klasesbiedri. Var secināt, ka vecāki, norādot atbildi, ka kavējošie faktori nebija, tiek ar salīdzinošo analīzi atklāts, ka skolēniem ir bijuši adaptāciju veicinošie apstākļi, kas tos ir pasargājuši no adaptācijas negatīviem apstākļiem.

4.4. tabula

Salīdzinošā analīze atvērto atbilžu lielajam kodam “Nebija kavējošo faktoru”

Respondenta Nr.	Kādi bija kavējošie faktori, kas apgrūtināja iejusties jaunajā skolā? ATBILDES:	Kādi bija veicinošie faktori, kas palīdzēja iejusties jaunajā skolā? ATBILDES:
9.	<i>Tādu principā nebija.</i>	<i>Bērns komunikabls, aktīvs. Klasesbiedri atvērti, skola-pretimnākoša.</i>
14.	<i>Nebija</i>	<i>Mazāk bērnu klasē.</i>
15.	<i>Tādu nebija.</i>	<i>Lieliska un stingra skolotāja. Bet tajā pat laikā godīga.</i>
17.	<i>Nav vispār.</i>	<i>Jaunas, pacietīgas audzinātājas ar vēlmi iedziļināties bērna būtībā un likvidēt nesaskaņu sakni.</i>
21.	<i>Nebija</i>	<i>Klases audzinātājas ieinteresētība un ļoti sirsnīgā attieksme</i>
24.	<i>Tādu nebija</i>	<i>Pozitīvi klasesbiedri un audzinātāja.</i>

31.	<i>Nebija</i>	<i>Laba skolotāja, palīdzēja viegli iejusties jaunā klasē.</i>
45.	<i>Tādu nebija</i>	<i>Lieliska audzinātāja, jauki klasesbiedri, teicama skolas politika attiecībā uz mācībām</i>
72.	<i>Nebija kavējošie faktori.</i>	<i>Mans bērns ir ļoti komunikabls un atraisīts.</i>
88.	<i>Nebija tādu</i>	<i>Skolotāju pozitīvā attieksme un klasesbiedru attieksme.</i>
90.	<i>Tādu nebija</i>	<i>Proģimnāzijas klasē bija vairāki skolēni no bijušās skolas</i>
91.	<i>Nebija</i>	<i>Skola realizē APU projektu (atbalsts pozitīvai uzvedībai)</i>

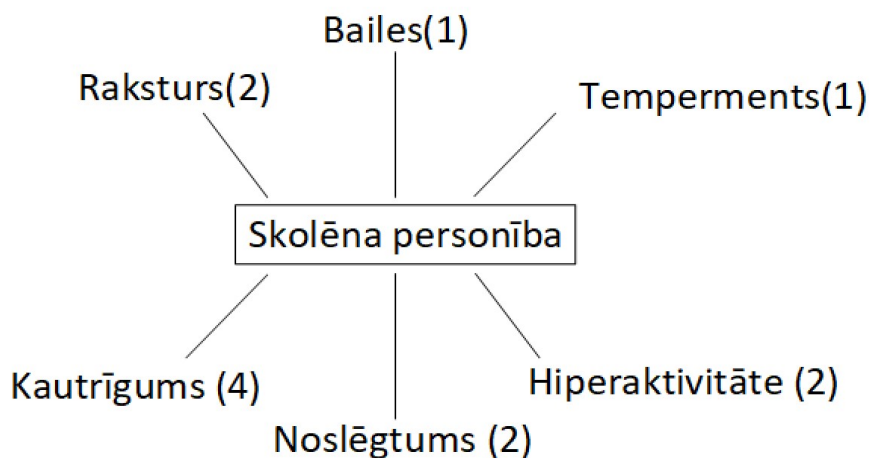
Tālāk tiek analizēts mazais kods, kas procentuāli sastāda otrs visvairāk norādīto iemeslu kavējošam faktora adaptācijas posmā, tas ir klasesbiedri (33%). Tika izveidoti divi mazie kodi: atrast savu vietu un negatīva uzvedība, kas liecina par lielā koda dabu. (Klasesbiedri kā kavējošais faktors var būt, pirmkārt, lai atrastu savu vietu. Nokomplektēta klase var būt par šķērslu un dažkārt vecāki norādījuši, ka viņu bērns klasē ir kļuvis par atsumto vai citi, ka klasē ir īpatnība nepieņemt jauniņos. Savas vietu izkarošana kļūst par skolēna izdzīvošanas stratēģiju. Kā arī tika minētas dažādas nesaderības ar klasesbiedriem, piemēram, lielais meiteņu īpatsvars klasē arī var kļūt adaptācijai apgrūtināošs faktors. Lielā klase tiek uzskatīts kā kavējošs faktors adaptācijai.

Negatīva uzvedība klasē arī var kļūt par kavējošo faktoru adaptācijai klasē. Pēc vecāku atvērtām atbildēm var secināt, ka šādās situācijās ir kādi daži indivīdi, kas to realizē. Kā arī citi vecāki norāda, ka tika veicināta agresija. Tiek norādīta klasesbiedru pārākuma pozīcija situācijā, kad ienāk jaunais skolēns. Daži negatīvie faktori par negatīvo uzvedību norāda, ka šādas izpausmes jau klasē ir bijušas jau iepriekš.

Atvērto atbilžu analīze "Klasesbiedri" kā kavējošais faktors

Atrast savu vietu	Negatīva uzvedība
<i>Klase jau bija sadraudzējusies un bija jāmeklē jauni draugi.</i>	<i>Klasesbiedru lielīšanās ar gadžetiem, firmas apģērbi u.t.t.</i>
<i>Jāizkaro sava vieta</i>	<i>Sveši klasesbiedri, ļoti situēti un augstprātīgi bērni</i>
<i>Varbūt nedaudz tas, ka klasē bija vairāki līderi</i>	<i>Klasē daudzi izsmēja bērnu un veicināja agresiju.</i>
<i>Jaunā klasesbiedra uzņemšana</i>	<i>Tā pati nesaprašanās ar klasesbiedriem.</i>
<i>jāieļūtas bija jau stabilā kolektīvā</i>	<i>Zemāks kultūras līmenis</i>
<i>Liela klase, meiteņu īpatsvars 2/3</i>	<i>Kā arī daži bērni, kuri sākumā "pasmējās" par manu bērnu..</i>
<i>Jaunie klasesbiedri negribēja pieņemt bērnu savā barā, palika kā atstumtais</i>	<i>Viens klasesbiedrs izteikti tendēts uz fiziskiem kontaktiem, konfliktiem</i>
<i>Skolēnam bija sajūta, ka viņš ir atkal mazākais visā skolā, jo ja pamatskolā 6.klasi beidzot skaitījais "lielais", tad 7.klasi uzsākot vidusskolā, ir pats mazākais</i>	<i>Klasē lieto narkotikas, smēķē</i>
<i>Jaunajā klasē nebija līdzvērtīgu draugu- bija teikai daži tā paša dzimuma bērni, turklāt ar izteiktām problēmām.</i>	<i>Dažu jauno skolasbiedru agresivitāte</i>
<i>Salīdzinoši daudz lielāks skolēnu skaits klasē un skolā kopumā</i>	<i>Klases biedri, kuri jutās pārāki un apsmēja.</i>
<i>Klases kolektīvs nepieņēma jauniņos</i>	
<i>Klases kolektīvs jau bija saliedējies.</i>	
<i>Liela klase - atrast un iepazīt draugus..</i>	
<i>Grūtāk bija mainot skolu 7.klasē, jo visa klase bija no jauna nokomplektēta</i>	

Skolēna personība kā kavējošais faktors tiek raksturots ar tādiem apzīmējumiem, kā *bailes, temperamentīgs, pārāk aktīvs, noslēgts, kautrīgums, raksturs* (skat. 4.9. attēlu).

4.9.att. Kavējošā faktora “skolēna personība” atbilžu atspoguļojums

Kavējošais faktors **skolotājs**. Skolotājs kā kavējošais faktors tika minēts salīdzinoši mazāk nekā iepriekš apskatītie kavējošie faktori. Tomēr adaptācijas procesā pedagogam vienmēr ir nozīmīga vieta. Tāpēc pētījuma autore arī aplūkoja, kas lielajam kodam “skolotājs” piešķir šo kavējošā faktora dabu. Netika izdalīti mazāki kodi, bet izvērtētas sniegtās atvērtās atbildes, jo sniegto atbilžu daudzums ļāva apskatīt katru atbildi individuāli. Vecāki ir minējuši šādas atbildes: “*Pedagogu prasību atšķirības starp skolām.*”, “*Nekorekta vērtēšanas sistēma*”, “*Pedagogu negatīvā attieksme*”, “*Skolotāju vienaldzīgā attieksme.*”, “*Skolotāja tēloja ka neko neredz.*”, “*Necīnījās ar jauniešu konfliktiem, no skolas nevarēja tikt atskaitīts un tie, kam nav ko zaudēt darīja ko vien vēlas.*”, “*Jaunās klases audzinātājas neieinteresētība klases mikroklimate veidošanā.*”, “*Iepazīt skolu un skolotāju.*”

Kopējie secinājumi par vecāku aptaujas rezultātiem slēgtā tipa jautājumos:

- Biežākais skolu maiņas iemesls ir dzīvesvietas izmaiņas.
- Skolu visbiežāk tiek mainīta 2., 3., 6., 7., klasē.
- Vairākums vecāku adaptāciju kopumā novērtē kā pozitīvu.
- Vairākums vecāki adaptācijas pieredzi vērtē kā pozitīvu.

Kopējie secinājumi atvērto atbilžu jautājumiem:

Kā galvenais veicinošais faktors adaptācijā tika norādīts **skolotājs**, kas ir raksturots ar vairākiem īpašības vārdiem ar kādiem vecāki novērtējuši skolotāju, kas palīdz iejusties jaunajā vidē. Tā ir: pozitīva, jauka, atsaucīgu, lieliska, laba, saprotoša, stingra, godīga, zinoša. Tāpat arī skolotājs, kas palīdz iejusties, atbalsta, iesaista, motivē un izrāda pretimnākšanu.

Skolotājs kā kavējošais faktors adaptācijā tiek raksturots kā vienaldzīgs, kas nepievērš uzmanību klasē notiekošajam, piemēram, konfliktiem. Ir negatīva attieksme un skolotājs nav ieinteresēts klases mikroklimate veidošanā.

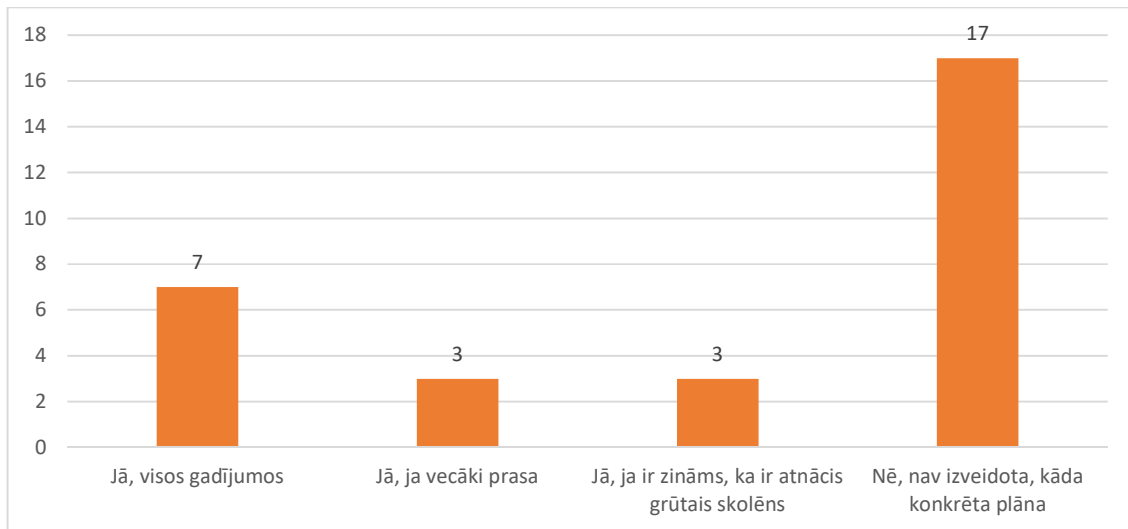
Klasesbiedri kā veicinošais faktors ir draudzīgi, veicinošais faktors arī tika raksturots kā, ja klasē skolēnam ir jau zināmi klasesbiedri un raksturo arī tas, ka tiek atrasti jauni draugi un ir notikusi sadraudzēšanās.

Galvenais kavējošais faktors tiem, kam ir bijušas adaptācijas grūtības, ir norādīts **klasesbiedri** un šis faktors ietver tādus raksturojumus kā , pirmkārt, lai atrastu savu vietu visiem klasesbiedriem. Nokomplektēta klase var būt par šķērslī un dažkārt vecāki norādījuši, ka viņu bērns klasē ir kļuvis par atstumto vai, ka klasē ir īpatnība nepieņemt jauniņos. Savas vietas izkarošana kļūst par skolēna izdzīvošanas stratēģiju. Kā arī tika minētas dažādas nesaderības ar klasesbiedriem, piemēram, lielais meiteņu īpatsvars klasē arī var kļūt adaptācijai apgrūtinošo faktors. Lielā klase arī tiek norādīta kā kavējošais faktors adaptācijai.

Tika arī secināts, ka vecāki, norādot atbildi, ka kavējošie faktori nebija, tiek ar salīdzinošo analīzi atklāts, ka skolēniem ir bijuši adaptāciju veicinošie apstākļi, kas tos ir pasargājuši no adaptācijas negatīviem apstākļiem.

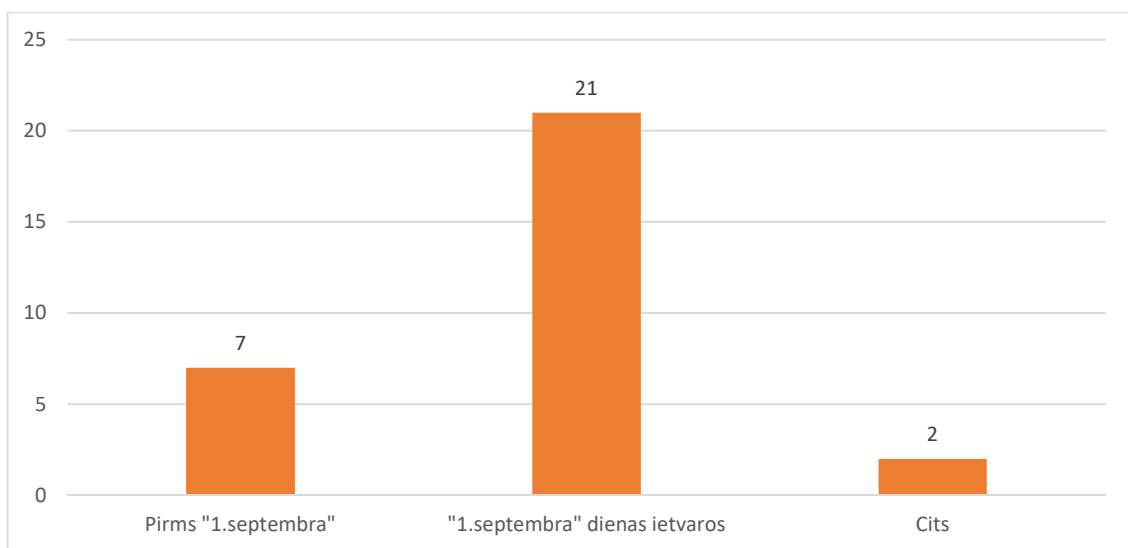
4.3.2. Pedagogu aptaujas datu rezultāti

Kopumā aptaujā piedalījās 30 pedagogi no dažādām Rīgas skolām. Pedagogu anketēšanā tika noskaidrots, ka vairums pedagogi atbildējuši (17), ka skolās netiek īstenots kāds adaptācijas plāns jaunatnācējiem un tikai (7) atbildējuši, ka tiek īstenots visos gadījumos, ja vecāki prasa (3). Bet arī adaptācijas plānu īsteno, ja ir atnācis grūtais skolēns, kur sniegtas atbildes (3) (skat. 4.10.. attēlu).

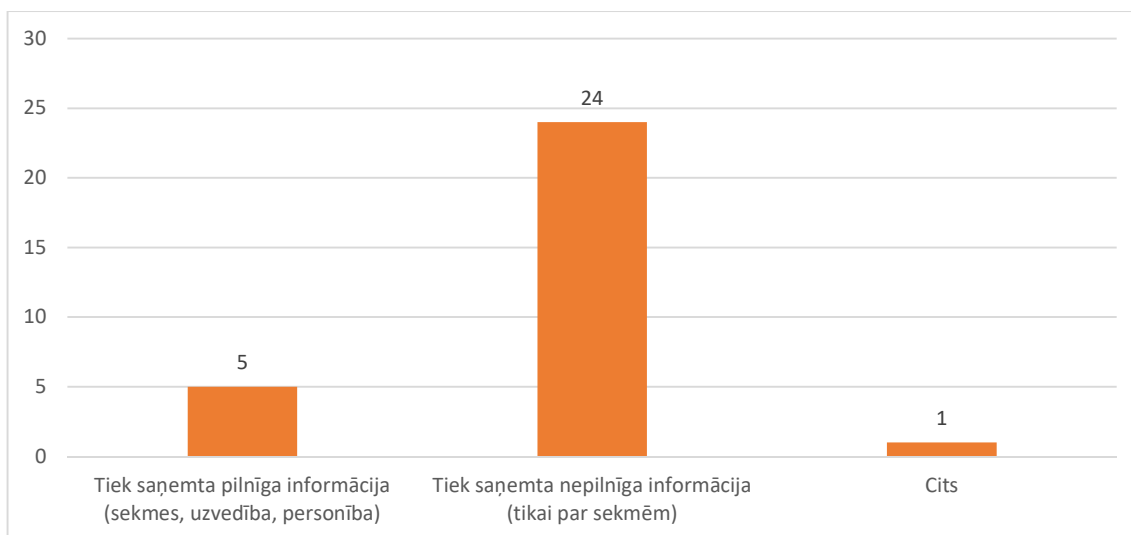
4.10.att. Atbilžu rezultāti jautājumam “Vai tiek īstenots, kāds adaptācijas plāns jaunatnācējiem?”

Aptaujas rezultāti rāda, ka skolēni savu jauno vidi visbiežāk (21) iepazīst pirmajā skolas dienā, kas ir svētku diena visās skolās. (skat 4.11. attēlu)

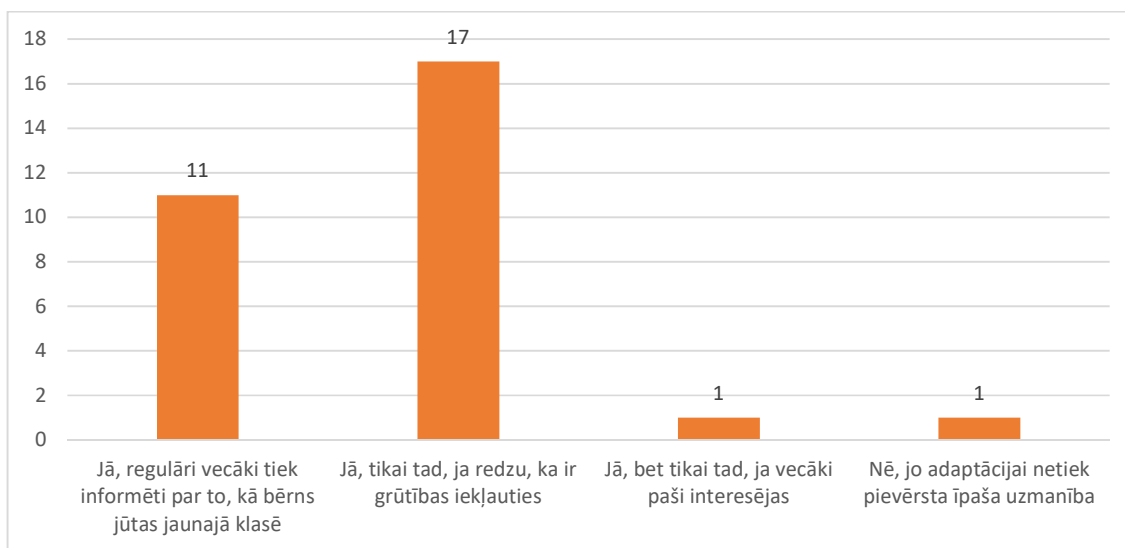
4.11. att. Atbilžu rezultāti jautājumam “Kad visbiežāk notiek pirmā tikšanās ar jauno skolēnu?”

Aptaujas dati liecina, ka skolotāji par jauno skolēnu visbiežāk saņem nepilnīgu informāciju (24), kas ietver tikai skolēna sekmes. Pilnīga informāciju tiek saņemta daudz retāk (5) par skolēnu, kas ietver sekmes, uzvedību un personības raksturojumu (skat. 4.12 attēlu).

4.12. att. Atbilžu rezultāti jautājumam: “Kādu visbiežāk saņemat informāciju par jauno skolēnu?”

Aptaujas dati liecina, ka sadarbība starp skolotājiem un vecākiem vairumā gadījumu (17) tiek īstenota, kad skolēnam ir grūtības iekļauties. Mazāk ir to gadījumu, kad adaptācijas laikā regulāri vecāki tiek informēti par to, kā bērns jūtas klasē (11).

4.13. att. Atbilžu rezultāti jautājumam: “Vai Jūs īstenojat, kādus sadarbības pasākumus ar vecākiem, adaptācijas laikā?”

Aptaujā tika ietverts atvērtais jautājums “Vai ir kādas iezīmes jaunatnācējiem, pēc kurām varat noteikt, cik viegli/grūti skolēna izdosies iejusties jaunajā klasē? Kādas tās ir?” Veicot atvērto atbilžu kodēšanu, tika izdalīti četri lieli kodi, kas tika apzīmēti kā personības iezīmes, sekmes, komunikācijas spējas, sadarbība, kas norāda uz vispārīgām iezīmēm par skolēnu, kuram var rasties grūtības iejusties jaunajā klasē. Lielais kods tiek paskaidrots ar skolotāju sniegtajām atbildēm, kas liecina par lielā koda dabu (5.5.1. attēls).

Skolotāji norāda, ka tādas personības iezīmes kā noslēgts, kautrīgs, agresīvs var liecināt par problēmām iekļauties jaunajā klasē. Skolotāji norāda arī uz zemām sekmēm, kas var liecināt par iekļaušanās grūtībām. Komunikācijas spējas, kas izpaužas kā skolēns spēj atbildēt uz jautājumiem, kā tas uzsāk kontaktus ar citiem vai vispār nav spējīgs pats uzsākt komunikāciju, var liecināt, ka grūti iekļausies jaunajā klasē. Skolēna sadarbības iezīmes arī var liecināt par viņa spēju adaptēties jaunajā klasē. Neiesaistīšanās darbībā ar citiem skolēniem, nav sadarbības ar skolotājiem, neizrāda interesi par dalību klases pasākumos, kā veido sadarbību grupu un pāru darbos un cik atvērts ir skolēns jaunajam.

4.14.att. Iezīmes skolēnā, kas liecina, ka var būt grūtības iejusties jaunajā klasē

Anketas noslēgumā pedagogiem tika uzdots jautājums: “Kādi ir Jūsu izaicinājumi, kad klasē ienāk jauns skolēns?” Atvērto atbilžu apkopošana liecina, ka pedagogu biežāk minētie izaicinājumi ir saistīti par skolēna spēju iejusties jaunajā klases kolektīvā, kas ir jau nostabilizējies. Pētījuma autore, veicot atvērto atbilžu analīzi, konstatēja, ka pedagogi sniedz divas dažādas atbilžu formas. Vienā atbilžu grupā tiek minēti izaicinājumi, kas skar pašu skolēnu, bet otrā atbilžu grupā ir redzami izaicinājumi, kas skar pašu skolotāju.

4.6. tabula

Atvērto atbilžu salīdzinājums jautājumam: “Kādi ir Jūsu izaicinājumi, kad klasē ienāk jauns skolēns?”

Uz skolēna vērsts izaicinājums	Uz pedagogu vērsts izaicinājums
<i>Ātrāk iekļaujas</i>	<i>Palīdzēt iejusties jaunajā kolektīvā</i>
<i>Līderu pozīcija klasē vai skolēnu grupās</i>	<i>Iepazīt rakstura stiprās un vājās puses</i>
<i>Emocionālā atmosfēra klases kolektīvā</i>	<i>Iepazīt vecākus un izveidot pozitīvu komunikāciju</i>
<i>Jauniņais, lai nejustos atstumts un vientuļš</i>	<i>Papildus uzmanības fokuss uz jauno skolēnu</i>
<i>Domu biedru atrašana</i>	<i>Vērošanas laiks</i>
<i>Skolas kārtības ievērošana</i>	<i>Palīdzēt iesaistīties kolektīvā</i>
<i>Iekļaušanās klases kolektīvā, kas ir jau vienots</i>	<i>Pozitīvi iespaidot “vecos” skolēnus, lai viņi būtu atbalstoši</i>
<i>Lai jaunais skolēns ātrāk iekļaujas klases kolektīvā</i>	<i>Pēc iespējas ātrāk iepazīt jauno skolēnu</i>

Kopējie secinājumi par pedagogu aptaujas rezultātiem liecina, ka skolās nav ieviests kāds konkrēts adaptācijas plāns, kas tiek īstenots individuāli katram jaunatnācējam.

Skolēni savu jauno vidi visbiežāk iepazīst pirmajā skolas dienā, kas ir svētku diena visās skolās.

Skolotāji par jauno skolēnu saņem nepilnīgu informāciju, kas ietver tikai sekmes. Nav zināma skolēna personības iezīmes un uzvedība iepriekšējā skolā.

Sadarbība starp skolotājiem un vecākiem visbiežāk tiek īstenota tikai tad, kad skolēnam ir grūtības iekļauties.

Skolotāji norāda, ka tādas personības iezīmes kā noslēgts, kautrīgs, agresīvs var liecināt par problēmām iekļauties jaunajā klasē. Skolotāji norāda arī uz zemām sekmēm, kas var liecināt par adaptēšanās grūtībām.

Skolotāju biežāk minētie izaicinājumi ir saistīti par skolēna spēju iejusties jaunajā klases kolektīvā un papildus uzmanība jaunajam skolēnam. Vairākas atvērtās atbildes atspoguļoja, ka skolotājs izaicinājumus sniedz no skolēna atbildības perspektīvas.

4.4. Kvalitatīvo datu analīze

Respondenti (māte un dēls) nr.1

Situācijas raksturojums: Skola maiņa tika veikta no vidusskolas uz privāto vidusskolu 2. klasē. Iepriekšējā klasē bija ap 30 skolēniem, jaunajā skolā ap 15 skolēnu.

Respondentu raksturojums: Bērna personība tiek raksturota, ka bērns ir *pieklājīgs, iejūtīgs, apjūk jaunās situācijās*. Mēģina jaunās situācijas ar pietāti iejusties, nav bravurīgs. Savu audzināšanas stilu māte raksturo kā demokrātisku, bet atzīst, ka ne vienmēr bērnu uzrauga pietiekami, dod brīvību un bieži vien audzināšana norit pašplūsmā. Ir situācijas, kad lielā darba noslodzes dēļ pat nav ielūkojusies e-klasē.

Lēmums mainīt skolu.

Skolas maiņa notika vasaras laikā pēc 1. klases. Kā atzīst māte, tad šo lēmumu jau gribējusi ātrāk īstenot, bet nav pieticis drosmes to darīt mācību gada laikā. Galvenais iemesls skolu maiņai ir bijis tāds, ka bērna klasē ir bijuši vairāki puīši, kas traucējuši visu klases darbu, tajā skaitā arī bijuši agresīvi, klase bijusi liela un nav bijušas vienlīdzīgas iespējas visiem izpausties, kā māte minēja, tad viņas dēls bieži vien bijis malā sēdētājs. Nav notikusi izaugsme, bērns skolā juties ne savā ādā. Mazs citāts no intervijas: “..Nu, iepriekšējā skolā bija liela klase un kādi 7-8 skolēni traucēja klases darbu. Tad sanāca, ka K. palika noslēgts. Netika visam līdzī, pie mājas darbiem sēdējām 4-5 stundas. Bija tāds malā sēdētājs. Un tie daudzie skolēni. Viņš burtiski tajā klasē pazuda..”

Jau iepriekš teorijā tika apskatīta Balsona (1998) idejas, ka skolēnam ir ļoti svarīga piederības izjūta savai klasei, ja tās nav, tad skolēnam ir problēmas iekļauties klasē, un šajā gadījumā tas ir kļuvis par iemeslu aiziešanai no skolas, tāpat ne tikai tas ir aplūkojams no adaptācijas perspektīvas jaunajā skolā, bet arī kā aiziešanas iemesls no vecās skolas.

Jaunās skolas izvēlē tika meklēta skola, kas piedāvā individuālu pieeju un īpašu attieksmi. Svarīgi vecākiem jaunās skolas izvēle bija, lai būtu maz bērnu klasē.

”Nu, noteikti, lai būtu īpaša attieksme pret bērnu. Lai maz bērnu klasē. Un noteikti individuāla pieeja..”

Tāpat, var secināt, ka jaunās skolas izvēlē tiek meklēta citādāka skolas forma, kas atšķiras no iepriekšējās skolas.

Pārejas posms.

Pāriešana uz jauno skolu šajā gadījumā nav sagādājusi nekādas grūtības. Skolas pārejas procesu māte ir uzsākusi ar jauno skolu, lai noskaidrotu, vai šādas iespējas pastāv. Kā māte saka, tad ar veco skolu bija izveidojusies tik nepatīkama pieredze, ka nemaz viņa neesot gribējusi vēlreiz tur atrasties. Skolēnu lietu nosūtījušas skolas pašas savstarpēji, māte esot tikai piezvanījusi. Pārejas posms tiek raksturots kā viegls un ātrs.

“Vispirms es gāju uz pārrunām jaunajā skolā. Skola apstiprināja, ka vietas viņiem ir, parādīja telpas, skolotājus, visu. Bija ļoti patīkams iespaids. Un tad skolas pašas papīrus pārsūtīju. Es pat negribēju rādīties iepriekšējā skolā. Tas viss notika vasaras laikā, tikai pazvanījām gan un pateicām, ka vairs neiesim.”

Iepriekšējā skola nav noskaidrojusi iemeslus, kāds ir aiziešanas iemesls. M. *“Mums pat īsti neprasīja, kāpēc neiesim.”*

Pirmā nedēļa skolā.

Adaptācijā ļoti būtisks iespaids ir tieši pirmais, kas tiek gūts, jo tas teorijas daļā tika skaidrots kā stadija, kad ir trauksmes sajūta (Aleksejeva, u.c. 2002). Šajā gadījumā ir vērojama pretēja reakcija, ko raksturojusi māte:

“Tā bija ar atvieglojumu. Atvedu un mana sirds bija mierīga. Redzēju, ka visi ir vienlīdzīgi, jo tiek vienādi visur iesaistīti. Nav līderu, visi ar mierīgu prātu. Turklāt vēl K. bija man beidzot tuvāk, var teikt blakus darbam un jutos par visu mierīga.”

Arī intervijā ar bērnu nr.1 par pirmo posmu jaunajā skolā zēns izteicās ļoti pozitīvi. Jaunā skola viņam jau esot ļoti patikusī, pētījuma autore arī centās noskaidrot, kas šīs pirmās izjūtas ir veicinājis, tā esot bijusi mūsdienīga vide un jaunie draugi klasē, kas viņu uzreiz pieņēmuši. *“Viss bija tāds jauns un smuks, stilīga klase. Tas man laikam patika visvairāk..”*

Iepazīšanās process.

Šajā jautājuma blokā tika uzdoti jautājumi par to, vai kāds iepazīstināja ar skolas jauno vidi, noteikumiem vai kārtību un kā vispār tika iepazīta jaunā skola. Pirmkārt, šajā situācijā zēns skolu ieraudzīja 1.septembrī, bet māte bija jaunajā skolā uz pārrunām, kuru laikā arī tika izrādīta visa skola, klases. M. *“Toreiz kad gāju uz pārrunām, izvadāja pa skolu.”* Savukārt intervijā ar zēnu tika noskaidrots, ka viņam jauno vidi palīdzēja apgūt apkārtējie tās procesā.

Z. *“ Nu, kad gājām ēst parādīja, kur ēd visi, garderobi laikam parādīja mamma.. labierīcības parādīja laikam klasesbiedri.. ”*

Zēns arī jautājumā par to, cik droši juties jaunajā skolā, atklāja, ka juties nedroši. Nedrošības sajūta radījuši tieši lielāki skolēni no augstākām klasēm, kas esot apcēlušī mazos skolēnus. Vides iepazīšana ir paša skolēna kompetencē, skolotājas loma šeit nefigurēja arī kāds cits no skolas personāla nav bijis tas, kas iepazīstinātu ar jauno vidi.

“Tur daudz apbižoja lielie skolēni. Mums parasti meta ar akmeņiem..”

Skolēna attiecības.

Šajā jautājumu blokā tika vispirms analizētas attiecības no vecāku perspektīvas, vai vecāki vispār tiek informēti par notiekošo skolā. Māte atklāja, ka par notiekošo skolā vajadzēja pašai interesēties, jo dēls par to maz stāstīja, bet tas jau tika novērots pirmskolas laikā. Šobrīd arī situācija esot līdzīga. Skolēna komunikācija ar vecākiem par skolu notiek minimāla, un tas ir balstīts uz vecāku iniciatīvas.

“Minimāli stāstīja. Vispār bija tā, ka es prasīju un man atbildēja, bet pats neuzsāka, tāda pati situācija bija arī tad, kad viņš gāja bērnu dārzā. Visu man vajadzēja “izvilkt”, varbūt vīram vairāk atklāja kādus savus nedarbus skolā..”

Savukārt zēns intervijā atklāja, ka par notiekošo klasē nekad nav stāstījis vecākiem, bet tad atzina, ka dažreiz par skolotāju esot vecākiem ko stāstījis. Jautājot par iemesliem, kāpēc ne vienmēr, zēns atzina, ka viņam esot kauns stāstīt skolas lietas vecākiem.

“Nekad nestāstīju.. Nu, man bija kauns!.. aa, reizēm stāstīju par skolotāju, kurai..”

Pētījuma teorētiskajā daļā tika noskaidrota klasesbiedru nozīme adaptācijas procesā, ka tieši tie var būt atbalsta punkts veiksmīgai adaptācijai. Ja šajā gadījumā, iepriekšējā skolā attiecības ar klasebiedriem bija iemesls, kas radīja adaptācijas grūtības, jo skolēns mācījās 1. klasē, tad šīs intervijas datu analīze parādīja, ka attiecības ar klasesbiedriem jau no pirmā brīža bija pozitīvas. Mātes un dēla viedoklis šajā jautājumā sakrīt, kur abi ir minējuši, ka sākumā zēns sadraudzējas ar dažiem un attiecības sākumā nav bijušas tik tuvas, bet tagad jau ir ļoti sadraudzējušies.

“Sākumā nebija tik tuvas. Tagad ir labāki un sliktāki draugi, visi jau sagrupēti. Bet ir sava daļa, kas ir viņa draugi, arī kas brauc uz mājām un ciemojas.”

Māte intervijas sākumā jau atzina, ka skolā tika iepazīstināta ar labāko skolotāju, kas būs klases audzinātāja viņas dēlam. Sākumā iespaids zēnam bija nedaudz satraucošs, jo viņu nobiedēja, ka skolotāja ir stingra, bet jautājumā par to, kādas attiecības ar skolotāju bija sākumā un gada beigās, tad rezultātā iespaids tikai uzlabojās.

M. "Kaut arī sākumā likās, ka viņa ir dusmīga, jo bija stingra, bet laba. Pēc tam jau iepatikās un tad pārdzīvoja, ka aizgāja skolotāja, jo tagad ir cita skolotāja, bet jaunā arī ļoti patīk. Ļoti aktīvi visur iesaista, dažādos projektos."

Var secināt, ka ne vienmēr stingra skolotāja var saistīties ar negatīvu pieredzi. Šajā gadījumā skolotājas profesionalitāte ir darbojusies veiksmīgi un skolēna adaptācija ir noritējusi veiksmīgi. Arī kvantitatīvajos datos kā veicinošais faktors tika minēta stingra skolotāja.

Izmaiņas.

Intervijā tika atklāts, ka uz veselību nekādas izmaiņas neesot bijušas, bet gan zēna raksturā gan. Jaunā skola ir ienesusi izmaiņas zēna personībā, kā māte atklāja, tad zēns ir kļuvis patstāvīgāks, jo pašam bija jānāk no skolas pie mātes uz darbu. Zēns arī kļuva drošāks un iesaistījās dažādos organizētos pasākumos, no malā sēdētāja bija pārvērties par aktīvu līdzdalībnieku. Teorijas daļā arī tika skaidrots, ka adaptāciju jaunām vietām attīsta pārmaiņas cilvēkā personībā (ACCAC, 2000). Sekmju izmaiņas bija grūti novērtēt, jo iepriekšējā skola netika izmantota atzīmju vērtēšanas sistēma, bet gan aprakstošie vērtējumi.

M. "... Bet tā kā skola bija blakus ļoti tuvu manam darbam, tad viņš kļuva arī nedaudz patstāvīgs, atnākt līdz manam darbam pašam un omei..."

M. "Nu, iepriekšējā skolā viņš bija malā sēdētājs un ne ar vienu nerunāja..."

Vecāku izaicinājumi.

Šajā gadījumā adaptācijas procesam izaicinājumus māte nav saskatījusi, jo skolas nomainīšana esot bijis risinājums iepriekšējām problēmām vecajā skolā, tāpēc to ir komentējusi kā atvieglojumu: *"Tas man bija liels atvieglojums. Beidzot jutos par bērnu droši."*

Ieteikumi vecākiem.

Mātes ieteikums ir rīkoties. Pamanīt problēmu un meklēt citu skolu, kas šajā situācijā bija veiksmīgs risinājums.

"Ja ir tāda situācija, ka trāpās trakā klasē, tad obligāti jāmaina skola, jo tas ir briesmīgi, bērns principā visu laiku stūrī. Ir jāmaina, jāmeklē jauna skola."

Kopējie secinājumi par interviju analīzi nr. 1 parāda, ka konkrētajā situācijā adaptācijas process ir noritējis viegli, faktori, kas to veicinājis ir draudzība ar jaunajiem klasesbiedriem, klases audzinātājas pedagoģiskā kompetence un mazāka klase, kurā bija iespēja zēnam vairāk iesaistīties. Skolas pārmaiņas ir mainījušas zēna personību, tas kļuva drošāks, patstāvīgāks un aktīvāks.

Respondenti (māte un meita) Nr.2

Situācijas raksturojums: Skolas maiņa notika no sākumskolas uz pamatskolu. Iepriekšējā skolā bija 32 skolēni, bet jaunajā skolā 16 skolēnu. Skolas maiņa notika 3. klasē.

Respondentu raksturojums: Bērna personību māte raksturo kā: *“Līdere, ļoti nesavaldīga. Temperamentīga, ekstraverta. Aktīva, protams. Daudz jārūnā ar viņu, jo rīkojas reizēm neapdomīgi.”* Šis raksturojums liecina par ekstravertu cilvēka tipu, kuri arī spēj ātri nodibināt kontaktus ar citiem. Teorijas daļā pētījuma autore minēja, ka ekstravertie cilvēku tipiem izdodas nodibināt ātri komunikāciju.

Savu audzināšanas stilu māte raksturo kā divejādu, kas izpaužas kā liberāls un demokrātisks. Tiek bērnam tiek nospraustas robežas. Tiek uzturēta konsekvence. Bērnam tiek nodrošināta skaidrība, kas pamatojas sarunās ar bērnu.

“Liberāls un arī demokrātisks. Robežu nospraušana. Nelaist pašplūsmā. Robežas, lai ir noteiktas. Mēs kā vecāki cenšamies noturēt konsekvenci. Pieturamies pie lietām, kas ir nospraustas..”

Lēmums mainīt skolu.

Skolas maiņa notika 3. klasē, līdz tam meitene apmeklēja vienu skolu, kurā šo gadu garumā bija nemitīga cīņa par līdera pozīciju, jo klasē bija vēl viena līdzvērtīga skolniece. Kā intervijā atklāja māte, tad tas iezīmēja vairākas problēmas, kura rezultātā viņas meita klasē nevarēja nodibināt draudzību. Vēl kas iezīmēja šo problēmu vecajā skolā, ka klases audzinātāja bija tikko pabeigusi augstskolu un viņa neesot risinājusi šos klases konfliktus, tā skaidro māte. Lielais bērnu skaits klasē, iespējams, arī bija iemesls, kādēļ esot gājis tik grūti.

“Principā galvenais iemesls bija tas, ka bija problēmas klasē. Izteikti valdīja mobings. Jo klasē bija vēl viena līdere, kas ritīgi bortēja manu meitu. Izvērtās cīņa par varu. Mana meita pārdzīvoja, ka nevar klasē būt noteicēja. Līdz ar to draugus arī nevarēja atrast. Arī tas, ka pedagogs pilnīgi jauns, kas neprata risināt nekādus konfliktus, bērni paši savā sulā, viņa bija bez pieredzes, tikko kā no augstskolas. Un vēl tas, ka lielais bērnu skaits, bija 32 bērni klasē, un bija tik maza telpa..”

Jaunās skolas izvēlē noteicošais bija, lai ir tuvu mājām un lai jaunās skolas telpas ir patīkamas. Vecāki atlasīja vairākus kritērijus jaunās skolas izvēlei, kas balstījās ar pieredzi iepriekšējā skolā. Tika izvērtēts arī klašu lielums, jo iepriekšējā skolā tas bija negatīvais faktors. Tika arī izvērtēts, vai bērnam būs iespējas apmeklēt pēc nodarbības interešu pulciņus. lēmums

mainīt skolu netika spontāni pieņemts un jaunās skolas izvēle balstījās pārliecinošos kritērijos, kas interesēja vecākus.

“Vietas, savs rajons. Ieteikumi no brāļa, kuram bērni iet mūsu noskatītajā skolā. Svarīgs bija ļoti skolēnu daudzums attiecībā ar klašu lielumu. Lai gaišas telpas un komfortabla, mājīga vide. Svarīgi arī mums bija, ko bērns var darīt arī pēc stundām. Lai plašs pēcskolas piedāvājums. Tur bija arī blakus mūzikas skola, tas bija arī noteicošais.”

Pārejas posms.

Šajā situācijā pārejas posms noritēja ļoti ātri un tas notika mācību gada vidū. Vecāku iesaiste bija tikai pārrunas ar jauno skolu, vai ir iespēja tur mācīties. Piektdien jaunā skola to apstiprināja un pirmdien bērns jau uzsāka mācības jaunajā skolā.

M. “Ļoti vienkāršs. Piektdienā sarunāju jauno skolu un pirmdien jau bijām jaunajā skolā. Skolas pašas visas dokumentu lietas izdarīja. Arī tas, ka skolas abas bija kaimiņos, praktiski iela starpā, viss rajons saglabājās.”

Pirmā nedēļa skolā.

Pirmo nedēļu skolā māte vērtē salīdzinot iepriekšējās skolas pieredzi, kas bija ļoti negatīva, tādēļ jaunās skolas adaptācija tiek vērtēta kā normāla. Arī meitene intervijā atzina, ka jutās jaunajā skolā ļoti labi.

“Diezgan normāla. Nebija problēmu iejusties. Bija skolā pazīstamie, kas palīdzēja iejusties. Jo nevar salīdzināt, piemēram, ar vecās skolas pirmo nedēļu, kas izvērtās ļoti grūta un ievilkās tik ilgi.”

Iepazīšanās process.

Tā kā pāriešanas process notika ļoti strauji, tad iepazīšanās process sagādāja mātei vairākus pārsteigumus. Vecajā skolā tika izmantota e-klase, bet jaunajā skolā viss bija papīra formā un vecākiem tas prasīja iepazīšanās laiku, lai visu saprastu. Bija vairāki praktiski jautājumi, kas bija jānoskaidro pašiem vecākiem, kā intervijā māte minēja, ka tā bija katra vecāka paša atbildība visu noskaidrot.

“Ilgi bija jāsaprot sistēma jaunajā skolā. Iepriekšējā skolā izmantoja tikai e-klasi.. Tagad jaunajā skolā tikai papīra formāts. Ļoti grūti bija pie jaunās sistēmas aprast.. Aprūtināti katrā ziņā. Bija arī vestes vajadzīgas, kas bija pašiem jāpasūta, tas mums tāds

jaunums bija. Visu pašiem jāuzzina.. Pašiem visu jāizspiež. Nebija nekāds plāns par kārtību un lietām kā viss notiek jaunajā skolā.”

Uzreiz vecākiem nebija iespējams nodrošināt kādas iespējas iepazīties ar jaunās skolas kārtību, tāpēc tas notika vēlāk, tad vecāki uzzināja par situāciju klasē un par kārtību skolā. Iepazīšanās process ir noritējis laikā, kad parasti nenotiek pāreja uz citu skolu un vecākiem bija visu pašiem jānoskaidro.

“Tā kā mēs pārgājām gada vidū, tad nekas ļoti būtisks nebija. Pēc tās pirmdienas mēs pēc tam sazinājāmies. Un tad individuāli tikāmies. Izstāstīja par mikroklimatu klasē, arī to, kā mans bērns iejuties. Noderīgi principā bija. Uzzināju par aktivitāšu iespējām un arī sadzīviskās lietas, piemēram, kādus apavus, formas, kur virtuve, par pusdienām, garderobi. Tādas sadzīviskas lietas. Tas, protams, viss ir nepieciešams, lai izprastu visu.”

Meitene arī intervijā atzina, ka jaunajā skolā nav jutusies droši, jo viss esot bijis jauns, ko viņa nepazīst. *“Viss likās jauns, nebiju tur nekad bijusi”*

Skolēna attiecības.

Sākotnēji tika noskaidrots, vai meitene saviem vecākiem stāstīja par notiekošo skolā. Vecāki apstiprināja, ka meita dalījās ar notiekošo gan skolā, gan klasē. *“Jā, stāstīja. Otrajā dienā stāstīja, ka matemātikas stundā kaut ko nepareizi esot atbildējusi un ka neviens neesot par viņu smējies.”* Savukārt meitene atbildēja, ka nekad vecākiem nav stāstījusi par notiekošo klasē. Tas liek secināts, ka komunikācija bērna un mātes starpā nav viennozīmīga. Bet interviju citāti iezīmē to, ka māte ir bijusi informēta par notiekošo klasē. To iezīmē arī citāti no intervijām: *“Nē, nekad nestāstīju.”*

Attiecības ar klasesbiedriem meitene raksturo, ka klases mikroklimats ir bijis draudzīgs salīdzinot ar atšķirībā ar iepriekšējo skolu, bet tas prasījis grūtības pašai meitenei pieņemt jauno klasi, kura stipri atšķīrās no iepriekšējās, tieši šis ir bijis par iemeslu ātrākai adaptācijai jaunajā skolā. Arī meitene intervijā atzina, ka sākumā jaunajā klasē arī dažreiz kāds ir izturējies pret viņu slikti, pētījuma autore lūdza sīkāk paskaidrot, iemesls tam bijis, ka nav bijusi vienprātība un notikusi attiecību noskaidrošana, kas rezultējusies pozitīvi. Meitenes māte minēja, ka meitai bija grūtības adaptēties, jo iepriekšējās skolas pieredze bija atstājusi dziļu iespaidu un jaunās attiecības šķita, ka jāsakārto pēc iepriekšējiem klases kolektīva principiem.

“Grūti bija, jo ļoti vilkās iepriekšējā bagāža līdzī, ka ir visu laiku jāizkaro sava vieta, te tā nebija. Bija jāsaprot, ka te ir cita vide un ka nav iepriekšējā.”

Skolotāju attiecības.

Attiecības ar skolotāju jaunajā klasē nerādīja pozitīvu gaisotni. Tas norādīja uz to, ko atklāja meitene intervijā, ka viņai nav patīcis, ka jaunā skolotāja bļauj. Arī māte šo problēmu norādīja, bet tas tika skaidrots, ka nav objektīvi, jo meitai saasināti daudz ko uztverot. Tas iezīmēja arī dažādus viedokļus mātes un meitas attiecībās. Māte atzina, ka meita ir pieradusi pie skolotājas, bet meita intervijā atzina, ka joprojām viņas attiecības ar skolotāju ir tādas pašas un viņai joprojām nepatīk, ka skolotāja bļauj.

“Saasināti uztvēra, ka skolotāja bļauj. Tas viņu tā izbiedēja un bija grūti pieņemt. Bet es domāju, tas nebija īsti objektīvi, reizēm viņa kāds skaļāk ko pasaka un jau bļauj. Tas varbūt viņai bija nedaudz traumējoši. Bet tagad jau pie šādas skolotājas ir pieradusi.”

Izmaiņas.

Iepriekšējā skolā meitenei bija grūtības apmeklēt skolu un tas izpaudās arī ar veselības traucējumi kā rezultātā arī skola tika mazāk apmeklēta. Jaunajā skolā meitenes uzvedība pilnībā izmainījās.

“Vairs neatteicās iet uz skolu, jo iepriekšējā skolā bērns ļoti daudz teica, ka negrib rīt iet uz skolu un atteicās to darīt, raudāja.. Tā arī bija, ka pat divas vai trīs reizes gāja nedēļā uz skolu. Protams, izpaudās psihosomatiskie simptomi – sāpēja bieži vēders. Kad iestājās jaunajā skolā, vairs nekādu problēmu nebija, viss pēkšņi nostabilizējās un arī uz skolu jau gāja regulāri.”

Darba teorētiskajā daļā jau tika apskatīts, ka skolas piedāvā dažādas programmas un katrā skolā var atšķirties mācību metodes. Meitene bija iepriekšējā skolā bija apguvusi matemātiku jau daudz tālāk un jaunajā skolā tas adaptācijas procesā radīja vieglāku situāciju, jo mācību viela jau bija zināma, tas meitenei palīdzēja justies drošāk, bet, kā māte atzina, tad vēlāk tas radīja mācīšanās grūtības.

“Īsti nē. Nevarēja salīdzināt, jo atšķirīgi materiāli. Matemātika pēc citas programmas. Matemātika bija apgūta uz priekšu, jo viņa jau zināja reizrēķinu, bet jaunajā skolā to vēl nesāka pat mācīt. Bija periods, kad visu zināja. Bet tad sākās jauna viela un bija grūti ieiet mācīšanās procesā un piepūlēties. Bija jāmeklē motivācija.

Bērņa neapmierinātības stāvoklis ar skolu ir vecākiem jārisina, jo šajā situācijas analīzē visi simptomi mainījās pēkšņi. Un stāvoklis uzlabojās gan emocionāli, gan fiziski. Matemātiska attīstība, kas šajā situācija bija tālāka, sākumā deva priekšrocības adaptācijas procesā, bet vēlāk radīja mācīšanās grūtības, kad bija jāapgūst kaut kas jauns.

Vecāku izaicinājumi.

Saskaņā ar teorētisko analīzi, kurā tika minēts, ka arī vecākiem nepieciešams atbalsts adaptācijas posmā, jo arī viņi piedzīvo daudz satraucošu izjūtu un neskaidrības, kas rada nedrošības sajūtu par jaunajām pārmaiņām (Bethere, 2013). Nereti arī intervijā māte izteicās, ka viņa ir ļoti daudz arī pati gājusi noskaidrot nezināmās lietas un meklējusi atbildes gan pie skolotājiem, gan pie vecākiem.

“Esmu pati ļoti konservatīva. Tas, principā, bija vīra lēmums. Jo es tā nevarētu. Man tas viss radīja tādu diskomfortu, ko grūti pat izskaidrot. Jo tas viss notika pēkšņi. Pēkšņas pārmaiņas. Bet, kad jau kādas divas, trīs nedēļas pagāja, tad jau nekādu problēmu vairs nebija. Kļuva tikai labāk, beigās jau biju priecīga, bet tas posms man radīja ļoti nepatīkamas emocijas”

Ieteikumi vecākiem.

Iedrošinošus vārdus māte iesaka tiem vecākiem, kuri šaubās par skolas piemērotību bērnam un liek īpaši pārdomāt, ja bērns ir lielā klasē. Tiek aicināti arī vecāki būt aktīvi un būt komunikabliem ar citiem vecākiem, kuri var palīdzēt neskaidrībās un paskaidrot vecākiem saprotamā veidā.

“Ja sajūta, ka bērns nejūtas labi, tad nevajag baidīties. Atrast piemērotu skolu savam bērnam. Mainīt noteikti uz mazākām klasēm, jo bērni ir ļoti jūtīgi šajā vecumā. Lielās klases viņus burtiski apēd. Ir jāskatās, kāds arī ir klases kolektīvs. Arī vecākiem vajag pašiem būt aktīviem un visu jautāt, kas nav skaidrs. Jo skolotāji tā īsti pa niansēm, kas tieši no vecāku perspektīvas svarīgas, nemaz neapzinās. Daudzas lietas var noskaidrot no vecākiem, kas jau ir ilgāk tajā skolā. Tāpēc iesaku sadraudzēties ar vecākiem, tie arī vislabāk paskaidros par jaunām lietām.”

Kopējie secinājumi par interviju analīzi nr.2 parāda, ka klases jaunais mikroklimats strauji izmainīja bērna attieksmi pret skolu. Iepriekšējās skolas negatīvā pieredze jau sāka izpausties psihosomatiskos simptomos. Jaunajā skolā meitenei bija jāatbrīvojas no savas uzkrātās pieredzes cīņā par savu vietu klasē, kas bija izaicinājums adaptācijas posmā, jo grūti bija noticēt labajam. Meitenes priekšzināšanas matemātikā sākotnēji bija viņas priekšrocība, bet vēlāk, sākoties jaunajai mācību vielai, tas radīja grūtības aktivizēt sevi darbam. Adaptācijas posmā vecāki ir bijuši aktīvi savā sadarbībā ar skolotājiem un citu skolēnu vecākiem, ko apstiprina arī teorētiskās nostādnes, ka vecāku sadarbība adaptācijas posmā var preventīvi novērst adaptēšanās grūtības (Baldiņš, 1999).

Respondenti (māte un meita) nr.3

Situācijas raksturojums: Skola maiņa tika veikta no pilsētas vidusskolu uz Pierīgas vidusskolu 4. klasē. Iepriekšējā klasē bija ap 30 skolēnu, jaunajā skolā ap 20 skolēnu.

Respondentu raksturojums: Meitenes personību māte raksturo kā *emocionālu, aktīvu, apķērīgu, kas prot sevi aizstāvēt*. Savu audzināšanas stilu māte raksturo kā liberālu, jo meitai ļauj brīvi izpausties.

Lēmums mainīt skolu.

Skolas maiņas iemesls bija dzīvesvietas maiņa. Pāreja no Rīgas uz Pierīgu. Kvantitatīvo datu analīze rādīja, ka tas ir visbiežākais iemesls skolu maiņai (42). Skolas izvēlei neesot bijuši kādi vairāki izvēles varianti. Tāpēc vecāku izvēlē pamatojusies uz to, kas ir tuvāk dzīvesvietai. *“Īsti nebija izvēles, jo tā bija tajā vietā tāda vienīgā skola, tāpēc arī to izvēlējamies.”*

Pārejas posms.

Pārejas posms tiek raksturots kā viegls, jo nav radījis nekādus sarežģījumus, skolas pašas savā starpā ir nokārtojušas visas formalitātes. Māte raksturo jauno skolu kā ļoti pretīmnākošu, bet jautājumā par skolas transportu atbildes meklējusi pie vecākiem.

“Samērā viegls, tikai iesniedzām skolai iesniegumu un, šķiet, ka skolas pašas savā starpā visu sakārtoja. Jaunā skola bija ļoti pretīmnākoša. Tikai ļoti uztraucos, kā mans bērns tiks mājās no skolas, to pašai bija jāizdomā, bet beigās visu sarunājām savā starpā ar vecākiem. Tad jau viss bija labi. Bet viss process noritēja gludi.”

Pirmā nedēļa skolā.

Pirmā nedēļa māte saistījās ar uztraukumu, vai meita sev atradīs draugus. Draudzība ar vienaudžiem ir veicinošais faktors skolas adaptācijā, kas izriet gan no teorētiskajām nostādnēm, gan arī no kvantitatīvās datu aptaujas rezultātiem, bet šajā intervijā parādās ideja, ka tas arī ir svarīgi no vecāku pozīcijas.

“Kaut gan pirmajā skolas dienā jaunajā skolā es ļoti uztraucos, vai atradīs sev draugus. Bet skatos pirmajā dienā jau iznāk no klases priecīga ar divām meitenēm. Samērā viegla.”

Meitenei sākuma periods ir bijis tomēr grūts, kaut arī māte ilustrē 1.septembra dienu, meitene atzīst, ka viņai uz jauno skolu dažreiz nepatika iet, jo bija grūti atrast draugus, tikai pēc viena mēneša meitene sāka labāk justies, jo bija nostabilizējusies draudzība.

“Man nepatika, jo bija grūti atrast draugus..”

Iepazīšanās process.

Iepazīšanās ar jauno skolu notika bez meitenes. Māte iepazīnās ar skolas personālu un vidi. Viņa saņēma informāciju un ieteikumus no klases audzinātājas par visām pēc skolas nodarbēm. *“Nē, tikai jau otrajā, kad skola sākās. Nemaz neviens tā neteica pirmajā reizē, kad biju, ka jāņem līdzī, jo biju viena pati.”*

Skolēna attiecības.

Komunikācija par notiekošo klasē skaidro atšķirīgi māte un meita. Meita intervijā sacīja, ka nekad vecākiem nav stāstījusi, kas notiek jaunajā klasē, bet māte situāciju raksturo, ka ir runājusies par notiekošo klasē, bet atzīst, ka viņas meita mēdz būt noslēgta.

“Sākumā jā, stāstīja. Bet viņa tāda diezgan noslēgta sevī.”

Attiecības ar klasesbiedriem sākumposmā bijušas pozitīvas un vēlāk ir izveidojušās dziļākas attiecības. Kaut gan meitene intervijā atklāja, ka dažreiz klasē kāds pret viņu ir izturējies slikti, tomēr adaptācija ir noritējusi labi un, kā māte atzīst, tad meitene ir draudzīga. Var secināt, ka adaptācijas posmā draudzība ir ieņēmusi dziļāku formu, kas pamato teorētiskās nostādnes pētījumā, kurā tika minēts, ka jaunāka vecuma meitenēm ir tendence veidot ciešas attiecības ar draugiem, kas ir adaptēšanas posma sastāvdaļa tieši meitenēm (Kingery, et al., 2011).

“Jau bija labas pašā sākumā, pēc tam izveidojās arvien dziļākas attiecības. Viņa ar visiem draudzīga.”

Attiecības ar skolotājiem un klases audzinātāju tiek raksturotas kopumā pozitīvas un klases audzinātājas uzmanība atklājas detaļās, kur māte raksturo situāciju, ka skolotāja ir viņu informējusi par notiekošo saistībā ar meitas draudzenēm un raksturojusi meitu ar pozitīviem vārdiem. Meitene atzīst, ka ar skolotāju ir labas attiecības, bet nav ļoti labas, bet neatklāja sīkākas detaļas šim viedoklim.

“Jau no sākuma labas. Atceros, ka kaut kad sākumā zvanīja un stāstīja par attiecībām ar draudzenēm.. Protams, slavēja S., ka ļoti daudz ko uzņemas un reizēm pat vairāk nekā var uzņemties, ka arī ir ļoti aktīva visur. Pat reizēm pārāk aktīva.”

Izmaiņas.

Redzamākās izmaiņas māte secina, ka bijušas ar sekmēm, jo skolām atšķirusies metodika un meitai bija nepieciešams arī adaptācijas laiks jaunajām mācību prasībām, kā māte atzīst, tad

tagad mācību sasniegumos ir viena no līderēm klasē. Nekur citur māte nav novērojusi izmaiņas. Meitene atzīst, ka viņai nav bijis viegli izpildīt skolotāju prasības, jo daudzas lietas ir bijušas jaunas un neredzētas.

M. "Jā, sākumā pasliktinājās sekmes, jo atšķīrās veidi, kā visu pierakstīt, nu, sanāk, ka metodikā bija vairākas atšķirības. Nevarēja pierast uzreiz pie jauniem mācīšanās veidiem, jo bija pieradusi pie sistēmas vecajā skolā. Bet pamazām pierada un tagad jau ļoti labi mācās. Viņa ir trešā labākā klasē."

M3. "Es sākumā nevarēju visu saprast. Vajadzēja citādi darīt daudz ko.."

Vecāku izaicinājumi.

Māte izaicinājumi adaptēšanās posmā visvairāk piedzīvojusi tieši praktiska rakstura. Tā kā šajā situācijā respondenti pirms tam dzīvoja Rīgā, tad jaunā dzīvesvieta atšķīrās ar pieejamo loģistiku. Ar jauno skolu arī mainījās skolas somas apjoms, kas arī ir uztraucis vecākus, un viņi meklējuši tam risinājumu kopā arī ar citiem vecākiem.

"Vissvarīgākais jautājums, kā tikt mājās, par to uztraucos. Un vēl smaga skolas soma, to mēs vēl pēc tam apspriedām skolā."

Ieteikumi vecākiem.

Ieteikumi vecākiem tiek balstīti uz pašu pieredzi, kas palīdzējis pašiem. Māte aicina vecākiem pievērst bērniem uzmanību un sekot līdzi gan emocionālam stāvoklim, gan sekmēm. Tāpat arī neaizmirst par vecāku komunikāciju ar bērna klasesbiedriem, kas reizēm tiek asociēts tikai uz paša bērna atbildību.

"Negaidīt, bet pašiem visu noskaidrot un sekot līdzi. Noteikti sekot līdz bērnam pašam gan sekmēm, gan garastāvoklim. Noteikti arī iepazīties ar klasesbiedriem, sekot līdzi kādi viņi ir arī."

Kopējie secinājumi par intervijām nr.3, ka galvenās adaptācijas grūtības vecākiem ir radījis loģistikas jautājumi, jo iemesls skolu maiņai bija dzīvesvietas maiņa un teorētiskās nostādnes šajā pētījumā apstiprina, ka vides pārmaiņas var apdraudēt iekļaušanos, jo tas ir svārstīgs laiks, kad nostabilizējas bērna pašapziņa (Eriksons, 1998). No meitenes perspektīvas adaptācija prasījusi visvairāk grūtības nodibināt draudzību, kaut arī jau no sākuma bijušas labas attiecības un pēc teorētiskām nostādnēm var secināt, ka meitene vēlējusies nodibināt dziļākas attiecības ar savām vienaudzēm, kas arī vecumposma īpatnība tieši meitenēm nodibināt dziļākas attiecības ar vienaudzēm (Kingery, et al., 2011).

Respondenti (māte un meita) Nr.4

Situācijas raksturojums: Skolas maiņa notika no vidusskolas uz profesionālās ievirzes vidusskolu. Iepriekšējā skolā bija ap 30 skolēnu, bet jaunajā skolā ap 16 skolēnu. Skolas maiņa notika 6. klasē.

Respondentu raksturojums: Bērna personību māte raksturo kā ļoti prātīga, apdomīga un apzinīga. Jaunajās situācijās ir novērojams liels satraukums. Savu audzināšanas stilu raksturo kā demokrātiski liberāls, jo ir kaut kādas robežas, kuras ir sarunātas nepārkāpt.

“Ar sarunāšanu, varbūt nospraužot konkrēti kaut kādas robežas. Arī dodu kaut kādu savu vaļu.”

Lēmums mainīt skolu.

Šajā situācijā māte bija novērojusi, ka meitai ir talants mūzikā un pie ieguldītā darba nesaņēma pozitīvu atgriezenisko saiti, kas rosināja meklēt citas izglītības iespējas. Galvenais iemesls skolu maiņai ir nesaistīts ar vispārējās izglītības iestādi, bet gan ar profesionālās pilnveides iespējām. Bet, kā meitene atzina, tad sākumā viņa nemaz nav zinājusi, ka māte viņu pieteikusi jaunajā skolā. Jaunās skolas izvēle ir bijusi nesaistīta ar vispārējās izglītības iestādi. Mātes galvenais iemesls bija talanta attīstībā nopietnākā iestādē, kas mūzikas attīstību spētu nodrošināt.

“Tad mēs domājām, ko mēs varētu darīt, lai pie ieguldītā darba būtu laba tehnika. Un tas tiešām atmaksātos, ieguldītais laiks, darbs, nauda. Tad mēs interesējāmies par iespēju mainīt skolu.” Meitene: “Sākumā viņa bez manas ziņas mani pieteica.”

Pārejas posms.

Pārejas posms iesākās ar jaunās skolas ceļu, jo, lai tiktu jaunajā skolā, bija nepieciešama sagatavošana, tika apmeklētas papildus sagatavošanas stundas iestājeksaņēmiem. Iesniegumu vispirms vecāki iesniedza jaunajā skolā un kad tika apstiprināta uzņemšana, tad vecāki iesniedza iesniegumu jaunajā skolā. Jau sākotnējā posmā ir bijušas vairākas neskaidrības, jo, kā māte raksturo, tad nav bijuši saprotamas vairākas lietas, īpaši profesionālās prasības. Māte šo pārejas posmu raksturo kā vieglu, izņemot tas, kas bija jāgatavojas iestājeksaņēmiem.

“Process nebija sarežģīts, tēvs aizdevās uz skolu noskaidrot kārtību visam. Tad nu mazlietiņ bija nesaprotams, kāda ir kārtība, kas ir jāmacās, kas ir jāzina. Mēs vispirms iesniedzām jaunajā skolā iesniegumu. Tad, kad bija skaidrība, ka mēs tiekam, mēs informējām veco skolu. Bet, ja mēs netiktu jaunajā skolā, tad būtu turpinātas mācības vecajā skolā. Un tad, kad bērns bija pierēģistrēts jaunajā skolā, tad viņš jau bija Rīgas skolēnu sarakstā.”

Pirmā nedēļa skola.

Meitene atzina, ka pirmajā nedēļā viņa ir jutusies apmulsusi, bet kopumā jutusies labi. Māte atzīst, ka pirmā nedēļa bijusi stresaina un nav bijis viegls periods. Nepārlicinātības sajūta ir bijusi, jo visa skolas būtība mainījies, skola arī bijusi kā divās daļās vispārējās izglītības un profesionālās izglītības daļa un mātei ir bijusi sajūta, ka šīm abām pusēm trūkst komunikācija starpā. Un kā jaunatnācējiem vēl vairāk viss ir nesaprotams, ka ir dažādas prasības. Saskaņā ar teorētiskām nostādnēm, stress ir adaptācijas neatņemama sastāvdaļa, jo tieši šajā trauksmes stadijā cilvēkā tiek izraisīta nepieciešamība adaptēties (Puškarevs, u.c., 1999).

“Sākumā jutos ļoti apmulsusi. Īsti neko nezināju, bija bail no skolotājām. Īpaši vijoles”

“Nu man tas arī radīja stresu. Es gāju līdz 1.septembrī, un, man liekas, biju tikpat stresaina kā bērns. Stresaina. Pirmkārt, bija stress, ka viss bija nezināms. Nezinām audzinātājas, klasi. Skolā kārtība. Bail no vairākām skolotājām. (smejas) Prasības pilnīgi jaunas. Nu tas bija stresainai, jā... (domīga) Nepārlicinātība, tas jau pašam rada tādu pārlicības zudumu par sevi.”

Iepazīšanās process.

Ar jauno skolu vispirms iepazīs vecāki, kas notika pirms 1.septembra. Skolas vide tika iepazīta procesā, kā atzīst meitene, bet mātei tika parādītas galvenās vietas skolā. Meitene: *“Mēs vienkārši gājām kopā pusdienās un tad arī pateica, ka te ir ēdnīca. Un viss.”*

Neviens skolā tā īpaši nav piedāvājis ar kaut ko iepazīties, viss bija jāuztver kā pašsaprotama kārtība. Klases audzinātāja gan ir uzņēmusi ļoti laipni, atzīst māte.

“Manuprāt, skolotāja ļoti laipni uzņēma, klases audzinātāja. Tur cepuri nost. Viņa arī norādīja no klasesbiedriem, kas tur varētu 1. iesaistīt, man liekas, ka tur bija viena meitene, kurai piedāvāja iesaistīt. Cik tas tika izpildīts vai netika, es nezinu. Tad savukārt mūs skola sagaidīja ar kopmītnēm, kas bija jau noinformēts. Vai ar kādu kārtību īpaši iepazīstināja, es domāju, ka nē. Parādīja garderobi, ēdnīcu, bet vairāk tā neko.”

Meitene intervijā atzina, ka dažreiz viņai nepatika iet uz jauno skolu, jo tas bija diezgan sarežģīts process kamēr viņa spēja iejusties kā piederīga šai skolai, jo skolā lielākā daļa jau bija 1.klases un mūzikas priekšmeti bijusi katra prioritāte, bet nav bijis viegli iejusties vidē, kur ir viss par mūziku. No Pierīgas skolas uz pilsētas profesionālo vidusskolu ir bijis liels pārmaiņu kontrasts, kas prasīja iepazīšanu visās jomās, kas arī radījis nedrošības sajūtu, jo meitene nevienu nav pazinusi. Saskaņā ar teorētiskām nostādnēm, tad ikkatram cilvēkam pamatizpausme ir piederēt kādai sabiedrības daļai (Vilciņa., 2011).

“Viss bija pilnīgi cits, viss bija saistīts ar mūziku. Jutos nedroši, jo pilnīgi nevienu nepazinu.”

Skolēna attiecības.

Meitene stāstīja par visu notiekošo jaunajā skolā, kaut arī māte atzīst, ka viņa ir diezgan sevī noslēgta. Attiecības balstījās uz iepazīšanas procesu, jo sākumā visi tika pamazām iepazīti gan klasesbiedri, personāls, gan skolotāji.

“Jā, stāstīja. Gan par pirmām stundām, kas bija tāds liels pārbaudījums. Principā, stāstīja par visu kopā gan par skolotājiem, gan par klasesbiedriem. Mainījās pilnīgi viss.”

Attiecības ar klasesbiedriem sākumā bijušas iepazīšanas posmā, kad vēl tiek noskaidrotas attiecības, jo māte atzīst, ka sākumā ir bijušas domstarpības meiteņu starpā, kas radījis stresu viņas meitai. Bet tagad jau savu vietu ieņēmusi. Arī meitene atzīst, novērtējot attiecības sākumā un vēlāk, tad ir nostabilizējušās un atrasti draugi. Teorētiskās nostādnes liecina, ka bērna vecumā lielākie stresa cēloņi ir savstarpējo attiecību problēmas (Puškarevs, u.c., 1999).

“Es domāju, ka I. tagad ir ļoti labi iejutusies. Tad jau bija draudzīgas, bet laikam sākumā bija kaut kādas nesaprašanās vai rīvšanās. Tur bija kaut kas, kas atkal bija stress. Savu vietu ieņēmusi.”

Attiecības ar klases audzinātāju ir bijušas pozitīvas gan sākumā, gan gada beigās. Skolas pirmajā dienā klases audzinātāja iepazīstināja ar meitenes jauno klasesbiedri, kuras uzdevums bija iesaistīt jaunajā vidē. Intervijas analīzē tam nav bijusi kāda atbalstoša loma, bet skolotāja ir šādu ideju īstenojusi. Vairāk neskaidrības bijušas ar citu priekšmetu skolotājiem, atšķirušās prasības priekšmetos, īpaši tiek aktualizēts sports. Jau intervijas sākumā analīze atklāja, ka skolā pietrūkst komunikācija starp abām skolas pusēm, kas radījis arī nesaprašanos ar skolotājiem.

“Viņa arī norādīja no klasesbiedriem, kas tur varētu I. iesaistīt, man liekas, ka tur bija viena meitene, kurai piedāvāja iesaistīt Cik tas tika izpildīts vai netika, es nezinu.”

Izmaiņas.

Izmaiņas šajā situācijā ienesa vairākās jomās. Meitene vēlāk kļuva pārliecinātāka par to, ko vēlas. Māte arī atzina intervijā, ka bija brīdis, ka jauno skolu gribēja pamest, jo bijusi liela slodze un kādi attieksmes jautājumi. Meitenei arī mācības kļuva garlaicīgākas, jo pēc profesionālas skolas ieteikumiem skolēnam, atnākot no vispārīzglītojošas skolas, mācības ir jāturpina vēlreiz tajā pašā klasē. Meitenei visas lietas jau bija zināmas, savā ziņā tas palīdzēja koncentrēt visu uzmanību mūzikā, jo tur slodze bija liela, bet, vēlāk tas radīja grūtības atkal

vispārizglītojošos priekšmetus. Sekmes sākumā bija ļoti nestabilas, bet kā māte atzīst, tad tagad ir stabilas un ļoti labas sekmes.

“Uzvedība varbūt mainījās, ja pirms tam bija nepārliecināta, tad tagad jau zina, ko grib un kā. Bija diezgan liela slodze un attieksmes jautājumi, kad radās diezgan liela vēlme neturpināt mācības skolā... Vispārizglītojošos priekšmetos ko mācījās otreiz bija garlaicīgi, jo to visu jau zināja un bija garlaicīgi. Tas arī ir grūti, ja Tev ir garlaicīgi un nav izziņas procesa. Un nav izaugsme. Un arī tas, ka vecuma starpība.”

Vecāku izaicinājumi.

Vecāku izaicinājumi šajā situācijā ir saistīti ar neziņu, kas ir par jaunās skolas kārtību un prasībām un arī par bērna nākotni, jo, mainot skolu, piedzīvojuši lielu stresu un pārdomas, jo ir piedzīvotas grūtības visās jomās. Šajā situācijā izaicinājums ir bijis pašiem apzināt

“Saprast, ka šis lēmums var mainīt ļoti bērnu. Ka tāds lēmums var atstāt ietekmi gan uz psiholoģisko, gan uz emocionālo stāvokli, gan uz attiecībām savstarpējam un saprast to, vai tas lēmums bija pareizs vai nebija. Tas radīja tādas pārdomas, vērtēšanu. Tas savā ziņā arī ir izaicinājums. Gribās, lai būtu vislabākais. Tāpēc var būt sanāk tāda laba dzīves skola, bet varbūt sanāk ciešanas. To arī negribas..”

Ieteikumi vecākiem.

Ieteikums ir nopietni pārdomāt, vai skolas maiņa ir nepieciešama. Bet, ja tā ir notikusi, tad vajadzīga pašu vecāku aktīva iesaistīšanās, atmest visu kautrību un jautāt, kas ir neskaidrs. Laicīgi iepazīties ar jauno vidi. Izskanēja arī skolai ieteikums izveidot “sākuma paketi” katram jaunatnācējam.

“Izvērtēt vispirms, vai tiešām skolu maiņa ir nepieciešama, ļoti pārdomāt šo soli.. Es tad ieteiktu noskaidrot to kārtību, kā tad viss notiek. Viens var būt no kaut kādas kautrības vai nezināšanas. Piemēram, kā ir tas, kā bērns vienosies par mūzikas nodarbībām. Noteikti iepazīties ar klases audzinātāju ātrāk. Man šķiet, ka normāli, ka ja ienāk jebkurš jaunpienācējs, ienāk jaunā vidē. Viņam tiktu iedota kaut kāda sākuma pakete. Ar kaut kādam sākuma zināšanām. Es nevaru teikt, ka tā nebija, bet varēja būt vairāk.”

Kopumā var secināt intervijām nr.4, ka pārmaiņas ir radījušas grūtības visās jomās. Tika nomainīta ļoti atšķirīga skola. Ir ļoti pietrūcis atbalsts no skolas, jo visas lietas bijis jāuztver kā jau visiem zināmu kārtību. Stress šajās intervijās bija biežs vārds un tas arī ir neatņemama sastāvdaļa adaptācijas procesā. Pētījuma autore secina, ka šajā situācijā pēc interviju analīzes, piederības izjūta ir bijis svarīgs aspekts, ko arī apstiprina teorētiskās nostādnes. Šajā situācija

meitene ienāca vidē, kurā ienāk reti kāds no malas. Meitenes attiecības ar klasesbiedriem un skolotājiem piedzīvojušas dažādus brīžus, bet māte secina, ka tagad ir sava vieta atrasta.

Respondenti (māte un dēls) Nr.5

Situācijas raksturojums: Skolas maiņa notika no sākumskolu uz vidusskolu. Iepriekšējā skolā bija 5 skolēnu, bet jaunajā skolā 20 skolēnu. Skolas maiņa notika 7. klasē.

Respondentu raksturojums: Savu dēlu raksturo kā komunikablu, kuram viegli atrast kontaktus. Neapmulst jaunās situācijās un ir patstāvīgs. Māte savu audzināšanas stilu raksturo kā stingru, un dēls arī to apzinās.

“Nu, vispār stingra. Nav atlaidēs. Zina manu nostāju, ka skolu vajag pašam, nevis man. Palīdzu arī. Pārsvārā visu tiek galā pats, bet palīdzību vienmēr esmu piedāvājusi un to viņš zina.”

Lēmums mainīt skolu.

Mainīt skolu nācās, jo iepriekšējā skola bija paredzēta līdz konkrētai klasei. Māte atzīst, ka jaunā skola ir bijis vienīgais tuvākais variants mājām, turklāt pozitīvs aspekts bija jaunās skolas izvēlē, ka ir skolas transports.

“Bija līdz konkrētai klasei sākumskola. Skatījāmies, kas ir tuvākā skola mājām. Atradām un skatījāmies arī, kā tiks līdz mājām. Tā kā Babīte piedāvāja autobusu, tad tas mums bija ļoti svarīgi. Nebija jau nemaz daudz citu variantu. Gandrīz vai vienīgā opcija.”

Pārejas posms.

Pāreja notikusi paredzami un skolas ir savā starpā visu nokārtojušas, jo abu skolu starpā notika komunikācija.

“Pārrunājām, laikam sazvanījāmies ar direktori no jaunās skolas, paprasījām, vai ņem pretī, teica, ka jā. Tā kā tas bija dabīgs pārejas process, jo skola bija līdz 6.klasei, tad tas viss bija viegli. Bija tikai viens iesniegums jaunajai skolai. Un tad skolas tikās vasarā, kaut kādā tur sēdē un pašas visu laikam nokārtoja un dokumentus visu nodeva. Tiešam viss bija ļoti vienkārši.”

Pirmā nedēļa skolā.

Pirmajā skolas dienā bijis neliels apjukums, jo no mazas skolas tika pāriets uz lielu skolu un nav bijusi skaidrība, kur kas atrodas. Zēns atzīst, ka sākumā viņam ļoti patīcis iet jauno skolu, bet ir bijis uztraucies, ka viss ir jauns un tik daudz cilvēki, tomēr kopumā jūties droši

jaunajā skolā. Bet jau pirmajā skolas dienā, pēc mātes novērojama, viņas dēls ir jau uzreiz sadraudzējies ar klasesbiedriem.

“Bijām pārsteigti 1.septembrī. Jo bija uzaicinājums uz skolas svētkiem 1.septembrī un esam uzņēmti tādā klasē. Atbraucam, pilns ar cilvēkiem, vispār nav nekas skaidrs kur jāiet, kur vispār ir mūsu klase. “

Iepazīšanās process.

Jaunā skola atsūtīja uzaicinājumu uz pirmo skolas dienu. Iepazīšanās ar skolu arī sākās, kad visi devās uz skolu. Svinīgajā dienā jaunā vide radījusi grūtības atrast nozīmīgākās vietas. Tikšanās ar vecākiem notika dažas nedēļas vēlāk. Bet māte neesot par to satraukusies, jo zinājusi, ka dēls jaunajā skolā jūtās ļoti labi.

“Nē, tikai pēc kādam 2-3 nedēļām vecāku sapulcē tikāties ar klases audzinātāju, kur mūs iepazīstināja ar visiem priekšmetu skolotājiem. Un ar visu skolas kārtību un noteikumiem. Visu izstāstīja.”

Skolēnu attiecības.

Zēns mātei ir stāstījis par notiekošo skolā un neviens nekad nav pret viņu slikti izturējies. Klasesbiedru draudzību bija viegli nodibināt, jo klase bija jauna visiem, jo pārgāja pamatizglītības otrajā posmā. Pozitīvais aspekts arī bija, ka no iepriekšējās skolas bija tās pašas klasesbiedrenes. Attiecības ar klasesbiedriem ir tikai uzlabojušās, jo zēns draudzējās ar tiem arī ārpus skolas.

“Ļoti pozitīvas. Visi turas kopā, jo sadalīja klasi pa novirzieniem. Pamainījās klasesbiedri, bet tāpat viņa kompānija turas kopā.”

Attiecības ar klases audzinātāju arī ir bijušas jau no pirmās skolas dienas ļoti pozitīvas, māte uzskata, ka bērniem viņa ļoti patikusi un bijusi ļoti jauna. Klase tikusi labi motivēta, adaptācijas posmā bijusi aktīva un daudz skolēnus iesaistījusi.

“Klases audzinātāja vienkārši superīga bija. Viņa bija ļoti jauna, tā kā savējā viņiem, šķiet, vēl gāja pēdējā kursā. Viņa kaut kā mācēja viņus ieinteresēt, lai iet un visu dara. Arī ekskursijas mācēja atrast, kas ir viņu interesēs un neviens arī neblandījās apkārt.”

Izmaiņas.

Uzvedībā izmaiņas netika novērotas, jo māte raksturo zēnu kā spējīgu iekļauties visur, jo salīdzina ar meitenēm, kas pārnākušas kopā ar viņas dēlu, kurām ir bijis grūti adaptēties. Kā lielākās pārmaiņas ir lielā klase, kas arī ietekmējusi sekmes. Mazajā klasē bija vairāk

individuāla pieeja. Tās nedaudz kopējā vērtējumā pasliktinājās. Vecākiem arī bija jāpierod pie elektroniskās e-klases sistēmas, tas prasīja vecākiem laiku iepazīt un saprast darbības principus.

“..Bet, cik zinu, tās pašas divas meitenes, kas ar viņu arī pārnāca gāja ļoti grūti, nebija viegli viņam pierast un adaptēties pie lielās klases, jo pirms tam viņi bija četri klasē. Bet tagad 20 bērni.. Protams, sekmes zemākas kļuva nekā iepriekšējā skolā, bet tur viņiem bija visa uzmanība, bet nu baigi jau neatšķīrās, tur pa balli var būt. Protams, vairs nebija 9, 10. Arī pārādījās e-klase, kas nebija pirms tam. Bija man vairāk kam sekot līdzī.”

Izaicinājumi vecākiem.

Māte izaicinājumus ar vecāko dēlu nav saskatījusi, jo ir bijis, ar ko salīdzināt. Adaptēšanās pieredzē ar saviem citiem bērniem, kuri arī mainījuši skolu, pārejot uz to pašu skolu, vidējam bērnam joprojām ir problēmas iejusties. Māte to skaidro kā citādu raksturu.

“Ziniet, man vairāk izaicinājumi bija uz vidējo bērnu, kas 2. klasē pārgāja. Jo tas bērns man vairāk kautrīgāks un uztraucos, kā viņš iedzīvosies. Viņš tāds mākslinieka tipa un nebija viņam viegli adaptēties, pat joprojām. Tāpēc ar K. vispār, var teikt, izaicinājumu nebija.”

Ieteikumi vecākiem.

Vecākiem tiek ieteikts sarunāties par viņu izjūtām ar bērniem. Runāt ar bērnu, kas notiek jaunajā skolā un būt ieinteresētiem bērna dzīvē.

“Galvenais sekot līdzī, kā bērns jūtas. Katru dienu jautāt: kā gāja? Kā šodien jūties?.. ja ne uzreiz atbild, tad vēlāk atnāk izstāstīt par šodienu. Es jau redzu pēc sejas izteiksmes kā bērns jūtas. Tiešām iesaku citiem sarunas ar bērniem.”

Kopējie secinājumi intervijām nr.5 ir, ka adaptācija noritējusi ļoti labvēlīgā vidē, jo bijis pozitīvs pedagogs un draudzīgi klasesbiedri. Bērna personība atbilst vairāk sangviniķa tipam un šiem arī ir viegli iekļauties jaunās situācijās. Šajā situācijā adaptācijas problēmas ar vecāko dēlu nav bijušas, bet ar vidējo dēlu, kas ir kautrīgāks raksturā, ir bijušas adaptācijas grūtības tajā pašā skolā. Šajā piemērā interviju rezultāti norāda, ka vienas skolas ietvaros, vienas ģimenes bērni atšķirīgi reaģē adaptācijas posmā.

Kopsavilkums visu desmit kvalitatīvo interviju rezultātu apkopojumam par adaptēšanās procesu, mainot izglītības iestādi. Kopējie secinājumi ir izdalīti pētījuma autores izstrādātos jautājumu blokos balstoties uz teorētiskajām nostādnēm. (skat. 4.2. apakšnodaļā)

Raksturojums: Skolēna personībai un vecāku audzināšanas stilam netika novērotas kādas mījsakarības adaptēšanās procesā. Tomēr tika secināts, ka vairāk izteikta sangviniska tipa un ekstraverta tipa skolēni adaptējās daudz vieglāk.

Lēmums mainīt skolu: Skolas lēmumu mainīt skolu pēc interviju rezultātiem vairāki vecāki pieņēmuši vienpersoniski bez bērna iesaistes. Praktiski apsvērumi kā dzīvesvietas maiņa un izglītības iestādes obligātā maiņa, jo tiek īstenota noteikta klašu izglītības programma. Intervijās tika atklāti iemesli skolu maiņai, kas ir balstīti uz vecāku novērojumiem, kas liecinājuši par adaptēšanās grūtībām iepriekšējā skolā. Iemesli tam bijuši: citu klasesbiedru agresīvā uzvedība, mobings no citiem klasesbiedriem, pārāk liela klase, kas radījis bērniem nepatīkamas izjūtas un kā rezultāta vecāki pieņēmuši lēmumu mainīt skolu. Tikai viens skolu maiņas gadījums notika mācību gada vidū, kaut arī problēmas bijušas jau trīs gadus.

Pārejas posms: Pārejas posms visās intervijās atklājās kā ļoti viegls process. Skolu maiņas gadījumi atklāja, ka pāreju var veikt jebkurā mācību gada laikā. Intervijās atklājās arī gadījumi, kad respondenti nav pat ar iepriekšējo skolu saskaņojuši pāriešanu uz citu izglītības iestādi, to ir izdarījuši jaunā skola. Lielāka sagatavošanās ir nepieciešama, ja skolēns maina izglītības iestādi ar atšķirīgām mācību programmām, kas prasa skolēna sagatavotību atbilstoši skolas specializācijai.

Pirmā nedēļa skolā: Sākumposms jaunajā skolā ir bijis stress ne tikai bērniem, bet arī vecākiem. Intervijās vecāki atklāja, cik ļoti ir bijuši uztraukušies par visu jauno, kas sagaidāms. Kā vienā intervijā māte atzina: *“Es domāju man stress bija vairāk nekā bērnam”*. Vairākās intervijās pirmie iespaidi par jauno skolu tika salīdzināti balstoties uz iepriekšējās skolas pieredzi. Tiem kam iepriekšējā skola bija sagādājusi raizes pirmie jaunās skolas iespaidi šķita ļoti pozitīvi, jo jaunā skola tika uzskatīta par risinājumu iepriekšējās skolas problēmām. Pirmajā nedēļā daudzus skolēnus pārņēmis uztraukums un kā intervijās bērni atzina, tad visvairāk viņus satrauca tas, ka nekas nav zināms un viss ir jauns.

Iepazīšanās process: Ar skolu iepazīšanās pirms pirmās skolas dienas skolēna vecāki. Nevienā gadījumā skolēns nav ticis uzaicināts apskatīt skolu pirms pirmās skolas dienas. Interesanti, ka vecāki gan bija ātrāk iepazinušies ar skolas vidi un skolotājiem nekā paši skolēni. Interviju papildjautājumos vecāki atzina, ka uz pārrunām par jauno skolu nav nedz paši iedomājušies ņemt līdzi bērnu, ne skola to ir piedāvājusi. Visos skolas maiņas gadījumos skolēni jauno skolu ieraudzījuši pirmās skolas dienas ietvaros.

Skolēnu attiecības. Pārejas posmā attiecības ar jaunajiem klasesbiedriem un jaunajiem skolotājiem ir bieži pieminētas kā satraucošais jaunais fakts. No skolas vecāki nav saņēmuši kādus īpašus atbalsta pasākumus, lai veicinātu pozitīvas attiecības vienaudžu un skolotāju starpā. Gandrīz visos interviju gadījumos ciešākas attiecības ar klasesbiedriem izveidojās vēlāk. Gadījumos, kuros meitenes mainīja skolu, lai nostabilizētos savstarpējās attiecības ar vienaudžiem bija nepieciešams ilgāks laiks nekā zēniem, jo intervijās ar zēniem atklājās, ka draudzību ar klasesbiedriem tie nodibināja ļoti ātri un ir draugi joprojām.

Skolotāja attiecību loma intervijās tika minēta minimāli, bet divos interviju gadījumos atklājās, ka jaunajās klasēs bija jaunas skolotājas, kas spēja ļoti labi komunicēt ar klasi kopumā un individuāli. Skolotājas ir bijušas bez pieredzes, bet ar izteiktu pedagoģisko kompetenci.

Izmaiņas. Vairums gadījumu vecāki izmaiņas ir novērojuši balstoties uz iepriekšējās skolas pieredzi. Skolēni intervijās minēja, ka tas sākumā ir bijis viņiem grūti, pierast pie jaunās kārtības. Vairākos gadījumos jaunā kārtība no skolas puses ir uzskatīta par pašsaprotamu individuālo izziņu. Gandrīz visos gadījumos skolām bijušas atšķirīgas pieejas mācību procesā, atšķirības bija gan metodikā, gan skolvadības sistēmā - viena elektroniski, otra papīra formā. Visos interviju gadījumos jaunās skolas sākumā ir pasliktinājušās sekmes, ko vecāki skaidro ar atšķirībām skolas metodikā. Interesanta sakarība tika ievērota, ka daži skolēni mācību gada beigās uzrādīja klasē vienus no augstākiem rezultātiem mācību sasniegumos, šajos gadījumos skolēni bija atzinuši, ka jau no paša sākuma ir jutušies droši jaunajā klasē un tajā viņiem ir labi draugi.

Izmaiņas tika arī konstatētas bērna uzvedībā, jautājumi ietvēra arī par kādām veselības izmaiņām. Tie gadījumi, kuros skolēns iepriekšējā skolā ir piedzīvojis negatīvu pieredzi, jaunajā skolā skolēns uzvedībā kļuva atvērtāki, drošāki, dzīvespriecīgāki, pārliecinošāki par sevi, patstāvīgāki, izrādīja pozitīvu attieksmi pret skolu un skolu apmeklēja regulārāk.

Vecāku izaicinājumi. Intervijās atklājās, ka vecāku izaicinājumi ir saistīti ar atbalsta trūkumu, kad ir liela neziņa par daudzām lietām. Tajos gadījumos, kuros skolu maiņas iemesls bija dzīvesvietas maiņa, izaicinājumi bija saistīti ar loģistikas jautājumiem, piemēram, kā bērns nokļūs uz skolu un mājās. Arī šādos jautājumos vecāku izaicinājums ir bijis meklēt pašiem risinājumus, jo nevienā gadījumā no skolas nav bijis kāds, kas varētu sniegt atbalstu. Jaunās skolas kārtība un specifika tiek uztverta kā pašsaprotama, tā norāda daži vecāki.

Ieteikumi Vecākiem. Intervijās ieteikumus vecāki izteica ļoti aktīvi. Vairāki ieteikumi ir vērsti uz skolas maiņas īstenošanu, ja bērns jūtas slikti savā skolā. Skolas maiņas gadījuma izpētē, skolas maiņa dažos gadījumos bija risinājums problēmām iepriekšējā skolā, tāpēc vecāki iesaka rīkoties un mainīt skolu. Ieteikumi arī ir balstīti uz pašu vecāku aktīvas līdzdalības adaptācijas

procesā, kas skar vairāk praktiskus jautājumus. Ieteikumi, kas vērsti uz bērna emocionālo atbalstu izskanēja tikai vienā gadījumā, kas arī bija veiksmīgs adaptācijas piemērs.

4.5. Kopīgie secinājumi

Pamatojoties uz empīriskā pētījuma jaukto metožu datu apkopojuma un tā iegūto datu analīzi pētījuma autore secina:

- Galvenais iemesls skolu maiņai ir skolēna ģimenes dzīvesvietas maiņa. Skolēna adaptācijas laiks jaunajā skolā var būt katrā individuālā gadījumā atšķirīgs. Pētījuma respondentu īsākais adaptācijas laiks ir novērtēts kā viena nedēļa, garākais kā viens mācību gads. Vecāku galvenās bažas – vai skolēns iejutīsies jaunajā klasē, un, sevišķi meitenēm, vai sadraudzēsies ar jaunajiem klasesbiedriem.
- Nav novērotas būtiskas atšķirības adaptācijas pieredzē gadījumos, kad skolēns pievienojas klasei mācību gada sākumā, vai arī mācību gada vidū, taču aptaujāto pedagogu viedoklis ir, ka adaptācija grūtāka, ja klase jau saliedējusies. Tāpat netika novērots, ka adaptāciju jaunajā skolā ietekmētu skolēna materiālais stāvoklis. Nav pamata domāt, ka skolēns no turīgas ģimenes adaptējas labāk vai sliktāk nekā skolēns no trūcīgas ģimenes.
- Vairākās skolās atšķirās izmantotās mācību metodes, kas bērniem prasīja adaptēšanos jaunajām prasībām un izpildījumam. Skolas var īstenot atšķirīgas mācību programmas, metodes, virzienus, kas var būt par kavējošo faktoru adaptācijai jaunajam skolēnam. Interviju analīze parādīja, ka tiem skolēniem, kuriem atšķirās mācību formas vai virziens, vai arī atkārtojās mācību viela radīja grūtības adaptēšanās posmā. Zemas sekmes jaunajā izglītības iestādē patiesībā var būt rezultāts adaptācijas problēmām.
- Teorētiskās nostādnes apstiprinājās vairākos kvalitatīvo interviju rezultātos. Tie skolēni, kuri tika raksturoti kā komunikabli un spējīgi ātri nodibināt draudzību, vieglāk iekļāvās jaunajā klasē, arī viņu sekmes vēlāk sasniedza augstus rezultātus un šie visi skolēni apstiprināja, ka jaunajā klasē jūtās droši. Tika arī konstatēts, ka meitenēm draudzība ir daudz nozīmīgāks faktors nekā zēniem, lai justos skolā ērti, kas sasaucas ar darba teorētisko daļu.
- Pedagoģa loma interviju rezultātos sasaucas ar kvantitatīvajiem rezultātiem, kur tika norādīts, ka skolotājs ne tikai nav pie kavējošiem faktoriem, bet ir pie veicinošiem faktoriem. Turpretī kavējošais faktors ir klasesbiedri. Kvalitatīvo datu rezultāti parādīja, ka gadījumos, kad skolēna attiecības ar skolotāju tiek

vērtētas kā ļoti pozitīvas, adaptācija ir bijusi veiksmīga, bet gadījumos, kad ir bijušas adaptācijas grūtības, tad par galveno iemeslu tika uzskatītas attiecību problēmas ar klasesbiedriem, kaut arī, vienlaicīgi intervijās netieši bija dzirdams, ka skolotājas pedagoģiskā kompetence ir bijusi neapmierinoša.

- Visos interviju rezultātos atklājās, ka adaptēšanās laiks jaunajā skolā arī ir pārbaudījums arī vecākiem. Vairākus vecākus satrauca praktiski un organizatoriski jautājumi, jo nav bijis neviens, kas palīdzētu saprast jauno kārtību. Tāpat, vecāki uztraucās, vai viņu bērns varēs atrast jaunus draugus. Tas sasauca ar teorētiskām nostādnēm, ka adaptācijas laiks ir arī izaicinājums vecākiem. Tiem ir jārisina dažādi uzdevumi pārmaiņu procesā. Arī vecākiem ir nepieciešams skolas atbalsts, lai mērķtiecīgi plānotu iekļaušanos (Bethere, 2013).
- Tiem, kam ir bijušas adaptācijas grūtības, ir norādīts “klasesbiedri” kā kavējošais faktors, kas ietver tādus raksturojumus un problemātiku kā spēju atrast savu vietu starp klasesbiedriem. Nokomplektēta klase var būt par šķērslī adaptācijai un dažkārt vecāki norādījuši, ka viņu bērns klasē ir kļuvis par atstumto vai, ka klasē ir īpatnība nepieņemt jauniņos. Savas vietas izkarošana kļūst par skolēna izdzīvošanas stratēģiju. Kā arī tika minētas dažādas nesaderības ar klasesbiedriem, piemēram, lielais meiteņu īpatsvars klasē arī var kļūt adaptācijai apgrūtinājošs faktors. Lielā klase arī tiek norādīta kā kavējošais faktors adaptācijai. Kvalitatīvo interviju rezultātos klasesbiedri tika atspoguļoti kā galvenais iemesls skolu maiņai.
- Pedagogu aptaujas rezultāti liecina, ka sadarbība starp skolotājiem un vecākiem visbiežāk tiek īstenota tikai tad, kad skolēnam ir grūtības iekļauties, kas sasauca ar teorētiskām nostādnēm, ka pedagogu aktīvajiem centieniem vecāki atsauca pasīvi (Bethere, 2013). Sadarbība nenotiek preventīvi, bet gadījumos, kad radušās kādas problēmas.
- Gan kvantitatīvie, gan kvalitatīvo datu rezultāti atspoguļoja, ka skolēns jauno skolu iepazīst pirmās skolas dienas ietvaros. Bet vecāki bija tie, kuri iepazīnās ar jauno skolas vidi un personālu pirms pirmās skolas dienas.
- Pētījumu rezultātos arī daudz tika atspoguļota iepriekšējās skolas pieredze un tās rezultātā var izvirzīt secinājumus, kas liecina par adaptēšanās grūtībām. Tie ir dažādi psihosomatiskie simptomi, neregulāra skolas apmeklēšana, grūtības mācīties, negatīva attieksme pret skolu, nespēja nodibināt draudzīgas attiecības ar vienaudžiem.

4.6. Ieteikumi par adaptācijas procesu pedagogiem, vecākiem un skolēniem

Pedagogiem.

- Skolotājam ir vislielākais potenciāls pārzināt klases gaisotni un iespējas to uzlabot. Pat ja pedagogs savu klasi vēl nepazīst – ar nelielu anonīmu aptauju, kurā skolēniem aicina norādīt kuri ir draudzīgākie / nedraudzīgākie klasesbiedri klasē var ātri noskaidrot klases gaisotni modeli, kuru izstrādājuši Nīderlandes pētnieki (Marloes, et al., 2015) Svarīgi, lai jaunpienācējs klasē sajūt skolotāja atbalstu un draudzīgo klasesbiedru draudzīgumu.
- Aicināt vecākus ar skolēnu iepazīt jauno skolu vēl pirms pirmās skolas dienas. Par to arī informēt skolas vadību, ja vecāki plāno nākt uz pārrunām, tad tos aicināt kopā ar potenciālo jauno audzēkni.
- Jaunajam skolēnam veltīt uzmanību un pozitīvu attieksmi, kas liek justies piederīgam jaunajā klasē. Pārrunāt ar jauno skolēnu mācību un klases mikroklimata pieredzi.
- Esošos skolēnus, sevišķi draudzīgākos, iesaistīt kā palīgus jaunajam skolēnam jaunās vides iepazīšanā. Preventīvi novērst konfliktsituācijas strādājot gan ar klasi kopumā, gan individuāli ar skolēniem sevišķu uzmanību veltot arī vienaudžu attiecībām. Ja tas nav izdevies, noteikti konfliktsituācijas neignorēt, nolikt noteiktas uzvedības robežas klasē un profesionāli risināt to pārkāpumus.

Vecākiem.

- Jau pirms izglītības iestādes maiņas mēģināt iepazīties ar kādu ģimeni, kuras bērns jau mācās klasē, uz kuru skolēns plāno pāriet, un uzzināt iespējami daudz par gaisotni konkrētajā klasē.
- Pieņemot par pašsaprotamu, ka vecāku interesēs ir iespējami atbalstīt savu bērnu adaptācijā jaunajā skolā, vecāku pirmais uzdevums būtu uzraudzīt adaptācijas gaitu, regulāri pārrunājot ar savu bērnu iekļaušanos jaunajā klasē, un vērojot bērna emocijas un uzvedību.
- Atbalstīt bērnu emocionāli, veidot sadarbību ar pedagogu, prasīt pedagoga atsauksmes par bērna adaptāciju jaunajā skolā, iestāties par bērna interesēm un aizstāvēt bērnu.
- Mācīt bērnam iespējamus risinājumus konfliktsituācijām jaunajā klasē.

Skolēniem.

- Laicīgi sagatavoties pārmaiņām.
- Runāt ar vecākiem un regulāri stāstīt par savām sajūtām, piedzīvoto – gan pozitīvo, gan negatīvo jaunajā klasē.
- Ja vecāki nav klāt, nekautrēties lūgt palīdzību pedagogam.

NOBEIGUMS

Ir veiksmīgi sasniegts šī darba pētījuma mērķis - teorētiski un praktiski analizēt skolēna adaptācijas procesu, mainot izglītības iestādi, un atbildēti pētījuma jautājumi.

Pētījuma mērķa sasniegšanai tika izvirzīti un paveikti vairāki uzdevumi:

1. Tika noskaidrots, ka adaptācijas jēdziens ietver trīs adaptācijas veidus: bioloģisko, psiholoģisko un sociālo, kas pamatoja ideju par skolēnu, kas tiek aplūkots kā kopveselums. Nozīmīgākais adaptācijas veids ir sociālā adaptācija, jo tieši sociālā vide ir mainīgs process, kurā bērns veido savu sociālo raksturu attiecībā ar sociālo mikrogrupu, kas autore pētījuma ietvaros ir klase. Šī uzdevuma sasniegšanai tika analizēti šādi autori: (Goodman, et al. 1988), (Aleksejeva, u.c., 2002), (Way, et al., 2007), (Piažē, 2002), (Balsons, 1996), (Smith, 1980), (Puškarevs, 1999), (Mazess, 1975), (Erikson, 1950), (Bronfenbrenner, 1979), (Omārova, 2006), (Parsons, 1997), (Jurčenko, 2008), (Aboļeviča, u.c., 1998). Teorētiskajā darba daļā arī tika aplūkoti pētījuma posmi, kas norādīja uz to, ka adaptāciju var iedalīt trīs līmeņos pēc tās sarežģītības. Neveiksmīgas adaptācijas rezultātā iestājas dezadaptācija un to ietekmē dažādi komponenti. (Bethere, 2013), (Valbis, 2005), (Jacobson, et al., 2011), (Aleksejeva, u.c., 2002)
2. Tika raksturots vispārējās izglītības pamatizglītības posms, kas ir obligātais izglītības posms. Izglītību programmu dažādība ir atkarīga no katras skolas individuāli un pētījumā tika secināts, ka tas ir kavējošais faktors adaptēšanās procesā jaunajā skolā. Skolas var papildus īstenot kādus mācību priekšmetus. Pāriet uz citu izglītības iestādi nav sarežģīts process. Šī pētījuma uzdevumu sasniegšanai tika analizēti šādi autori: (Jurgena, 2010), (MK noteikumi, nr. 468, 2014), (NIID, 2017), (Bebriša, u.c. 2007), (Andersons, 2007), (Bethere, 2013), (MK noteikumi, nr.591, 2015), (Turlajs, 2017), (Papule, 2017)
3. Empīriskā pētījuma datu vākšanas metodes bija jauktās (*mixed research methods*), kas integrē kvantitatīvās un kvalitatīvās datu vākšanas metodes, pētījumu dizainu veido gadījuma izpēte (*case study*), kas ietver pētījumā iegūto datu salīdzināšanas analīzi. Metožu teorētisko pamatojumi balstās uz šādiem autoriem: (Creswell, et al., 2011), (Mārtinsone, u.c. 2016), (Mārtinsone, 2011), (Yin, 2014), (Yin, 2003), (Mihailovs, u.c., 2016).
4. Atbilstoši ceturtajam uzdevumam tika veikta elektroniska vecāku aptauja, kurā tika aizpildītas 91 aptauja par skolas maiņas iemesliem un adaptācijas procesa

ietekmējošiem un kavējošiem faktoriem. Un tika veikta aptauja ar pedagogiem, kur tika iegūtas 30 aptaujas no plānotajām 50 aptaujām.

5. Empīriskajā pētījumā kopumā tika apskatīti pieci dažādi gadījumi, kuros skolēns ir mainījis skolu pamatizglītības posmā. Pētījuma piektais uzdevums tika izpildīts.
6. Tika apkopti un analizēti visi pētījumā iegūtie dati atbilstoši izvēlētajām metodēm
7. Pētījuma noslēgumā tika izstrādāti ieteikumi trīs pētījuma grupām: pedagogiem, vecākiem, skolēniem.

Kopumā var secināt, ka pētījumā visi uzdevumi ir izpildīti veiksmīgi.

Analizējot darba rezultātus, atbildot uz pētījuma jautājumiem: Kāda ir skolēna adaptēšanās specifika pamatizglītības posmā? Kādi adaptēšanās faktori ietekmē iekļaušanos jaunajā izglītības iestādē? Tiek secināts:

Skolēna adaptācija mainot izglītības iestādi ir atkarīga galvenokārt no trīs faktoriem – pirmkārt, no paša skolēna personības; otrkārt, no skolotāja personības un profesionālajām pedagogiskajām kompetencēm; treškārt no klasesbiedriem un gaisotnes klasē. Skolēna vecāki pazīst bērna personību, taču visdrīzāk informāciju par skolotāju, klasesbiedriem, gaisotni jaunās skolas klasē nav pietiekama, lai jau iepriekš novērtētu iespējamo skolēna adaptāciju jaunajā klasē. Autores pētījuma dalībnieki (vecāki un skolēni) iepazīna skolotājus, klasesbiedrus, klases gaisotni tikai pēc pievienošanās klasei. Tātad pirms skolas maiņas ir grūti prognozēt vai bērns adaptēsies viegli, jo nav zināms kāds pedagogs un klases gaisotne sagaida. Vieglāk adaptēties ir komunikabliem bērniem ar sangvinisku temperamenta tipu. Tāpat vieglāk adaptēties klasē, kur profesionāls pedagogs ir ieinteresēts palīdzēt adaptācijā, pārzina esošos klasesbiedrus un spēj jaunpienācēju iekļaut kolektīvā – vispirms ar draudzīgākajiem klasesbiedriem, tad preventīvi novērst iespējamās konfliktsituācijas ar agresīvākiem klasesbiedriem, ja tādi ir. Turpretī grūti adaptēties klasē, kur pedagogs nav ieinteresēts palīdzēt, ignorē konfliktus, nepievērš uzmanību atstumtajam. Vienā no kvalitatīvajām intervijām tika novērota situācija, kur skolniece, kurai ir līderes spējas, ilgstošu konfliktu dēļ aizgāja no iepriekšējās klases, kurā bija vairākas citas līderes uz jaunu klasi ar nekompetentu skolotāju, bet labu klases gaisotni. Skolnieces skatījumā labas attiecības ar jaunajiem klasesbiedriem minimizē problēmu, ka pedagogs kliez gan uz jaunpienācēju, gan citiem klasesbiedriem.

Turpmākajai pētniecībai, autore iesaka, pētīt padziļinātāk klases gaisotni (kā notiek mijiedarbība ar jaunatnācējiem pie noteiktiem apstākļiem).

Šī pētījuma praktiskais pielietojums, galvenokārt, iespējams divām interesentu grupām – skolēnu vecākiem, lai labāk izprastu un plānotu pamatizglītības audzēkņa skolu maiņu un skolotājiem, lai labāk sagatavotos jauna audzēkņa adaptācijai jaunā izglītības iestādē.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. **Aboleviča E., Kokina I.** Vispārīzglītojošo skolu skolēnu sociālās adaptācijas grūtību (šķēršļu, kavēkļu) sociāli psiholoģiskie determinanti. Daugavpils: Saule, 1998.
2. **Agarwal P., Puri P, A.** Comparative Study of Adjustment and Happiness between Girls and Boys., In: The International Journal of Indian Psychology No. 93, 2017, 2349. - 3429. pp.
3. **Aleksejeva Z, Bluša M., Boroduļina K., Dogadajeva A., Grīnberga A., Ivanova N., Kauliņa A., Kolomeiceva A., Lapiņa D., Lapševska A., Poļivanova J.,** Bērna psiholoģiski pedagoģiskā iedrošināšana, pārejot no sākumskolas uz pamatskolu: atbalsts, sadarbība, palīdzība. Red. Ivanova, N. Rīga: NIMS, 2002.
4. **Anderson R.** Izglītības un mācību priekšmetu programmas., Rīga: Raka., 2007.
5. **Āboltiņa L.,** 7-gadīgo bērnu sociālā adaptēšanās skolā 1. klasē. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014.
6. **Baldiņš A., Raževa A.,** Skolas un ģimenes sadarbība. Rīga: Pētergailis. 1999.
7. **Balsons M.** Kā izprast klases uzvedību. Lielvārde: Lielvārds., 1998.
8. **Bandura A.** Social Learning Theory. New York: Prentice-Hall, 1977.
9. **Bebriša I., Ieviņa I., Šūpule I.** Skolēna atbiršana pamatskolā: problēmas risinājumi. Red. Zepa B. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences, 2007.
10. **Bethere D.** Pārejas posms pirmskola-pamatskola. Rīga: Raka., 2013
11. **Bowker A.** Predicting friendship stability during early adolescence., In: The Journal of Early Adolescence., SAGE Publication, 2004, 85.-112. pp.
12. **Braše L.** Ģimenes loma socializācijā. Rīga: Raka, 2010.
13. **Bronfenbrenner U.,** The Ecology of Human Development. London: Harvard University Press, 1979
14. **Cowan P., A., Cowan C., P.** The Family Context of Parenting in Children's Adaptation to Elementary School. London: Lawrence Erlbaum Associates, 2005.
15. **Creswell J., W.** Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions. California: SAGE publications, 1998.
16. **Creswell J., W., Clark W., V., L.** Designing and conducting mixed methods research (2nd ed.), California: SAGE Publications, 2011.
17. **CSP (Centrālā statistikas pārvalde).** Otrgadnieku un trešgadnieku skaits vispārīzglītojošajās skolās (mācību gada sākumā). 2017. Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_izgl/IZ0160.px/table/tableViewLayout2/?rxid= (Skatīts 15.04.2018.)

18. **Damberga I.** Adaptīvās uzvedības novērtēšanas sistēmas (ABAS-II) interpretācijas rokasgrāmata. Rīga : Valsts izglītības satura centrs, Latvijas Universitāte, 2013.
19. **Erikson, E., H.** Childhood and Society. New York: Norton, 1950.
20. **Eriksons E., H.** Identitāte : jaunība un krīze. Rīga: Jumava, 1998.
21. **Frank, J. D.** The Bewildering World of Psychotherapy. **In:** Journal of Social Issues, 28. 1972, 27-43pp.
22. **Garleja R.** Cilvēkpotenciāls sociālā vidē., Rīga: Raka., 2006.
23. **Gibbons, S., Telhaj, S.** Mobility and School Disruption. In: Centre for the Economics of Education, LSE, CEE Discussion Papers. 2007.
24. **Goodman, A. H., Thomas, R. B., Swedlund, A. C., and Armelagos, G. J.** Biocultural perspectives on stress in prehistoric, historical, and contemporary population research. Yearbook of Physical Anthropology 31. 1988., 169-202.
25. **Hamilton C.** Cognition and sex differences. New York: Palgrave macmillan., 2008.
26. **Heritage M.** Formative assessment: What do teachers need to know and do?," **In:** Phi Delta Kappan. 2007, 140.-145. pp.
27. **Yin R., K.,** Case Study Research: Design and Methods. (3rd ed.). California: SAGE Publications, 2003.
28. **Yin R., K.,** Case Study Research: Design and Methods. (5th ed.). California: SAGE Publications, 2014.
29. **Jacobson L., A., Williford A., P., Pianta R., C.** The role of executive function in children's competent adjustment to middle school. **In:** Child Neuropsychology 17, 2011, 255.–280. pp
30. **Jungs K., G.** Psiholoģiskie tipi. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.
31. **Jurčenko A.** Sociālā pedagoga aktivitātes darbā ar jauniešiem ar zemām un nepietiekamām sociālajām prasmēm. Rēzekne, 2008.
32. **Jurgena I.** Vispārīgā pedagogija. Trešais papildinātais izdevums. Red. Krāmena S. Rīga: NIMS, 2010.
33. **Kalniņš A.,** Personāla adaptācija un socializācija. Valsts izglītības attīstības aģentūra. 2011. Pieejams: http://viaa.gov.lv/files/news/6100/23_09_2011_1.pdf (Skatīts 25.04.2018.)
34. **Kim, S., Soon K., Myung H., W.** Development of a School Adaptation Program for Elementary School Students with Hearing Impairment. In: Journal of Audiology & Otology. 2015, 26-33 pp.
35. **Kingery J., N., Erdley C.,A., Marshall K., C.** Peer Acceptance and Friendship as Predictors of Early Adolescents' Adjustment Across the Middle School Transition. **In:** Psychology Faculty Scholarship 4. 2011, 215.-243. pp.

36. **Klauža A., Kozaka D., Pagraba E., Smirnova I., Veispale K.**, Skolas un ģimene sadarbība. Metodiskais līdzeklis. Rīga. Pieejams: http://visc.gov.lv/audzinasana/dokumenti/metmat/audz_vjic_rik55.pdf (Skatīts 15.04.2018)
37. **Kolčanovs B., Tūna A., Odiņa Z., S.** Ikviens ir gaidīts skolā! Metodiskais materiāls pedagogiem jauniebraukušo skolēnu un viņu ģimeņu iekļaušanās sekmēšanai., Rīga: Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2014.
38. **Koroļeva I., Rungule R., Sņikere S., Aleksandrovs A.**, Latvijas jaunatnes portrets: integrācija sabiedrībā un marginalizācijas riski. **No:** Filizofijas un Socioloģijas institūts. Red. Stašulāne I., Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2009.
39. **Krastiņa E., Pipere A.** Skolēnu mācību sasniegumu pašizvērtēšana sākumskolā. Rīga: Raka, 2004.
40. **Lakhani P., Jain K., Chandel P., K.**, School Adjustment, Motivation and Academic Achievement among Students. **In:** International Journal of Research in Social Sciences, Vol. 7 Issue 10, 2017, 333.-348. pp.
41. **Lehr C., A., Sinclair M.,F., Christenson S.** Addressing Student Engagement and Truancy Prevention During the Elementary School Years: A Replication Study of the Check & Connect Model. **In:** Journal of Education for Students Placed at Risk (JESPAR) 9(3), 2009, 279.-301. pp.
42. **Leithwood, K., Day, C.,** The Impact of Leadership on Student Outcomes How Successful School Leaders Use Transformational and Instructional Strategies to Make a Difference. **In:** School leadership and management. Volume: 52 issue: 2: 2009, 221-258 pp.
43. **Marloes H., M.,H.,G.,Mainhard M., Boor-Klip J., Cillessen H.,M., Brekelmans M.**, Social dynamics in the classroom: Teacher support and conflict and the peer ecology. **In:** Teaching and Teacher Education. Utrecht University, Department of Education, The Netherlands, 2015, 30-40 pp.
44. **Maslow, A. H.** Motivation and personality. New York: Harper & Row. 1970.
45. **Mazess R, B.** Biological Adaptation: Aptitudes and Acclimatization. **In:** Watts, E.S., F.E. Johnston, and G.W. Lasker. Biosocial Interrelations in Population Adaptation. The Hague: MoutonPublishers. 1975, pp. 918
46. Mācību priekšmetu programmu paraugi pamatizglītībā/VISC Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pamskolai/latva11_9pdf (Skatīts: 10.04.2018.)
47. **Mārtinsone, K.** (sastādītāja) Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes. Rīga: RaKa, 2011.

48. **McIntyre L, L., Blacher J., Baker, B., L.** The transition to school: Adaptation in young children with and without intellectual disability., **In:** Journal of Intellectual Disability Research 50(Pt 5): 2006, 349.-361. pp.
49. **Mihailovs J., I., Sīle V., Sīlis V.** Tiesiskie un ētiskie aspekti pētījumā. No: Pētniecība: teorija un praxe. Red. Mārtinsons K., K., Pipere, A., Kamerāde, D., Rīga: Raka., 2011. 64-81lpp.
50. **MK (Ministru Kabinets).** Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi (MK nr. 591 06.11.2015.) (Skatīts 20.04.2018)
51. **MK (Ministru Kabinets).** Noteikumi par valsts pamatzglītības standartu, pamatzglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatzglītības programmu paraugiem (MK nr. 468 23.04.2014.) (Skatīts 20.04.2018)
52. **NIID (Nacionālo izglītības iespēju datubāze).** Izglītības sistēma Latvijā. Pieejams: <http://www.niid.lv/node/9> (Skatīts 03.04.2018)
53. **Nīmante D.** Klasvadība: rokasgrāmata skolotājiem. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
54. **Omārova, S.,** Cilvēks dzīvo grupā. Rīga: Kamene, 2002.
55. **Papule E.,** 2017./2018. Mācību gada aktuālā statistika. 2018. Pieejams: http://www.izm.gov.lv/images/aktualitates/2017/skolu_statistika_15092017.pdf (Skatīts 15.04.2018)
56. **Parsons T.** The social system (2nd ed.) London; New York : Routledge, 1997.
57. **Pianta R., C., Steinberg M., S., Rollins K., B.** The first two years of school: teacher-child relationships and deflections in children's classroom adjustment. **In:** Development and psychopathology 7, 1995, 295.-312. pp.
58. **Piažē Ž.,** Bērna intelektuālā attīstība., Rīga : Pētergailis, 2002.
59. **Pļaviņa R.** Jauniešu adaptācijas problēmu apzināšana un vadīšana. **No:** Sociālā pedagogija un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē. Starptautiskās konferences materiāli. Rīga:Vārti, 2000, 227-231lpp.
60. **Puškarevs I., Golubeva, A.** Bērna attīstība: skolotāja grāmata. Lielvārde: Lielvārds, 1999.
61. **Reņģe V.** Psiholoģija : personības psiholoģija : lekciju kurss. Rīga: Zvaigzne ABC. 2000.
62. **Reorganizētās, slēgtās un dibinātās izglītības iestādes 2018. gadā.** Izglītības un zinātnes ministrija. 2018. Pieejams: <http://www.izm.gov.lv/lv/publikācijas-un-statistika/reorganizetas-slegtas-un-dibinatas-izglitibas-iestades/2018-gads> (Skatīts: 02.02.2018.)
63. **Rutka, L.,** Pedagoģa psiholoģiskā kompetence. Rīga: Raka. 2012

64. **Skačkova G., Dzerviniks J.** 10.klases skolēnu sociālās adaptācijas process. Rēzeknes tehnoloģiju akadēmija, 2017.
65. **Skola 2030.** Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību satura un pieejas apraksts. Valsts izglītības satura centrs. Pieejams: https://docs.wixstatic.com/ugd/3e1e8c_0b2ac53576544b70a2b689edcfbef010.pdf (Skatīts 28.03.2018)
66. **Smith, R. L.** Ecology and field biology. Harper & Row, New York, 1980.
67. **Strand, S., Demie, F.,** Pupil Mobility, Attainment and Progress in Primary School. In: British Educational Research Journal 32(4), 2006, 1-26 pp.
68. **Svence, G.** Attīstības psiholoģija: mācību līdzeklis. Rīga.: Zvaigzne ABC, 1999
69. **Svešvārdu vārdnīca:** vairāk nekā 15 000 citvalodu cilmes vārdu un terminoloģisku vārdkopu. Red. Baldunčiks J., 1999
70. **Špona A.,** Sociālā pedagoģija un personības psiholoģiskā adaptācija mainīgajā sociālajā vidē: starptautiskās konferences materiāli. Rīga: Vārti, 2000. VECGRĀVE?
71. **Šranková Z., Kadlečíková Z., Maslová M.** School dropouts - reasons and consequences. In: Monitoring of the OSI related Centers for Education Policy. National report, 2005.
72. **Turlajs J.** Optimālā vispārējās izglītības iestāžu tīkla modeļa izveide Latvijā. 2017. Pieejams: http://www.izm.gov.lv/images/aktualitates/2017/Skolu_t%C4%ABkla_p%C4%93t%C4%ABjuma_pirmo_reult%C4%81tu_prezent%C4%81cija.pdf (Skatīts: 26.04.2018)
73. **Ukstina R.** Adaptation period of pupils: socio-pedagogical aspect. **No:** Proceedings of the International Scientifical Conference. Volume II: Social and Special pedagogy; Health and Sport; Overviews. 2012.
74. **Valbis J.** Skolēna personības attīstība - izglītības virsuzdevums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2005.
75. **Vilciņa A.** Sociālo prasmju attīstīšanas programma sākumklašu audzēkņiem: mācību metodiskais līdzeklis. Rīga : Profesionālās pilnveides un supervīzijas centrs "Aisma", 2011.
76. **Way N., Reddy R., Rhodes J.** Students' perceptions of school climate during the middle school years: Associations with trajectories of psychological and behavioral adjustment. **In:** American Journal of Community Psychology 40, 2007, 194.–213. pp.
77. **Берн Э.** Игры в которые играют люди.-Москва,1996
78. **Выготский, Л. С.** Психология развития ребёнка. Москва: Эскмо. 2005

PIELIKUMI

Aptauja par skolēna adaptāciju, mainot izglītības iestādi

Aptaujas mērķis ir noskaidrot vispārīgus faktoros skolu maiņai pamatzglītības posmā Latvijā. Ja skolu mainījuši vairāki bērni, tad pēc izvēles, atbildiet par vienu savu bērnu. Aptauja aizņems 2-3 min. Visi aptaujā iegūtie dati ir anonīmi un tiks apkopoti apkopotā veidā.

1. Lūdzu, norādiet sava bērna dzimumu (par kuru aizpildīsiet aptauju)

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Meitene
 Zēns

2. Kurā klasē Jūsu bērns mainīja citu izglītības iestādi?

Atzīmējiet visus atbilstošos variantus.

- 2.klasē
 3.klasē
 4.klasē
 5.klasē
 6.klasē
 7.klasē
 8.klasē
 9.klasē

3. Kāds bija iemesls skolu maiņai?

Atzīmējiet visus atbilstošos variantus.

- Dzīvesvietas maiņa
 Nesaskaņas ar klases biedriem
 Nesaskaņas ar skolotāju/-iem
 Skola piedāvāja pārāk augstas akadēmiskās prasības
 Skolai bija pārāk zemas akadēmiskās prasības
 Netika pārcelts nākamajā klasē
 Neapmierinātība par skolas vadību
 Neapmierinātība par finansiālām "prasībām"
 Pārāk liela klase
 Paredzama pāreja, jo skola bija līdz konkrētai klasei
 Skola tika reorganizēta vai likvidēta
 Citas: _____

4. Kā vērtējat adaptāciju jaunajā skolā?

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Viegla, bez problēmām iejusties
- Vidēja, bija nelielas problēmas iejusties
- Diezgan grūta, bija daudz problēmu iejusties
- Ļoti grūta, bija ilgstošas problēmas iejusties

5. Kā kopumā vērtējat adaptāciju jaunajā skolā?

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Pozitīva
- Neitrāla
- Negatīva

6. Kādi bija kavējošie faktori, kas apgrūtināja iejusties jaunajā skolā? Lūdzu, atbildiet brīvā formā.

7. Kādi bija veicinošie faktori, kas palīdzēja iejusties jaunajā skolā? Lūdzu, atbildiet brīvā formā.

Paldies par Jūsu veltīto laiku!

Aptauja pamatzglītības posma pedagogiem

Maģistra darba ietvaros ir izveidota aptauja, kuras mērķis ir noskaidrot pedagogu viedokli par adaptācijas procesu, kad skolēns dažādu apsvērumu dēļ ir mainījis izglītības iestādi un nonācis jaunā klasē. Aptauja ir anonīma un visi aptaujā iegūtie dati tiks analizēti apkopotā veidā.

1. Lūdzu, norādiet savu darba stāžu

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- 2-3gadi
- 5-7 gadi
- 8-10 gadi
- 10-15 gadi
- 16-20 gadi
- 20 gadi un vairāk

2. Kad notiek pirmā tikšanās ar jauno skolēnu?

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Pirms "1.septembra"
- "1.septembra" dienas ietvaros
- Citas: _____

3. Kas iepazīstina skolēnu ar jauno vidi?

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Ar jauno vidi skolēns iepazīstas pats
- Iepazīstina klases audzinātāja
- Iepazīstina priekšmeta skolotāja
- Iepazīstina skolas vadība
- Kā kuru reizi, citreiz pats, citreiz kāds no skolas
- Citas: _____

4. Kā parasti notiek skolēna iepazīstināšana ar jaunajiem klasesbiedriem?

5. Kā skolēns ieņem sola vietu jaunajā klasē?

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Pats izvēlas
- Skolotāja ierāda
- Klasesbiedri nosaka
- Sēdvietu sadalījums jau no iepriekšējā gada
- Citas: _____

6. Vai Jums ir pieejama informācija par to, kāds skolēns bija iepriekšējā skolā?

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Tiek saņemta pilnīga informācija (sekmes, uzvedība, personība)
- Tiek saņemta nepilnīga informācija (tikai par sekmēm)
- Citas: _____

7. Vai tiek īstenots, kāds konkrēts adaptācijas plāns jaunatnācējiem?

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Jā, visos gadījumos
- Jā, ja vecāki prasa
- Jā, ja ir zināms, ka ir atnācis "grūtais" skolēns
- Nē, nav izveidota, kāda konkrēta plāna
- Citas: _____

8. Vai ir kādas iezīmes skolēniem pēc kurām varat noteikt, cik viegli/grūti skolēnam izdosies iejusties jaunajā klasē? Kādas tās ir?

9. Vai jūs īstenojat kādus sadarbības pasākumus ar vecākiem, adaptācijas laikā?

Atzīmējiet tikai vienu variantu.

- Jā, regulāri vecāki tiek informēti par to kā bērns jūtas jaunā klasē
- Jā, tikai tad, ja redzu, ka ir grūtības iekļauties
- Jā, bet tikai tad, ja vecāki paši interesējas
- Nē, jo vecāki nav ieinteresēti
- Nē, jo adaptācijai netiek pievērsta īpaša uzmanība
- Citas: _____

10. Kādi ir Jūsu izaicinājumi, kad klasē ienāk jauns skolēns?

Paldies par Jūsu veltīto laiku!

3. Pielikums

Transkripts. Gadījums nr.1

Respondenti (māte un dēls)

- *Kādā klasē Jūsu bērns mainīja skolu? 2.klasē*
- *No kādas uz kādu skolu Jūsu bērns pārgāja? No vidusskola uz privātskolu*

Lūdzu, raksturojiet sava bērna personību.

- Pieklājīgs, iejūtīgs, apjūk jaunās situācijās.

Kā Jūs raksturotu savu audzināšanas stilu?

- Demokrātiska, sekoju līdzi, brīžiem palaižu. Tas atkarīgs no tā, cik noslogota esmu un tad iestājas pašplūsma, reizēm. Aizmirstu vispār pat ieiet e-klasē.

Kā nonācāt līdz lēmumam mainīt skolu? Kurā klasē tas notika?

- Nu iepriekšējā skolā bija liela klase un kādi 7-8 skolēni traucēja klases darbu. Tad sanāca, ka Kristofers palika noslēgts. Netika visam līdzi, pie mājas darbiem sēdējām 4-5 stundas. Bija tāds malā sēdētājs. Un tie daudzie skolnieki..

Kas Jums bija svarīgs jaunās skolas izvēlē?

- Nū, noteiktie, lai būtu īpaša attieksme pret bērnu. Lai maz bērnu klasē. Un noteikti individuāla pieeja.

Kā Jūs raksturotu pārejas posmu? Kāda kārtība bija šim procesam?

- Vispirms es gāju uz pārrunām jaunajā skolā. Un tad skolas pašas papīrus parsūtīju. Es pat negribēju rādīties iepriekšējā skolā. Tas viss notika vasaras laikā, tikai pazvanījām gan un pateicām, ka vairs neiesim. Mums pat īsti neprasīja kāpec neiesim.

Kāda bija pirmā nedēļa jaunajā skolā?

- Tā bija ar atvieglojumu. Atvedu un mana sirds bija mierīga. Redzēju, ka visi ir vienlīdzīgi, jo tiek vienādi visur iesaistīti. Nav līderu, visi ar mierīgu prātu.

Vai skola piedāvāja jūsu bērnam iepazīties ar jauno vidi?

- Toreiz kad gāju uz pārrunām, izvadāja pa skolu.

Vai ar bērnu tikāties pirms 1.septembra?

- Nē, tur viena pati. Bet K. pirmo reizi skolā bija 1.septembra dienā.

Vai Jums bija kāda tikšanās ar skolotāju? Kāda tā bija?

- Iepazīstināja un pateica, ka labākā skolotāja. Bet ar skolotāju nebija nekāda saruna.

Vai bērns jums stāstīja par notiekošo jaunajā klasē?

- Minimāli stāstīja. Vispār bija tā, ka es prasīju un man atbildēja, bet pats neuzsāka, tas arī bija, ka viņš gāja bērnu dārzā. Visu man vajadzēja izvilkt.

Kādas bija bērna attiecības sākumā ar jaunajiem klasesbiedriem un tagad?

- Sākumā nebija tik tuvas. Tagad ir labāki un sliktāki draugi, visi jau sargrupēti. Bet ir sava daļa, kas ir viņa draugi, arī kas brauc uz mājām un ciemojas.

Kādas bija bērna attiecības sākumā ar skolotājiem, klases audzinātāju un tagad?

- Kaut arī sākumā likās, ka viņa ir dusmīga, jo bija stingra, bet laba. Pēc tam jau iepatikās un tad pārdzīvoja, ka aizgāja skolotāja, jo tagad ir cita skolotāja, bet jaunā arī ļoti patika. Ļoti aktīvi visur iesaista, dažādos projektos.

Vai tika novērotas kādas izmaiņas bērna veselībā, uzvedībā, kad iestājās jaunajā skolā?

- Veselība nemainījās. Bet tā kā skola bija blakus ļoti tuvu manam darbam, tad viņš kļuva arī nedaudz patstāvīgs, atnākt līdz manam darbam pašam un omei. Bet tā baigi nekas nemainīja viņu.

Vai novērojāt kādas izmaiņas bērna sasniegumos, mācīšanās procesā ?

- Nu iepriekšējā skolā viņš bija malā sēdētājs un ne arvienu nerunāja. Iepriekšējā skolā nelika atzīmes, tāpēc tā īsti nevaru salīdzināt. Bet jaunajā skolā visi vienādi, visi uzstājas, darbojas.

Kādi Jums, kā vecākiem, bija izaicinājumi skolas maiņas pieredzē?

- Tas man bija liels atvieglojums. Beidzot jutos par bērnu droši.

Kādi būtu Jūsu ieteikumi citiem vecākiem, kuru bērni mainīs skolu?

- Ja ir tāda situācija, ka trāpās trakā klasē, tad obligāti jāmaina skola, jo tas ir briesmīgi, bērns, principā, visu laiku stūrī. Ir jāmaina, jāmeklē jauna skola.

4. Pielikums
Transkripts Gadījums nr. 2
Respondenti (māte un meita)

- *Lūdzu, kādā klasē Jūsu bērns mainīja skolu? 3.klasē*
- *No kādas uz kādu skolu Jūsu bērns pārgāja? No sākumskolu uz pamatskolu*
Lūdzu, raksturojiet sava bērna personību.
- Līdere, ļoti nesavaldīga. Temperamentīga, ekstraverta. Aktīva protams. Daudz jārunā ar viņu, jo rīkojas reizēm neapdomīgi.
Kā Jūs raksturotu savu audzināšanas stilu?
- Liberāls un arī demokrātisks. Robežu nosprašana. Nelaist pašplūsmā. Robežas, lai ir noteiktas. Mēs kā vecāki cenšamies noturēt konsekvenci. Pieturamies pie lietām, kas ir nospraustas.
Kā nonācāt līdz lēmumam mainīt skolu?
- Principā galvenais iemesls bija tas, kas bija problēmas klasē. Izteikts valdīja mobings. Jo klasē bija vēl viena līdere, kas ritīgi bortēja manu meitu. Izvērtās cīņa par varu. Mana meita pārdzīvoja, ka nevar klasē noteikt. Līdz ar to draugus arī nevarēja atrast. Arī tas, ka pedagogs pilnīgi jauns, kas neprata risināt nekādus konfliktus, bērni paši savā sulā, viņa bija bez pieredzes, tikko kā no augstskolas. Un vēl tas, ka lielo bērnu skaitu, bija 32. bērni klasē bija tik maza telpa. Un visur tas padomju lien ārā, nolaistas telpas.
Kas Jums bija svarīgs jaunās skolas izvēlē?
- Vietas, savs rajons. Ieteikumi no brāļa, kuram bērni iet mūsu noskatītajā skolā. Svarīgs bija ļoti skolēnu daudzums attiecībā ar klašu lielumu. Lai gaišas telpas un komfortabla, mājīga vide. Svarīgi arī mums bija, ko bērns var darīt arī pēc stundām. Lai plašs pēcskolas piedāvājums. Tur bija arī blakus mūzikas skola, tas bija arī noteicošais.

Kā Jūs raksturotu pārejas posmu? Kāda kārtība bija šim procesam?
- Ļoti vienkāršs. Piektdienā sarunāju jauno skolu un pirmdien jau bijām jaunajā skolā. Skolas pašas visas dokumentu lietas izdarīja. Arī tas, ka skolas abas bija kaimiņos, praktiski iela starpā, viss rajons saglabājās.
Kāda bija pirmā nedēļa jaunajā skolā?
- Diezgan normāla. Nebija problēmu iejusties. Bija skolā pazīstamie, kas palīdzēja iejusties. Jo nevar salīdzināt, piemēram, ar vecās skolas pirmo nedēļu, kas izvērtās ļoti grūta un ievilkās tik ilgi.
Vai skola piedāvāja jūsu bērnam iepazīties ar jauno vidi?

- Ilgi bija jāsaprot sistēma jaunajā skolā. Iepriekšējā skolā izmantoja tikai e-klasi. Viss pilnīgi viss bija caur turieni, nebija pat dienasgrāmatas bērniem. Tagad jaunajā skolā tikai papīra formāts. Ļoti grūti bija pie jaunās sistēmas aprast. Nevarēju pat īsti izkontrolēt ka tas bija pierasts iepriekšējā skolā. Apgrūtinoši katrā ziņā. Bija arī vestes vajadzīgas, kas bija pašiem jāpasūta, tas mums tāds jaunums bija. Visu pašiem jāuzzina. Pašiem visu jāizspiež. Nebija nekāds plāns par kārtību un lietām kā viss notiek jaunajā skolā.

Vai tikāties pirms vai pēc 1.septembra?

- Tā kā mēs pārgājām gada vidū, tad nekas tāds nebija. Pēc tās pirmdienas mēs pēc tam sazinājāmies. Un tad individuāli tikāmies. Izstāstīja par mikroklimatu klasē, arī to kā mans bērns iejuties. Noderīgi, principā, bija. Uzzināju par aktivitāšu iespējām un arī sadzīviskās lietas, piemēram kādus apavus, formas, kur virtuve, par pusdienām, garderobi. Nu tādas sadzīviskas lietas. Tas, protams, viss ir nepieciešams, lai izprastu visu.

Vai Jums bija kāda tikšanās ar skolotāju? Kāda tā bija?

- Tajā pirmdienā, kad atvedām bērnu uz skolu, tad nekas nebija. Ļoti īsa komunikācija. Nu tāda: labdien, iesim uz jauno klasi un visu labu. Nu minimāli.

Vai bērns jums stāstīja par notiekošo jaunajā klasē?

- Jā, stāstīja. Otrajā dienā stāstīja, ka matemātikas stundā kaut ko nepareizi esot atbildējusi un ka neviens neesot par viņu smējies.

Kādas bija bērna attiecības sākumā ar jaunajiem klasesbiedriem un tagad?

- Grūti bija, jo ļoti vilkās iepriekšējā bagāža līdzi, ka ir visu laiku jāizkaro sava vieta a te tā nebija. Bija jāsaprot, ka te ir cita vide un ka nav iepriekšējā.

Kādas bija bērna attiecības sākumā ar skolotājiem, klases audzinātāju un tagad?

- Saasināti uztvēra, ka skolotāja bļauj. Tas viņu tā izbiedēja un bija grūti pieņemt. Bet es domāju, tas nebija īsti objektīvi, reizēm viņa kāds skaļāk ko pasaka un jau bļauj. Tas varbūt viņai bija nedaudz traumējoši. Bet tagad jau pie šādas skolotājas ir pieradusi.

Vai tika novērotas kādas izmaiņas bērna veselībā, uzvedībā, kad iestājās jaunajā skolā?

- Vairs neatteicās iet uz skolu, jo iepriekšējā skolā bērns ļoti daudz teica, ka negrib rīt iet uz skolu un atteicās to darīt, raudāja.. Tā arī bija, ka pat divas vai trīs reizes gāja nedēļā uz skolu. Protams, izpaudās psihosomatiskie simptomi – sāpēja bieži vēders. Kad iestājās jaunajā skolā vairs nekādu problēmu nebija, viss pēkšņi nostabilizējās un arī uz skolu jau gāja regulāri.

Vai novērojāt kādas izmaiņas bērna sasniegumos, mācīšanās procesā ?

- Īsti nē. Nevarēja salīdzināt, jo atšķirīgi materiāli. Matemātika pēc citas programmas. Matemātika bija ļoti uz priekšu, jo viņa jau zināja reizrēķinu, bet jaunajā skolā to vēl nesāka pat mācīt. Bija periods, kad visu zināja. Bet tad sākās jauna viela un bija grūti ieiet mācīšanās procesā un pielikt piepūli. Bija jāmeklē motivācija.
Kādi Jums, kā vecākiem, bija izaicinājumi skolas maiņas pieredzē?
- Esmu pati ļoti konservatīva. Tas, principā, bija vīra lēmums. Jo es tā nevarētu. Man tas viss radīja tādu diskomfortu, ko grūti pat izskaidrot. Jo tas viss notika pēkšņi. Pēkšņas pārmaiņas. Bet kad jau kādas divas, trīs dienas pagāja, tad jau nekādu problēmu vairs nebija. Kļuva tikai labāk, beigās jau biju priecīga, bet tas posms man radīja ļoti nepatīkamas emocijas. Labi, ka vīrs visu nokārtoju, par to viņam paldies.
Ieteikumi citiem vecākiem?
- Ja sajūta, ka bērns nejūtas labi, tad nevajag baidīties. Atrast piemērotu skolu savam bērnam. Mainīt noteikti uz mazākām klasēm, jo bērni ir ļoti jūtīgi šajā vecumā. Lielās klases viņus burtiski apēd. Ir jāskatās, kāds arī ir klases kolektīvs. Arī vecākiem vajag pašiem būt aktīviem un visu jautāt, kas nav skaidrs. Jo skolotāji tā īsti pa niansēm, kas tieši no vecāku perspektīvas svarīgas, nemaz neapzinās. Daudzas lietas var noskaidrot no vecākiem, kas jau ir ilgāk tajā skolā. Tāpēc, iesaku sadraudzēties ar vecākiem, tie arī vislabāk paskaidros par jaunām lietām.
Paldies par jūsu veltīto laiku!

5. Pielikums
Transkripts Gadījums nr. 3
Respondenti (māte un meita)

- *Lūdzu, kādā klasē Jūsu bērns mainīja skolu? 4.klasē*
- *No kādas uz kādu skolu Jūsu bērns pārgāja? Pilsētas vidusskola un Pierīgas vidusskolas*
Lūdzu, raksturojiet sava bērna personību.
 - Emocionāla, aktīva, apķērīga, prot sevi aizstāvēt savu viedokli, bet reizēm slinka arī.
Kā Jūs raksturotu savu audzināšanas stilu?
 - Liberāls. Es diezgan brīvi ļāju viņai izpausties. Kaut gan pirmajā skolas dienā jaunajā skolā es ļoti uztraucos, vai atradīs sev draugus. Bet skatos pirmajā dienā jau iznāk no klases priecīga ar divām meitenēm.
Kā nonācāt līdz lēmumam mainīt skolu? Kurā klasē tas notika?
 - Pārvācamies dzīvot uz citu vietu, tāpēc arī mainījām. Tas notika 4.klasē.
Kas Jums bija svarīgs jaunās skolas izvēlē?
 - Īsti nebija izvēles, jo tā bija tajā vietā tāda vienīgā skola, tāpēc arī to izvēlējāmies.
Kā Jūs raksturotu pārejas posmu? Kāda kārtība bija šim procesam?
 - Samērā viegls, tikai iesniedzām skolai iesniegumu un šķiet, ka skolas pašas savā starpā visu sakārtoja. Jaunā skola bija ļoti pretimnākoša. Tikai ļoti uztraucos kā mans bērns tiks mājās no skolas, to pašai bija jāizdomā, bet beigās visu sarunājām savā starpā ar vecākiem. Tad jau viss bija labi. Bet process viss noritēja gludi.
Kāda bija pirmā nedēļa jaunajā skolā?
 - Samērā viegla.
Vai skola piedāvāja jūsu bērnam iepazīties ar jauno vidi?
 - Tikai klases audzinātāja. Sīki izstāstīja par visiem pulciņiem un nodarbībai, ka S. patiks un viņa būs priecīga.
Vai tikāties pirms vai pēc 1.septembra?
 - Bija tikšanās pirms un pēc, man parādīja galvenās vietas skolā, tur ēdnīcu, garderobi nu tās galvenās vietas.
Vai Jūs bijāt ar S. pirmajā reizē?
 - Nē, tikai jau otrajā, kad skola sākās. Nemaz neviens tā neteica pirmajā reizē, kad biju, ka jāņem līdzi, jo biju viena pati.
Vai Jums bija kāda tikšanās ar skolotāju? Kāda tā bija?
 - Bija pirms tam minimāla tikšanās, mūs iepazīstināja pārzine un slavēja jauno skolotāju, ka ir jauna un ļoti jauka.

Vai ko minēja par adaptēšanos?

- Nē, vispār. Viss notika ļoti ātri.

Vai bērns jums stāstīja par notiekošo jaunajā klasē?

- Sākumā jā, stāstīja. Bet viņa tāda diezgan noslēgta sevī.

Kādas bija bērna attiecības sākumā ar jaunajiem klasesbiedriem un tagad?

- Jau bija labas pašā sākumā, pēc tam izveidojās arvien dziļākas attiecības. Bet S. ir ļoti laba ir un arī ļoti labi mācās, viņa ir trešā labākā klasē. Viņa ar visiem draudzīga.

Kādas bija bērna attiecības sākumā ar skolotājiem, klases audzinātāju un tagad?

- Jau no sākuma labas. Atceros, ka kaut kad sākumā zvanīja un stāstīja par attiecībām ar draudzenēm. Stāstīja, ka sākumā bija divas draudzenes un atnāca S. un kļuva trīs labākās draudzenes. Un ka bija greizsirdības visādas. Protams, slavēja S. ka ļoti daudz ko uzņemas un reizēm pat vairāk nekā var uzņemties, ka arī ļoti aktīva visur.

Vai tika novērotas kādas izmaiņas bērna veselībā, uzvedībā, kad iestājās jaunajā skolā?

- Nē, tikai otrā gada sākumā, vairāk slimoja, bet laikam sākumā nekas tāds nebija.

Vai novērojāt kādas izmaiņas bērna sasniegumos, mācīšanās procesā ?

- Jā, sākumā pasliktinājās sekmes, jo atšķīrās veidi kā visu pierakstīt, nu sanāk, ka metodikā bija vairākas atšķirības. Nevarēja pierast uzreiz pie jauniem mācīšanās veidiem, jo bija pieradusi pie sistēmas vecajā skolā. Bet pamazām pierada un tagad jau ļoti labi mācās.

Kādi Jums, kā vecākiem, bija izaicinājumi skolas maiņas pieredzē?

- Vissvarīgākais jautājums kā tikt mājās, par to uztraucos. Un vēl smaga skolas soma, to mēs vēl pēc tam apspriedām skolā.

Ieteikumi citiem vecākiem.

- Negaidīt, bet pašiem visu noskaidrot un sekot līdz. Noteikti sekot līdz bērnam pašam gan sekmēm, gan garastāvoklim. Noteikti arī iepazīties ar klasesbiedriem, sekot līdz kādi viņi ir arī.

Paldies par jūsu veltīto laiku!

6. Pielikums

Transkripts Gadījums nr. 4

Respondenti (māte un meita)

- *Lūdzu, kādā klasē Jūsu bērns mainīja skolu? 6.klasē*
- *No kādas uz kādu skolu Jūsu bērns pārgāja? Vispārizglītojošās uz Profesionālās ievirzes*

Lūdzu, raksturojiet sava bērna personību.

- Viņa ir ļoti prātīga, apdomīga, apzinīga. Jaunajās situācijās noteikti, ka stress, bet to tā neizrāda. Bet ja runā par konkrēto situāciju, tad stress bija ļoti liels.

Kā Jūs raksturotu savu audzināšanas stilu?

- Demokrātiski liberāls (smejas).

Kā tas izpaužas aptuveni?

- Ar sarunāšanu, varbūt nospraužot konkrēti kaut kādas robežas. Arī dodu kaut kādu savu vaļū.

Kā nonācāt līdz lēmumam mainīt skolu? Kurā klasē tas notika?

- Mēs ļoti daudz trenējāmies vijoles spēlē mūzikas skolā. Bet mums atgriezeniskā saite bija, ka ir slikta tehnika. Tad mēs domājām, ko mēs varētu darīt, lai pie ieguldītā darba būtu laba tehnika. Un tas tiešām atmaksātos, ieguldītais laiks, darbs, nauda. Tad mēs interesējāmies par iespēju mainīt skolu. Gājām uz stundām un nomainījām.

Bērns: Sākumā viņa bez manas ziņas mani pieteica.

Bet kāds bija tad galvenais iemesls skolu maiņai? Lai uzlabotu vijoles prasmes?

- Nu ja, ir talants mūzikā, tad lai to attīstītu un uzlabotu.

Kas Jums bija svarīgs jaunās skolas izvēlē?

- Šajā gadījumā šis novirziens, jo mēs interesējāmies arī par citām. Jau sākotnēji bija interese par citām skolām, bet tas nerealizējās.

Kā Jūs raksturotu pārejas posmu? Kāda kārtība bija šim procesam?

- Process nebija sarežģīts, tēvs aizdevās uz skolu noskaidrot kārtību visam. Tad nu mazlietiņ bija nesaprotams, kāda ir kārtība, kas ir jāmacās, kas ir jāzina. Tad mēs uzlabojām, gatavojāmies eksāmeniem. Bija divas pārbaudes. Bija instrumentā un solfedžo. Tad gatavojās šīm pārbaudēm. Nokārtoja šīs pārbaudes un tad varēja.

Kāda kārtība bija ar dokumentiem?

- Mēs vispirms iesniedzām jaunajā skolā iesniegumu. Tad kad bija skaidrība, ka mēs tiekam, mēs informējām veco skolu. Bet ja mēs netiktu jaunajā skolā, tad būtu turpinātas mācības vecajā skolā. Un tad kad bērns bija pierēģistrēts jaunajā skolā, tad viņš jau bija

Rīgas skolēnu sarakstā. Varēja izņemt satiksmes karti (smejas). Tur vairs pašiem nevajadzēja tā baigi piepūlēties.

Kāda bija pirmā nedēļa jaunajā skolā?

- Stresaina. Pirmkārt, bija stress, ka viss bija nezināms. Nezinām audzinātājās, klasi. Skolā kārtība. Bail no vairākām skolotājām. Prasības pilnīgi jaunas. Nu tas bija stresainai, jā... (domīga) Nepārlicinātība, tas jau pašam rada tādu pārliecības zudumu par sevi.

Jūs tā kā to novērojāt bērnam vai sevī arī?

- Nu man tas arī radīja stresu. Es gāju līdz 1.septembrī un man liekas biju tikpat stresaina kā bērns.

Vai skola piedāvāja jūsu bērnam iepazīties ar jauno vidi?

- Manuprāt, skolotāja ļoti laipni uzņēma, klases audzinātāja. Tur cepuri nost. Viņa arī norādīja no klasesbiedriem, kas tur varētu I. iesaistīt, man liekas, ka tur bija viena meitene, kurai piedāvāja iesaistīt Cik tas tika izpildīts vai netika, es nezinu. Tad savukārt, mūs skola sagaidīja ar kopmītnēm, kas bija jau noinformēts. Vai ar kādu kārtību īpaši iepazīstināja, es domāju, ka nē. Parādīja garderobi, ēdnīcu, bet vairāk tā neko.

Bērns: Mēs vienkārši gājām kopā pusdienās un tad arī pateica, ka te ir ēdnīca. Un viss.

Vai tikāties pirms vai pēc 1.septembra?

- Jā, mēs tikāmies. Bet bez bērna.

Vai bērns jums stāstīja par notiekošo jaunajā klasē?

- Sākumā jā, stāstīja. Bet viņa tāda diezgan noslēgta sevī. Jā, stāstīja. Gan par pirmām stundām, kas bija tāds liels pārbaudījums. Principā, stāstīja par visu kopā gan par skolotājiem, gan par klasesbiedriem. Mainījās pilnīgi viss. Tajā skaitā arī sports. Kādas bija sporta skolotājas prasības un tas stils un kāds jaunajā skolā. Un tas uz visiem priekšmetiem.

Kādas bija bērna attiecības sākumā ar jaunajiem klasesbiedriem un tagad?

- Es domāju, ka I. tagad ir ļoti labi iejutusies. Tad jau bija draudzīgas, bet laikam sākumā bija kaut kādas nesaprašanās vai rīvēšanās. Tur bija kaut kas. Savu vietu ieņēmusi.

Vai tika novērotas kādas izmaiņas bērna veselībā, uzvedībā, kad iestājās jaunajā skolā?

- Uzvedība varbūt mainījās, ja pirms tam bija nepārlicināta, tad tagad jau zina, ko grib un kā. Bija diezgan liela slodze un attiecības jautājumi, kad radās diezgan liela vēlme neturpināt mācības skolā, jo nepatika, nu nepatika, daudz kas nepatika. Tagad, kad jautājam, laikam, ir diezgan apmierināta.

Vai novērojāt kādas izmaiņas bērna sasniegumos, mācīšanās procesā ?

- Vispārīzglītojošos priekšmetos ko mācījās otreiz bija garlaicīgi, jo to visu jau zināja un bija garlaicīgi. Tas arī ir grūti, ja Tev ir garlaicīgi un nav izziņas procesa. Un nav izaugsme. Un arī tas, ka vecuma starpība. Jau no seniem laikiem, tāda ir skolas prasība. Ka retais var uzreiz tikt pareizajā klasē. Ka tie kas nāk paliek vispārīzglītošā klasē uz otru gadu, lai bērnam mazāk stresa būtu uz visiem citiem priekšmetiem, lai varētu vairāk veltīt mūzikai, lai to varētu pacelt. Sekmes nepasliktinājās, pasliktinājās.. bija nepierastas atzīmes dažādību. Bet uz gada beigām, I. bija labākā klasē solfedžo

- .

Kādi Jums, kā vecākiem, bija izaicinājumi skolas maiņas pieredzē?

- Saprast, ka šis lēmums var mainīt ļoti bērnu, ka tāds lēmums var atstāt ietekmi gan uz psiholoģisko, gan uz emocionālo stāvokli, gan uz attiecībām savstarpējam un saprast to vai tas lēmums bija pareizs vai nebija. Tas radīja tādas pārdomas..vērtēšanu. Tas savā ziņā arī ir izaicinājums Gribās, lai būtu viss labākais. Tāpēc, var būt sanāk tāda laba dzīves skola, bet varbūt sanāk ciešanas. To arī negribas.

Jūs sākumā minējāt, ka jums bija stress pie visa jaunā pierast. Vai tas arī bija kā izaicinājums?

- Jā, jo mums nav nekad bijusi darīšana ar jaunu skolu. Kāda kārtība, kā viss notiek, kādas prasības. Nav arī neviens, kas pateiktu priekšā. Arī kā skolā notiek tā visa komunikācija. Ka mēs kā vecāki saprastu, kā viss notiek. Un visi dzīvo savu dzīvi. Vispar pieņem to pašiem saprotamo. Gadu desmitiem tā skola iet pēc savas kārtības. Tad, kad Tu ienāc kā jaunais, Tev nav saprotama tā visa vide.

Ieteikumi citiem vecākiem.

- Izvērtēt vispirms, vai tiešām skolu maiņa ir nepieciešama, ļoti pārdomāt šo soli. Es tad ieteiktu noskaidrot to kārtību, kā tad viss notiek. Viens var būt no kaut kādas kautrības vai nezināšanas. Piemēram, kā ir tas, kā bērns vienosies par mūzikas nodarbībām. Noteikti iepazīties ar klases audzinātāju ātrāk. Man šķiet, ka normāli, ka ja ienāk jebkurš jaunpienācējs, ienāk jaunā vidē. Viņam tiek iedota kaut kāda sākuma pakete. Ar kaut kādam sākuma zināšanām. Es nevaru teikt, ka tā nebija, bet varēja būt vairāk.

Paldies par jūsu veltīto laiku!

7. Pielikums
Transkripts Gadījums nr. 5
Respondenti (māte un dēls)

- *Lūdzu, kādā klasē Jūsu bērns mainīja skolu? 7. KLASE*
- *No kādas uz kādu skolu Jūsu bērns pārgāja? SĀKUMSKOLA uz VIDUSSKOLU*

Lūdzu, raksturojiet sava bērna personību.

- Komunikabls, viegli atrod kontaktus. Neapmulst. Arī patstāvīgs.

Kā Jūs raksturotu savu audzināšanas stilu?

- Nu vispār stingra. Nav atlaides. Zina manu nostāju, ka skolu vajag pašam nevis man. Palīdzu arī. Pārsvārā visu tiek galā pats, bet palīdzību vienmēr esmu piedāvājusi un to viņš zina.

Kā nonācāt līdz lēmumam mainīt skolu?

- Bija līdz konkrētai klasei sākumskola. Skatījāties, kas ir tuvākā skola mājām. Atradām un skatījāties arī kā tiks līdz mājām. Tā kā Babīte piedāvāja autobusu, tad tas mums bija ļoti svarīgi. Nebija jau nemaz daudz citi varianti. Gandrīz vai vienīgā opcija.

Kā Jūs raksturotu pārejas posmu? Kāda kārtība bija šim procesam?

- Pārrunājām, laikam sazvanījāties ar direktori no jaunās skolas, paprasījām vai ņem pretī, teica, ka jā. Tā kā tas bija dabīgs pārejas process, jo skola bija līdz 6.klasei, tad tas bija viss viegli. Bija tikai viens iesniegums jaunajai skolai. Un tad skolas tikās vasarā, kaut kādā tur sēdē un pašas visu laikam nokārtoja un dokumentus visu nodeva. Tiešam viss bija ļoti vienkārši.

Kāda bija pirmā nedēļa jaunajā skolā?

- Bijām pārsteigti 1.septembrī. Jo bija uzaicinājums uz skolas svētkiem 1.septembrī un esam uzņemti tādā klasē. Atbraucām, pilns ar cilvēkiem, vispār nav nekas skaidrs, kur jāiet, kur vispār ir mūsu klase. Labi, ka bija vēl divas meitenes no mūsu sākumskolas, tās pasauca un tad jau visu

atradām. Bet vispār es biju pārsteigta, cik ātri mans K. iedraudzējas jau ar čaļiem. Jau svinīgajā gājienā, skatos, ritīgi čalo jau ar puīšiem.

Vai skola piedāvāja jūsu bērnam iepazīties ar jauno vidi?

- Nē, mums tikai bija uzaicinājums uz pirmo septembri. Tā kā tajā datumā ir svinīgais, tad tajā barā nekas tāds nenotika.

Vai tikāties pirms vai pēc 1.septembra?

- Nē, tikai pēc kādam 2-3 nedēļām vecāku sapulcē tikāties ar klases audzinātāju, kur mūs iepazīstināja ar visiem priekšmetu skolotājiem. Un ar visu skolas kārtību un noteikumiem. Visu izstāstīja.

Kā jūs jutāties tās 2-3nedēļas pirms tam, kad vēl neko nezinājāt?

- Normāli jutos, jo man jau K. visu stāstīja. Tā baigi arī neuztraucos.

Vai bērns jums stāstīja par notiekošo jaunajā klasē?

- Jā, diezgan stāstīja. Par čaļiem, kas klasē notiek, kas izcēlās, kas notika. Un nekad neteica, ka nepatīk vai negribu iet uz skolu..

Kādas bija bērna attiecības sākumā ar jaunajiem klasesbiedriem un tagad?

- Ļoti pozitīvas. Visi turās kopā, jo sadalīja klasi pa novirzieniem. Pamainījās klasesbiedri, bet tāpat viņa kompānija turas kopā.

Kādas bija bērna attiecības sākumā ar skolotājiem, klases audzinātāju un tagad?

- Klases audzinātāja vienkārši superīga bija. Viņa bija ļoti jauna, tā kā savējā viņiem, šķiet vēl gāja pēdējā kursā. Viņa kaut kā mācēja viņus ieinteresēt, lai iet un visu dara. Arī ekskursijas mācēja atrast, kas ir viņu interesēs un neviens arī neblandījās apkārt.

Vai tika novērotas kādas izmaiņas bērna veselībā, uzvedībā, kad iestājās jaunajā skolā?

- Pēc tam otrajā gadā, tad baigi nolikās, gandrīz visu gadu kaut kas bija. Bet uzvedība nemainījās, viņš kā zivs, kas māk visur pielāgoties kā vajag. Viegli iekļaujas. Bet cik zinu, tās pašas divas meitenes, kas ar viņu arī pārnāca gāja ļoti grūti, nebija viegli viņam pierast un adaptēties pie lielās klases, jo pirms tam viņi bija četri klasē. A, tagad 20 bērni.

Vai novērojāt kādas izmaiņas bērna sasniegumos, mācīšanās procesā ?

- Protams, sekmes zemākas kļuva nekā iepriekšējā skolā, bet tur viņiem bija visa uzmanība, bet nu baigi jau neatšķirās, tur pa balli var būt. Protams, vairs nebija 9, 10. Arī paradījās e-klase, kas nebija pirms tam. Bija man vairāk kam sekot līdzī.

Kādi Jums, kā vecākiem, bija izaicinājumi skolas maiņas pieredzē?

- Zīniet, man vairāk izaicinājumi bija uz vidējo bērnu, kas 2.klasē pārgāja. Jo tas bērns man vairāk kautrīgāks un uztraucos kā viņš iedzīvosies. Viņš tāds mākslinieka tipa un nebija viņam viegli adaptēties, pat joprojām. Tāpēc ar K. vispār var teikt izaicinājumu nebija.

Ieteikumi citiem vecākiem.

- Galvenais sekot līdzī kā bērns jūtas. Katru dienu jautāt: kā gāja? Kā šodien jūties?

Vai bērni atbild uz šiem jautājumiem? Nav tikai atbilde: "labi"?

- Nē, ja ne uzreiz atbild, tad vēlāk atnāk izstāstīt par šodienu. Es jau redzu pēc sejas izteiksmes kā bērns jūtas. Tiešām iesaku citiem sarunas ar bērniem.

Paldies par jūsu veltīto laiku!

8. Pielikums
Transkripts Skolēnam
Gadījums nr. 6 (Zēns)

Klase, kurā mainīji skolu: 7.klase

1. Vai Tev patika iet uz jauno skolu?

Ļoti patika Patika Dažreiz nepatika Nepatika

Lūdzu paskaidro, kas bija par iemesliem, ka Tev patika iet uz jauno skolu?

Vairāk cilvēki, lielāka pieredze, vairāk draugi. Viss jauns

2. Kā Tu juties savā jaunajā klasē?

Ļoti labi Labi Slikti

Kāpēc ne ļoti labi?

Nu bija, uztraukums, ka viss jauns, arī vairāk cilvēki.

3. Cik ātri sadraudzējies ar kādu?

Uzreiz ar visiem Uzreiz ar dažiem Uzreiz ar vienu Pamazām sadraudzējos

Nevarēju ilgi sadraudzēties

Tie daži ir draugi Tev joprojām?

Jā, ir! Ir vēl tur daži

4. Vai Tu juties droši jaunā skolā? Vai Tevi nekās nesatrauca?

Jā, pilnīgi Daļēji Jūtos nedroši

5. Vai kāds klasē pret Tevi slikti izturējās ?

Nekad Dažreiz Vienmēr

6. Vai vecākiem stāstīji par to, kas notiek jaunajā klasē?

Nekad Dažreiz Vienmēr

7. Kādas bija attiecības ar klases audzinātāju pašā sākumā?

Ļoti labas Labas Sliktas

Kāda viņa bija?

Baigi forša, viss kaut kur braucām ekskursijās!

8. Kādas ir tagad attiecības ar klases audzinātāju?

Ļoti labas Labas Sliktas